

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”

DEPARTAMENTUL ȘTIINȚĂ

**CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
AL REPUBLICII MOLDOVA
– 20 DE ANI DE LA INTRAREA ÎN VIGOARE**

Materialele Conferinței științifice naționale din 09 noiembrie 2023



Chișinău 2024

CZU 343.1(478)(082)
C 60

Machetare și design copertă:
Ruslan CONDRAT

Redactor:
Iulian BOGATU

Prepress:
Departamentul editorial poligrafic
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
Chișinău, str. Gh. Asachi, nr. 21
MD-2009, Republica Moldova

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Codul de procedură penală al Republicii Moldova – 20 de ani de la intrarea în vigoare”, conferință științifică națională (2023; Chișinău). Codul de procedură penală al Republicii Moldova – 20 de ani de la intrarea în vigoare: Materialele Conferinței științifice naționale din 9 noiembrie 2023 / comitetul științific: Valeriu Cușnir (președinte) [et al.]. – Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2024. – 151 p.

Antetit.: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia „Ștefan cel Mare”, Departamentul Știință. – Rez. paral.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – [30] ex.

ISBN 978-9975-170-09-3.

343.1(478)(082)

C 60

ISBN 978-9975-170-09-3

CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA

– 20 DE ANI DE LA INTRAREA ÎN VIGOARE

Materialele Conferinței științifice naționale din 09 noiembrie 2023

COMITETUL DE ORGANIZARE A CONFERINȚEI

Președinte:

Dinu OSTAVCIUC, dr. în drept, conf. univ.,
rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Membri:

Boris GLAVAN, dr. în drept, conf. univ.,
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare”
a MAI

Oleg RUSU, dr. în drept, conf. univ.,
șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare”
a MAI

Constantin RUSNAC, dr. în drept, conf. univ.,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Alexandru CICALA, dr. în drept, conf. univ.,
șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL CONFERINȚEI

Președinte:

Valeriu CUȘNIR, dr. hab. în drept, prof. univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (ORCID: 0000-0003-1338-5993)

Membri:

Iurie ODAGIU, dr. în drept, conf. univ.,
prim-prorector pentru studii și management al calității al
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
(ORCID: 0000-0002-2474-5299)

Igor DOLEA, dr. hab. în drept, prof. univ.,
director al Institutului de Reforme Penale (ORCID: 0000-0003-4094-6098)

Cătălin ANDRUȘ, dr. în drept, conf. univ.,
prorector al Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”,
București, România

Radion COJOCARU, dr. în drept, prof. univ.,
director al Școlii doctorale Științe penale și drept public a
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
(ORCID: 0000-0002-3809-7392)

Tudor OSOIANU, dr. în drept, prof. univ.,
Catedra procedură penală, criminalistică și securitate
informațională a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
(ORCID: 0000-0003-1506-4501)

CUPRINS

SESIUNEA ÎN PLEN

Ion COVALCIUC, doctor în drept, conferențiar universitar,
procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți

Modalitățile de obținere a probelor materiale în procesul penal.....10

Ion CHIRTOACA,

doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, al Catedrei procedură penală,
criminalistică și securitate informațională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Modalitățile de obținere a probelor materiale în procesul penal.....15

Iurie ODAGIU, doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Ghennadi EPURE, doctorand,

Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

procuror în Procuratura Anticorupție

Temeiurile aplicării arestului preventiv în procesul penal.....22

Boris GLAVAN, doctor în drept, conferențiar universitar,
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Coerență și claritate în reglementarea juridică

a investigațiilor speciale: impactul și perspectiva

modificării art. 2, alin. (4) din CPP.....35

Alexandru PARENIUC, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Andrei GHIMPU, doctorand,

Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Aspecte procesuale de valorificare a bunurilor culturale.....54

Constantin RUSNAC, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Piotr DIUVENJI,

asistent universitar,

Catedra „Instruire militară și intervenții profesionale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Înregistrarea audio și video a audierii.....64

Iurie ODAGIU , doctor în drept, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Olesea CREȚU , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Instituția „încetării” la faza urmăririi penale – reglementare și interpretare	73

SECȚIUNEA I URMĂRIREA PENALĂ

Lilian LUCHIN , doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova	
Viziuni doctrinare privind declarațiile specialistului și expertului judiciar în procesul penal	80
Daniela ȘOIMU , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, ofițer principal, Direcția politici în domeniul ordinii și securității publice, combaterea criminalității a MAI	
Sistemul deficitar privind competența organului de urmărire penală în privința infracțiunii de spălare de bani	86
Alexandru CICALA , doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Particularitățile măsurii speciale de investigații – „investigația sub acoperire”	92
Sofia PILAT , doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova	
Respectarea inviolabilității domiciliului în contextul executării ordonanței de aducere silită	102
Nicolae VASILIȘIN , doctorand, asistent universitar, Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Ofițerul de investigații – parte participantă la procesul penal	110

Alexandru PARENIUC , <i>doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Vadim PARENIUC , <i>student, anului IV, Facultatea „DAOSP” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Coraportul procesului special de investigații cu procesul penal. Avantaje și dezavantaje.....	118

Serghei DERENEV , <i>doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public” asistent universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Procedura de internare a bănuțului în scopul efectuării expertizei psihiatrice.....	124

SECȚIUNEA II JUDECAREA CAUZELOR PENALE

Tudor OSOIANU , <i>doctor în drept, profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, avocat</i>	
Dumitru CALENDARI , <i>doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, procuror</i>	
Garantarea accesului liber la justiție prin intermediul căilor ordinare de atac.....	132

Artiom PILAT , <i>doctor în drept, lector universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Piotr DIUVENJI , <i>asistent universitar, Catedra „Instruire militară și intervenții profesionale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Audierea expertului în contextul noilor modificări a codului de procedură penală.....	139

Elena SUCIU , <i>ofițer superior de urmărire penală al Sectorului Poliției de Frontieră Aeroportul Internațional Chișinău al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al MAI</i>	
Aspecte procesual-penale privind investigarea organizării migrației ilegale.....	145

SESIUNEA ÎN PLEN

CZU: 343.1

MODALITĂȚILE DE OBTINERE A PROBELOR MATERIALE ÎN PROCESUL PENAL

Ion COVALCIUC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți,
ORCID: 0000-0003-0692-8988*

Rezumat

Importanța probelor materiale în procesul penal este incontestabilă. Cu greu poate fi realizată cu succes o investigație eficientă în lipsa respectivelor mijloace de probă. În același timp, felul în care acestea sunt identificate și dobândite de către organele de urmărire penală, dar și instrumentarul de care dispun ultimele pentru realizarea acestui exercițiu este la fel de important. În acest sens, pe lângă reglementările procesual-penale, nu mai puțin important se prezintă a fi aportul criminalistici în a pune la dispoziția organelor judiciare mijloacele și metodele adecvate situației la zi, astfel încât identificarea și administrarea mijloacelor materiale de probă să fie realizată cu maximă eficiență.

Cuvinte-cheie: proces penal, probă, mijloc material de probă, procedeu probator.

Summary

The importance of material evidence in the criminal process is unquestionable. It is difficult to successfully conduct an efficient investigation without the relevant means of proof. At the same time, the way these means of proof are identified and acquired by law enforcement agencies, as well as the tools at their disposal for carrying out this exercise, is equally important. In this regard, in addition to procedural regulations, the contribution of forensic science in providing the judiciary with the appropriate means and methods for the current situation is no less significant. This ensures that the identification and administration of material evidence is carried out with maximum efficiency.

Keywords: criminal process, evidence, material means of proof, evidentiary procedure.

Introducere. Legislația procesual-penală condiționează, conform art. alin. (2) 93 CPP RM¹, obținerea elementelor de fapt în procesul penal prin moduri bine stabilite. Printre acestea se numără următoarele mijloace de probă: corpurile delictive și respectiv documentele (inclusiv cele oficiale). Mijloacele respective de probă sunt denumite generic de legiuitor în Capitolului III, Secțiunea 9 CPP RM, mijloace materiale de probă. În acest sens, din prevederile art. 158 CPP RM, rezultă că constituie mijloc material de probă documentele în orice formă (scrisă, audio, video, electronică etc.) care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice dacă în ele sunt expuse ori adevărate circumstanțe ce au importanță pentru cauză. Iar conform prevederilor art. 159 CPP RM, în calitate de corpurile delictive sunt recunoscute obiectele în cazul în care există temeiuri de a presupune că ele au servit la săvârșirea infracțiunii, au păstrat asupra lor urmele acțiunilor criminale sau au constituit obiectivul acestor acțiuni, precum și bani sau alte valori, ori obiecte și documente care pot servi ca mijloace pentru descoperirea infracțiunii, constatarea circumstanțelor, identificarea persoanelor vinovate sau pentru respingerea învinuirii ori atenuarea răspunderii penale.

Numite în literatura de specialitate „martorii muți” ai justiției, mijloacele materiale de probă știu să „vorbească”, și respectiv să dea indicații uneori mai exacte și mai complete decât martorii adevărați. De asemenea, probele materiale nu pot fi suspectate de rea-credință de care pot da dovadă unii martori [1, p. 374].

De altfel, importanța probelor materiale în procesul penal este practic unanim recunoscută atât de către actorii implicați în desfășurarea justiției, cât și de mediul academic și nu în ultimul rând de legiuitor. Deși din punctul de vedere al clasificării mijloacelor de materiale de probă, dar și al categoriilor incluse în această noțiune ar exista mai multe opinii [1, p. 373], asupra cărora nu insistăm. Ne-am propus să atragem atenția în cadrul prezentului demers la modalitățile legislative și practice de dobândire a mijloacelor materiale de probă în procesul penal, la inconvenientele existente în acest proces și la soluțiile de remediere a acestora.

Revenind la normele menționate supra, putem observa că de fapt legiuitorul a prevăzut câteva posibile căi de dobândire a mijloacelor materiale de probă în procesul penal.

Astfel, conform prevederilor art. 158 alin. (2)-(4) CPP RM, documentele se anexează, prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței, la materialele dosarului și se păstrează atâta timp cât se păstrează dosarul respectiv.

¹ Aici și în continuare Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

În mod evident pentru a dispune anexarea documentelor la materialele dosarului, mai întâi organul de urmărire penală trebuie: a) să intre în posesia documentului; b) să constate relevanța acestuia. În acest sens legiuitorul a prevăzut că documentele se prezintă de către persoanele fizice și juridice la demersul organului de urmărire penală făcut din oficiu sau la cererea altor participanți la proces ori la demersul instanței făcut la cererea părților, precum și de către părți în cadrul urmăririi penale sau în procesul judecării cauzei.

Iar în cazurile în care documentele conțin cel puțin unul din elementele menționate în art.158 CPP, acestea se recunosc drept corpuri delictive. Or, din cele menționate rezultă că unica posibilitate de dobândire a documentelor în procesul penal este prezentarea acestora de către cei care le dețin.

Conform prevederilor art. 159 alin. (3) CPP RM, obiectul poate fi recunoscut drept corp delict în următoarele condiții:

1) dacă, prin descrierea lui detaliată, prin sigilare, precum și prin alte acțiuni întreprinse imediat după depistare, a fost exclusă posibilitatea substituirii sau modificării esențiale a particularităților și semnelor sau a urmelor aflate pe obiect;

2) dacă a fost dobândit prin unul din următoarele procedee probatorii: cercetare la fața locului, percheziție, ridicare de obiecte, precum și prezentat de către participanții la proces, cu ascultarea prealabilă a acestora.

Astfel, în opoziție cu documentele pentru corpurile delictive, putem observa că legiuitorul a prevăzut pe lângă posibilitatea prezentării benevole de către participanții la proces și dobândirea prin unul dintre procedeele probatorii: cercetare la fața locului; percheziție; ridicare de obiecte.

Necesitatea respectivă a fost sesizată și în literatura de specialitate. Pentru a putea fi folosite în cadrul probațiunii, mijloacele materiale de probă se ridică și se păstrează. Alteori acestea trebuie mai întâi găsite și identificate. În consecință, printre procedeele probatorii un loc important îl ocupă ridicarea și efectuarea perchezițiilor [1, p. 376].

Percheziția, conform unor autori, reprezintă o acțiune de urmărire penală care constă în căutarea forțată și ridicarea ulterioară a obiectelor și documentelor care ar avea importanță pentru descoperirea și cercetarea infracțiunii [2, p. 115].

Ridicarea, consideră aceiași autori, are un caracter mai puțin conflictual comparativ cu percheziția, în plus există mai puține probleme legate de organizarea și efectuarea acesteia [2, p. 145].

Ca modalitate de dobândire a mijloacelor materiale de probă, autorii menționează și cercetarea la fața locului [2, p. 43].

Opiniile expuse sunt în concordanță cu prevederile procesual-pena-

le. În acest sens, art. 118 CPP RM prevede în mod direct că cercetarea la fața locului se efectuează în scopul descoperirii și ridicării urmelor infracțiunii, a mijloacelor materiale de probă. Conform prevederilor art. 125 CPP RM, percheziția poate fi efectuată atunci când există o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere ori într-un alt loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au fost destinate pentru a fi folosite sau au servit ca mijloace la săvârșirea infracțiunii, obiecte și valori dobândite de pe urma infracțiunii, precum și alte obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală. Iar conform prevederilor art. 126 scopul ridicării este de a obține obiectele sau documentele care au importanță pentru cauza penală.

O analiză sumară a celor menționate scoate în evidență că chiar dacă art. 158 CPP RM prevede că pentru documente unica cale de dobândire în procesul penal ar fi prezentarea de către participanții la proces, de fapt organele judiciare dispun de un întreg arsenal de procedee probatorii ce pot fi utilizate pentru obținerea acestor mijloace de probă. Mai mult, aceste procedee probatorii, de fapt nu se deosebesc cu nimic față de cele puse la dispoziția organelor de urmărire penală în scopul obținerii corpurilor delictive.

În același registru și analiza comparativă a prevederilor art. 159 CPP RM, în partea referitoare la modalitățile de obținere a corpurilor delictive cu procedeele probatorii prevăzute de legislația procesual penală, denotă că de fapt spectrul instrumentarului pus la dispoziția organelor de urmărire penală în acest sens este mult mai larg.

Astfel, pe lângă procedeele probatorii menționate supra și prin intermediul cărora pot fi obținute atât documentele cât și corpurile delictive, mijloacele materiale de probă mai pot fi dobândite, spre exemplu, prin: verificarea declarațiilor la fața locului; reconstituirea faptei; cercetarea domiciliului și/sau instalarea în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat; reținerea, cercetarea, predarea, percheziționarea sau ridicarea trimiterilor poștale; controlul transmisei sau primirii banilor, serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite, etc. Astfel, prin toate aceste procedee probatorii, inclusiv măsurile speciale de investigații, pot fi obținute atât documente cât și corpuri delictive.

În concluzie, rezultă că mijloacele materiale de probă, conform cadrului procesual penal autohton, pot fi obținute prin trei posibile modalități:

- Prezentarea fie a documentelor, fie a corpurilor delictive la solicitarea organelor judiciare sau la inițiativa celor care le dețin, conform prevederilor art. 158, 159 CPP RM;

- Obținerea forțată a mijloacelor materiale de probă de către organele judiciare, atunci când locul aflării acestora este cunoscut, spre exemplu prin ridicare conform art. 126 CPP RM;

- Căutarea și obținerea forțată a mijloacelor materiale de probă atunci când locul aflării acestora nu este cunoscut, prin percheziție sau prin intermediul măsurilor speciale de investigații.

Ultimele două modalități de obținere a mijloacelor materiale de probă implică, după noi, nu doar mai multe resurse, ci și deseori necesită anumite ingerințe în sfera drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Din aceste considerente, valorificarea posibilității obținerii documentelor sau a corpurilor delictive, la solicitarea organelor judiciare, prin operarea unor prevederi normative de natură să responsabilizeze persoanele fizice și juridice care le dețin, ar fi de natură să contribuie la eficientizarea investigațiilor, inclusiv prin economisirea unor cheltuieli suplimentare și debirocratizarea procesului penal. Afirmatia este cu atât mai valabilă cu cât la moment asemenea informații sunt obținute în cadrul diferitor proceduri de către autorități. În acest registru, relevante sunt modalitățile de obținere a informațiilor financiare de către autoritățile fiscale, conform prevederilor Codului fiscal, dar și modalităților de informare a autorităților conform Legii cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului nr. 133 din 23.02.2018.

Mai mult, de modalități simplificate în vederea obținerii unor categorii de informații, pentru care de regulă în cadrul procesului penal este necesar controlul judecătoresc, se bucură nu doar autoritățile. Spre exemplu, asemenea posibilități au fost oferite executorului judecătoresc, conform Codului de executare.

Referințe bibliografice

1. VOLONCIU N. Tratat de procedură penală. Parte generală. Volumul I. Ed. Paideia. București, 1993. 521 p.

2. OSOIANU T., et. al. Tactica acțiunilor de urmărire penală, Ed. Cartea Militară, Chișinău, 2020, 338 p.

3. ГОЛОВКО Л. и другие, Курс Уголовного процесса. Изд. Статут, Москва, 2017, 1280 с.

4. Codul de procedură penală, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110.

5. Codul fiscal, adoptat de Parlament la 24.04.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 62.

6. Codul de executare, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004. În: Monitorul Oficial, 2005, nr.34-35/112.

CZU 343.14

ANALIZA DE DREPT COMPARAT A REGLEMENTĂRILOR PRIVIND ȘEDINȚA PRELIMINARĂ

Ion CHIRTOACA,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, al Catedrei procedură penală,
criminalistică și securitate informațională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ichirtoaca656@gmail.com*

Rezumat

Ședința preliminară, comportă o importanță deosebită în vederea derulării în bune condiții a examinării cauzei în prima instanță. Reglementările procesual penale, actuale ce reglementează ședința preliminară, o prezintă ca o etapă secundară a fazei judecării cauzei. Această poziție este susținută și de cercetătorii de specialitate din domeniul dreptului procesul penal. Astfel, savantul Dolea Igor menționează că, „ședința preliminară este o etapă facultativă la examinarea cauzei penale în fond” [1, pag. 777].

Actualmente în practica judiciară națională se atestă o multitudine de cereri înaintate de părți în cadrul ședinței preliminare, după cum sunt: cereri privind asigurarea efectivă a dreptului la apărare, privind ridicarea sechestrului, aplicarea sechestrului, demersuri de prelungire, aplicare a măsurilor preventive, cereri privind constatarea nulității actelor de procedură, în special a rechizitoriului, cereri privind aplicarea sancțiunii inadmisibilității probelor în procesul penal etc.

Faptul că ponderea etapei ședinței preliminare în cadrul fazei judecării cauzei are o importanță tot mai mare se dovedește și prin numeroasele excepții de neconstituționalitate ridicate de participanții la procesul penal a normelor procesuale ce reglementează ședința preliminară [2].

În prezentul studiu ne propunem să analizăm normele procesual penale din diferite state ce au ca obiect de reglementare aspecte țin de desfășurarea ședinței preliminare.

Cuvinte-cheie: *ședință preliminară, aspecte comparative, lista probelor, cereri, demersuri, legalitate, acte procedurale.*

Summary

The preliminary hearing is of particular importance for the proper conduct of the examination of the case at first court. The current rules of criminal procedure governing the preliminary hearing present it as a secondary stage of the trial phase. This position is also supported by criminal trial law researchers. Thus, the researcher Dolea Igor states that „the preliminary hearing is an optional stage in the examination of the criminal case in the court”.

Currently in the national judicial practice there is a multitude of requests submitted by the parties during the preliminary hearing, such as: requests for the effective guarantee of the right to defence, for the lifting of the seizure, application of the seizure, requests for extension, application of preventive measures, requests for a declaration of nullity of the procedural acts, in particular of the indictment, requests for the application of the sanction of inadmissibility of evidence in criminal proceedings etc.

The fact that the importance of the preliminary hearing stage in the trial phase of the case is growing is also demonstrated by the numerous exceptions of unconstitutionality raised by participants in the criminal trial to the procedural rules governing the preliminary hearing.

In this study we intend to analyse the criminal procedure rules in different countries that regulate issues related to the conduct of preliminary hearings.

Keywords: *preliminary hearing, comparative aspects, list of evidence, requests, approaches, legality, procedural acts.*

Introducere

Instituția ședinței preliminare nu este ceva nou pentru legislația procesual penală a Republicii Moldova, reglementări similare figurau și în Codul de procedură penală din „anul 1961, la articolele 196-199 Cod de procedură penală” [3].

În prezent art. 345 alin. (4) Cod procedură penală a Republicii Moldova, reglementează o serie de aspecte ce țin de buna organizare a judecării cauzei. Exercitarea efectivă a drepturilor procesuale se materializează prin înaintarea de către părți a diverselor cereri și demersuri. Astfel, art. 346 Cod procedură penală materializează aceste prerogative stabilind că oricare dintre părți pot formula cereri, demersuri și recuzări. Cele mai vaste posibilități, așa cum și se cuvine, le au procurorul și inculpatul, solicitările cărora pot avea ca obiect aspecte legate de latura penală și latura civilă a cauzei” [4, pag. 266].

Sub aspect comparativ, legiuitorului român anticipând multitudinea de cereri și demersuri cât și obiectul acestora a calificat, „camera preli-

minară reprezintă a doua fază a procesului penal, așadar o fază procesuală distinctă de faza urmăririi penale și faza judecării” [5, pag. 716]. Raționamentul legiuitorului român a fost determinat de ansamblul de acte procedurale emise de judecător la cererea participanților la proces în cadrul ședinței de cameră preliminară cât și de consecințele acestor acte, față de faza judecării cauzei.

Menționăm că, o analiză a actelor emise de judecătorul român de cameră preliminară și judecătorul național în cadrul ședinței preliminare nu se atestă mari deosebiri. De exemplu obiect al camerei preliminare în legislația procesual penală din România, îl reprezintă verificarea activității de urmărire penală, astfel judecătorul de cameră preliminar reprezintă, un filtru înaintea începerii judecării fondului cauzei. Cele expuse reies din conținutul art. 342 Cod procedură penală Român care reglementează „Obiectul procedurii camerei preliminare îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală” [6].

Subsecvent dacă analizăm obiectul ședinței preliminare reglementat la art. 345 Cod procedură penală al Republicii Moldova, atestăm că în cadrul ședinței preliminare instanței de judecată îi revine sarcina de a soluționa cererile și demersurile înaintate de către părți, lista probelor prezentate de către acestea, soluționează chestiunea privind competența, soluționarea chestiunii privind măsura preventivă ș.a..

Prin urmare în mare parte chestiunile ce sunt specifice spre soluționare în cadrul camerei preliminare în România sunt specifice și ședinței preliminare de la noi.

Legislația procesual penală atât a României cât și a Republicii Moldova, reglementează la etapa fie a „camerei preliminare” și respectiv „ședința preliminară”, legalitatea administrării probelor și acțiunilor de urmărire penală. Astfel, după cum am menționat mai sus una din chestiunile principale soluționate în cadrul ședinței preliminare este verificarea, legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală atunci când aceste cereri nu au fost soluționate definitiv la faza de urmărire penală, iar organul de urmărire penală prin prisma art. 297 alin. (4) își declină competența în favoarea instanței ce judecă fondul. În acest sens instanțele naționale la soluționarea acestor tipuri de cereri ar urma să se conducă de concluziile expuse de Curtea Constituțională în Decizia nr. 54 din 221 pct. 32 precizează „Judecătorului de instrucție îi revine sarcina de a cenzura orice pretins abuz al organului de urmărire penală” [7].

În continuare potrivit art. 341 alin. (7) Cod procedură penală a

României prevede că judecătorul de cameră preliminară la soluționarea plângerilor față de acțiunile organului de urmărire penală poate dispune: „respingerea plângerii ca tardivă sau inadmisibilă; verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării urmăririi penale, exclude probele nelegal administrate ori, după caz, sancționează potrivit art. 280-282 actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii și: a) respinge plângerea ca nefondată; b) admite plângerea, desființează soluția atacată și trimite motivat cauza la procuror pentru a completa urmărirea penală; c) admite plângerea, desființează soluția atacată și dispune începerea judecății cu privire la faptele și persoanele pentru care, în cursul cercetării penale, a fost pusă în mișcare acțiunea penală, când probele legal administrate sunt suficiente, trimițând dosarul spre repartizare aleatorie; d) admite plângerea și schimbă temeiul de drept al soluției de clasare atacate, dacă prin aceasta nu se creează o situație mai grea pentru persoana care a făcut plângerea” [8].

Competența judecătorului național la etapa ședinței preliminare potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, chiar și atunci când cauza a fost trimisă în judecată până la soluționarea contestațiilor este una limitată. În acest sens potrivit Deciziei Curții Constituționale nr. 158/2023 pct. 24 „Curtea a subliniat că *nesoluționarea plângerilor până la trimiterea cauzei spre examinare în fond de instanța de judecată nu reprezintă o problemă de constituționalitate, ci una de interpretare și aplicare a legii*” [9].

Una alt incident de procedură des întâlnite în practica judiciară în cadrul desfășurării ședinței preliminare sunt cererile „privind excluderea probelor din dosar”. Problema dată a constituit obiect de examinare a Curții Constituționale prin sesizarea nr. 56g/2018 și anume a sintagmei „se exclud din dosar”. În esență sesizarea invocă două aspecte așa cum a reținut și Curtea și anume „autorul invocă o pretinsă neconstituționalitate a textului „se exclud din dosar” din cuprinsul alineatului (1) al articolului 94 din Codul de procedură penală din perspectiva a două motive. Astfel, potrivit celui dintâi motiv, ambiguitatea textului de lege contestat îi induce instanței de judecată concluzia vinovăției acuzatului în baza unor probe ilegale, iar potrivit celui de-al doilea motiv, aceeași ambiguitate conduce la încălcarea dreptului acuzatului de a fi prezumat nevinovat” [10].

Prin Decizia de 22 mai 2018 de inadmisibilitate cu nr. 47. Curtea a reținut următoarele argumente pentru a declara inadmisibilă sesizare că, în ciuda opiniei autorului excepției care a solicitat excluderea unor probe din materialele dosarului în ședința preliminară de judecare a cauzei penale, o asemenea **solicitare excede procedurii respective**, în cadrul căreia se verifică doar relevanța probelor” [11].

În România chestiunea excluderii probelor din dosar a constituit

obiect al examinării la Curtea Constituțională fiind pronunțată Decizia nr. 22 din 22 ianuarie 2018. Astfel, s-a invocat pretinsa neconstituționalitate a prevederilor art. 102 alin. (2) – (4) din Codul de procedură penală, întrucât nu prevăd, în mod clar, care sunt consecințele **excluderii probelor** nelegal obținute din procesul penal. Printre concluziile relevante reținute de către Curtea Constituțională a României menționate mai sus reținem, pct. 24 „....că excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal în procesul penal, în lipsa înlăturării lor fizice din **dosarele** penale constituite la nivelul instanțelor, este insuficientă pentru o garantare efectivă a prezumției de nevinovăție a inculpatului și a dreptului la un proces echitabil al acestuia”.

La fel Curtea în pct. 29 a reținut „că acestea sunt constituționale în măsura în care prin „excluderea probei“, din cuprinsul lor, se înțelege și **eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei**”. **Un alt raționament reținut de Curtea Constituțională este reflectat în pct. 26 a Deciziei** „Curtea constată că menținerea mijloacelor de probă în dosarele cauzelor penale, după excluderea probelor corespunzătoare acestora, ca urmare a constatării nulității lor, este de natură a influența percepția judecătorilor, investiți cu soluționarea acelor cauze, asupra vinovăției/nevinovăției inculpaților și de a-i determina să caute să elaboreze raționamente judiciare într-un sens sau altul, chiar în lipsa posibilității invocării, în mod concret, a respectivelor probe în motivarea soluțiilor, aspect de natură a încălca dreptul la un proces echitabil și prezumția de nevinovăție a persoanelor judecate” [12].

Prevederi similare se regăsesc și în cuprinsul art. 86 din Codul de procedură penală a Croației, care prevede că, probele excluse din procesul penal, printr-o hotărâre rămasă definitivă având acest obiect, urmează să fie sigilate și păstrate separat de restul dosarului, de către secretariatul instanței, acestea neputând fi examinate sau folosite pe parcursul soluționării cauzei penale [13]. La fel codul de procedură penală a Estoniei prevede la art. 258 posibilitatea returnării rechizitoriului la faza de urmărire penală dacă nu corespunde cerințelor legale [14].

Este important să reiterăm necesitatea ca instanțele naționale să degajeze o practică judiciară uniformă și anume, persoana inculpată să fie informată corect cu privire la învinuirea înaintată, ori în caz contrar aceasta este lipsită de dreptul să-și asigure posibilitatea pregătirii și exercitării apărării, fiind afectate grav principiile generale ale procesului penal: asigurarea dreptului la apărare și contradictorialității în procesul penal. Asigurarea acestor drepturi revine în mare parte instanței de judecată la etapa ședinței preliminare, concluziile date se desprind din Decizia CSJ nr. 1ra-582/12” [15].

Concluzii

Este important să evidențiem faptul că, legislațiile statelor Europene analizate în prezentul studiu oferă remedii procesuale mult mai eficiente în a contracara la etapa preliminară a judecării cauzei a încălcărilor admise la faza de urmare penală prin posibilitatea returnării rechizitoriului la faza de urmărire penală, acest mecanism fiind imposibil la moment prin prisma reglementărilor procesual penale din țara noastră. Este de că, Curtea Constituțională, printr-o serie de Decizii, prin care se reține că, soluționarea odată cu fondul cauzei a plângerilor depuse la faza de urmărire penală, nu reprezintă o problemă de neconstituționalitate ci una de interpretarea, revine obligația pozitivă a instanțelor de judecată să contureze o practică judiciară uniformă. Un asemenea caz de practică judiciară este Încheierea emisă la 19 octombrie 2018 în dosarul nr. 10-489/17, (Judecătoria Chișinău sediul Râșcani) când plângerea depusă de avocați în temeiul art. 313, la etapa urmăririi penale, Judecătorul de instrucție a transmis spre conexarea plângerea dată după ce cauza a fost expediată spre examinare în fond, judecătorului investit să judece, fiind invocat ca temei prevederile art. 297 alin. (4) Cod procedură penală.

Menționăm că, existența acestei practici neunitare este de natură să încalce prevederile art. 13 a Convenției Europene a Drepturilor Omului „Dreptul la un remediu efectiv”, ce trebuia să fie asigurat de judecătorul de instrucție.

La fel apare întrebarea dacă Codul de procedură penală, oferă suficiente garanții în asigurarea efectivă a dreptului la o cale de atac (ori judecătorul de instrucție acționează ca o instanță de recurs), în contextul în care asupra acestor plângeri se va expune instanța care judecă fondul cauzei (care uneori poate fi și peste 10 ani), plângerea care de fapt era de competența judecătorului de instrucție.

Referințe:

1. Codul de procedură penală a Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), aut. Igor Dolea, Editura Cartea Juridică, Chișinău 2016, pag. 777, ISBN 978-9975-3111-3-7.
2. Decizia nr. 129 din 10 octombrie 2023; DCC nr. 105 din 19 iulie 2022; DCC nr. 91 din 19 septembrie 2019; DCC nr. 139 din 29 septembrie 2022; DCC nr. 38 din 14 martie 2019; etc.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 24 martie 1961. În *Veștile RSSM*, 1961 (abrogat).
4. Manualul judecătorului pentru cauze penale, aut. Mihai Poalelungi Tatiana Vîzdoaga, et. alt. Aut., Chișinău 2013, Tipografia Centrală, ISBN 978-9975-53-231-0, pag. 266.

5. Grigore Gr. Theodoru, Ioan-Paul Chiș. Tratat de Drept procesual penal, Ediția a 4-a, Editura Hamangiu, București 2020, pag 716, total pagini 1171; ISBN 978-606-27-1671-4.

6. Codul de procedură penală a României, vizitat la 25 noiembrie 2023 <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907>

7. Decizia Curții Constituționale nr. 54 din 13 aprilie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) Cod procedură penală.

8. Codul de procedură penală a României <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185907> (vizitat la data de 02 decembrie 2023).

9. Decizia Curții Constituționale nr. 158 din 14 noiembrie 2023, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din art. 305/1 alin. (1) Cod procedură penală.

10. Sesizarea 56g/2018, <https://new.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-56g201805175873c.pdf> (vizitat la 03 decembrie 2023).

11. Decizia Curții Constituționale nr. 47 din 22 mai 2018, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (*excluderea probelor din dosarul penal*).

12. Decizia nr. 22 din 22 ianuarie 2018 cu privire la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3), art. 345 alin. (3) și art. 356 alin. (4) din Codul de procedură penală, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/198098> vizitat la 03 decembrie 2023.

13. Sesizarea 56g/2018, <https://new.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/ro-56g201805175873c.pdf> (vizitat la 03 decembrie 2023).

14. Codul de procedură penală a Estoniei art. 258 <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023026> vizitat la data de 03 decembrie 2023.

15. Decizia CSJ nr. 1ra-582/12, https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9253 vizitat la 04 decembrie 2023.

CZU: 343.12:343.263

TEMEIURILE APLICĂRII ARESTULUI PREVENTIV ÎN PROCESUL PENAL

Iurie ODAGIU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-2474-5299*

Ghennadi EPURE,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
procuror în Procuratura Anticorupție,
ORCID: 0000-0002-8165-5054*

Rezumat

Motivele privării de libertate a persoanei se află într-o interconexiune logică cu riscurile care se regăsesc în practica CtEDO și sunt transpuse în legislația națională. Prin urmare există motive întemeiate de arestare a persoanei dacă într-o anumită cauză penală se reține cel puțin unul din următoarele riscuri: riscul eschivării; riscul de a împiedica buna desfășurare a justiției; prevenirea săvârșirii de către persoană a unei noi infracțiuni; riscul că punerea în libertate a persoanei va cauza dezordine publică.

Astfel, potrivit practicii CEDO, pentru ca o persoană să fie reținută sau arestată este suficient ca instanța de judecată care examinează cauza să rețină cel puțin unul din riscurile menționate.

De aceea, motivarea existenței fiecărui risc reținut la aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive privative de libertate (arestul și arestul la domiciliu), constituie o atribuție de baza a procurorului. O condiție obligatorie a acestui proces constă în faptul că riscurile trebuie argumentate prin probe și alte circumstanțe relevante.

Cuvinte-cheie: riscuri, măsură preventivă, arest preventiv, arest la domiciliu.

Summary

The reasons for the deprivation of liberty of the person are in a logical

interconnection with the risks that are found in the practice of the ECtHR and are transposed into national legislation, therefore there are good reasons for the arrest of the person if, in a particular criminal case, at least one of the following risks is retained: the risk of evasion; the risk of hindering the proper conduct of justice; the Prevention of the person committing a new crime; the risk that the release of the person will cause public disorder.

Thus, according to ECHR practice, for a person to be detained or arrested, it is sufficient for the court examining the case to retain at least one of the risks mentioned.

Therefore, motivating the existence of each risk detained when applying or prolonging preventive measures custodial (arrest and house arrest), constitutes a basic duty of the prosecutor. An obligatory condition of this process is that the risks must be substantiated by evidence and other relevant circumstances.

Keywords: risks, preventive measure, preventive arrest, house arrest, court of law.

Introducere. În conformitate cu art. 176 alin. (1) din Codul de procedură penală, „[m]ăsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală, sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile, susținute prin probe, de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să exercite presiune asupra martorilor, să nimicească sau să deterioreze mijloacele de probă sau să împiedice într-un alt mod stabilirea adevărului în procesul penal, să săvârșească alte infracțiuni ori că punerea în libertate a acestuia va cauza dezordine publică” [1].

Potrivit raționamentului Curții Europene a Drepturilor Omului, există o *prezumție a eliberării a persoanelor* în privința cărora se examinează eventuala aplicare a arestului preventiv. În mod prioritar instanțele naționale sunt obligate să examineze posibilitatea aplicării unei măsuri preventive mai puțin severe, care ar fi rezonabilă și proporțională cu circumstanțele infracțiunii. Din aceste considerente, motivarea demersurilor de către acuzatorii de stat reprezintă o sarcină complicată, care implică eforturi serioase pentru ca în termeni succinți să intre în esența cauzelor penale și să aducă suficiente temeiuri verosimile care să justifice arestul preventiv.

Pornind de la acest deziderat, este necesar să fie analizată chintesența fiecărui risc în parte, din punctul de vedere al practicii Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a nu admite utilizarea arbitrară sau chiar

abuzivă a acestor riscuri în practică.

1. Riscul eschivării.

În cauza *Becciev contra Moldovei*, Curtea Europeană a reținut: „Pericolul eschivării învinuitului nu poate fi apreciat în exclusivitate doar în baza severității pedepsei pe care acesta riscă să o primească. Acesta trebuie să fie stabilit prin a se face referință la numeroase alte elemente care pot să confirme existența riscului unei eschivări sau să-l facă să pară atât de nesemnificativ încât să nu justifice detenția de până la judecată [...]”.

Pericolul eschivării trebuie să fie considerat în lumina elementelor vis-a-vis de caracterul persoanei, personalitatea acesteia, domiciliu, ocupație, bunuri, legăturile de familie și oricare alte legături cu țara în care este urmărită. Riscul unei pedepse grave și ponderea probelor pot fi pertinente, însă nu sunt decisive și posibilitatea obținerii garanțiilor poate fi utilizată în vederea compensării.

Curtea de asemenea a statuat că dacă persoana arestată poate oferi suficiente garanții că nu se va eschiva, atunci ea trebuie eliberată [...] [2].

Analiza acestor circumstanțe nu în toate cazurile poate fi efectuată la etapa incipientă a urmăririi penale. Unul din punctele de reper, în vederea formării unei viziuni despre persoana în privința căreia se judecă chestiunea arestului, sunt informațiile legate de antecedentele penale ale acesteia.

În această ordine de idei, riscul eschivării trebuie dovedit prin probe, și anume ce țin de informații cu privire la încălcarea măsurilor preventive alternative arestului, încercări de eschivări din fața organului de urmărire penală sau a instanței în alte cauze penale, reținerea figuranților la infracțiune în timp ce aceștia părăsesc localitatea în care trăiesc sau chiar țara. Relevante sunt și declarațiile martorilor sau celorlalți învinuiți, sau după caz inculpați, care uneori pot oferi informații despre persoana care necesită a fi izolată de societate pentru mersul normal al procesului penal.

Ca și în cazul celorlalte riscuri, argumentarea se face în toate actele procedurale și anume în demersul acuzatorului de stat cu privire la aplicarea măsurii preventive, atunci când această inițiativă vine din partea procurorului. Respectiv, argumentarea sau motivarea persistenței acestui risc trebuie să fie făcută în încheierea judecătorului de instrucție la faza de urmărire penală sau de către judecătorul care judecă cauza în fond, adică în faza de judecată.

Prin urmare, procurorul de caz trebuie să anexeze probe concludente care să demonstreze că riscul predomină la etapa la care se examinează cauza. Aceste probe pot fi, după cum urmează: procese-verbale de audiere a martorilor; procesul-verbal de cercetare la fața locului; raportul de ex-

pertiză etc. Din analiza acestor probe trebuie să rezulte că învinuitul sau inculpatul se va eschiva din fața organelor de drept odată lăsat în libertate, ori în cazul aplicării unei măsuri de constrângere alternative arestului preventiv.

Este de remarcat că în fața instanței pot fi prezentate și alte acte sau date relevante care ar convinge instanța că există riscul eschivării. Astfel, informația cu privire la trecutul criminal al inculpatului sau învinuitului, sentințele de condamnare, caracteristica de la locul de trai sau de muncă etc. pot constitui informații cu putere de convingere.

Nu putem să nu menționăm că pe tot parcursul procesului penal există principiul intimei convingeri a procurorului și judecătorului. În acest mod, fiecare probă în parte se apreciază după intima convingere.

În tot cazul, sarcina probării bănuiei rezonabile și a necesității aplicării sau prelungirii arestului preventiv îi aparține procurorului sau părții acuzării. În practica judiciară, din partea avocaților se pune problema dacă pot fi utilizate și prezentate în calitate de material pertinent sau concludent anumite crâmpeie din măsurile speciale, de pildă: porțiuni din stenograme cu interceptări a comunicărilor verbale; imagini de pe filaj etc.

Considerăm că, reieșind din principiul egalității armelor într-un proces și disponibilitatea părții acuzării de a anexa probe, documente sau materiale, care au relevanță din punctul său de vedere, nu trebuie să existe niciun impediment de prezentare a unor părți din măsurile speciale de investigație, chiar și dacă acestea nu au fost legalizate de judecătorul de instrucție.

Pe de altă parte, suntem de părere că secvențele rezultate din măsurile speciale nu pot constitui singurele materiale care urmează a fi anexate la demersul privind aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive privative de libertate. Or, acestea trebuie să fie coroborate cu alte probe concludente care să demonstreze în ansamblu temeinicia măsurii preventive, solicitată de procuror.

Astfel, instanța își poate forma o imagine clară despre personalitatea învinuitului sau inculpatului și dacă acesta este predispus să se sustragă de la urmărirea penală sau de la judecarea cauzei.

În următoarea speță, cu titlu de exemplu, judecătorul de instrucție în partea motivantă a încheierii cu privire la prelungirea măsurii preventive, arestul preventiv, făcând abstracție asupra probatoriului prezentat de către procuror, face unele constatări importante, ce fundamentează o privare de libertate. Astfel, instanța subliniază că „[...] în speță se conduce și de jurisprudența Curții Europene care a indicat ca condiție de bază și accesibilă pentru detenție unei persoane în arest preventiv este atunci când aceasta este bănuită sau învinuită de comiterea unei infracțiuni, când persistă riscu-

rule prevăzute de CEDO.

Instanțele judecătorești naționale «trebuie să examineze toate circumstanțele pro și contra existenței unei necesități de interes public ce ar justifica, ținând cont de principiul prezumției nevinovăției, abaterea de la respectarea libertății individuale, acestea fiind luate în considerație în deciziile privind cererile de eliberare».

În speța dată, instanța constată că privarea de libertate la prelungirea față de învinuită a măsurii preventive – arestul preventiv, *este justificată, întemeiată și este necesară, deoarece are ca scop împiedicarea învinuitei de a întreprinde unele acțiuni capabile de a influența martorii care încă nu au fost audiați din motivul scurgerii unui interval mic de timp din momentul reținerii până la momentul înaintării prezentului demers de prelungire a arestului preventiv. Necesitatea prelungirii față de învinuită a măsurii preventive – arestul preventiv se explică prin faptul că privarea de libertate în cazul dat a învinuitei este prevăzută de lege, este necesară într-o societate democratică și urmărește un scop legal*” [3].

2. Riscul că învinuitul sau inculpatul o să exercite presiune asupra martorilor, să nimicească sau să deterioreze mijloacele de probă sau să împiedice într-un alt mod stabilirea adevărului în procesul penal.

Acest risc este des întâlnit în practica judiciară. Or, aflarea în libertate a persoanei în privința căreia urmează a fi aplicată măsura preventivă privativă de libertate, va fi în detrimentul întregului probatoriu acumulat în cauza penală sau cel care urmează a fi administrat.

Declarațiile martorului în cauza penală au o importanță deosebită, mai ales atunci când aceste declarații stau la baza învinuirii sau reprezintă o probă cheie. Declarațiile martorului ocular sunt greu de combătut în cazul în care acestea sunt redade veridic. Însă în practică datorită influenței sau presiunii pe care învinuitul sau inculpatul o realizează față de mator, aceștia își pot schimba declarațiile, în așa fel încât se poate schimba radical mersul urmăririi penale. Influențele pot fi diverse: sume de bani, protecționism, favoruri, beneficii, amenințări. De aceea, unii martori deși sunt preîntâmpinați despre răspunderea pe care o poartă în baza art. 312 din Codul penal în cazul dării unor declarații mincinoase, acceptă să fie pornită urmărirea penală în privința lor, insistând pe declarațiile mincinoase. Mai ales când există probe că părțile în proces se află în relații prietenoase sau pot fi manipulate cu ajutorul banilor.

În acest sens, aceste informații trebuie aduse în fața instanței pentru a motiva asemenea riscuri. Totodată, urmează să fie argumentat faptul că aplicarea altor măsuri preventive, ca arestul la domiciliu sau controlul

judiciar, nu vor asigura mersul normal al procesului penal.

Nimicirea sau deteriorarea mijloacelor de probă se poate realiza prin diferite modalități. Spre exemplu, învinuitul sau inculpatul aflat în libertatea poate tăinui obiectele care au servit la comiterea infracțiunii (droguri; bani falși; arme; muniții etc.).

În următorul caz, instanța a constatat că liberarea provizorie sub control judiciar este o măsură preventivă proporțională în raport cu riscurile descrise în demersul înaintat de procuror prin care a solicitat aplicarea arestului preventiv față de învinuită, care de altfel, i s-a imputat comiterea prin complicitate a unei infracțiuni grave, conexe corupției. Mai concret, C.M. era implicată în prestarea unor servicii în interesul unei persoane juridice, activitatea căreia era finanțată în totalitate din partea unui grup criminal organizat din bani iliciți. Numita cunoștea despre proveniența banilor, fiind remunerată lunar cu suma de 30000 lei, în plic, pentru activitatea pe care o îndeplinea. C.M. a fost reținută flagrant la scurt timp după recepționarea unei sume neoficiale de 82500 lei.

Pe caz, procurorul a depus demers prin care a solicitat aplicarea arestului preventiv față de învinuită, însă prin încheierea Judecătoriei Chișinău (sediul Ciocana) din 05 noiembrie 2022 a dispus admiterea parțială a demersului înaintat de procuror cu privire la aplicarea măsurii preventive arestul preventiv, cu aplicarea unei măsuri preventive alternative – liberarea provizorie sub control judiciar pe un termen de 30 de zile, cu aplicarea restricțiilor impuse de art. 191 alin.(2) din Codul de procedură penală.

Unul din argumentele puse la baza motivării hotărârii sale este următorul: „[...] pericolul social din partea învinuitului este unul minim, fiind posibilă aplicarea unei măsuri preventive neprivative de libertate, prin urmare la momentul actual, măsura preventivă sub formă de liberare provizorie sub control judiciar poate pozitiv să influențeze mersul urmăririi penale, cât și procesul de obținere a probelor asupra cazului în vederea cercetării obiective a tuturor circumstanțelor procesului penal respectiv [...]” [4].

În opinia noastră, argumentul invocat de către instanța de judecată nu poate fi valabil în situația examinării chestiunii cu privire la aplicarea măsurii preventive – arestul preventiv, dat fiind faptul că învinuita a fost reținută în scurt timp după săvârșirea infracțiunii. Or, după reținerea în flagrant a infractorului, organul de urmărire penală urmează să efectueze un șir de acțiuni de urmărire penală urgente pentru acumularea probatorului pe caz, iar aflarea sub o altă măsură preventivă a învinuitei, cum ar fi arestul la domiciliu, i-ar permite să influențeze alți martori sau complici, care urmează a fi audiați pe caz sau să obstrucționeze mersul obiectiv al urmăririi. Învinuita poate comunica cu alți complici prin intermediul tehnicii moderne de comunicare sau prin aplicare pe rețelele de socializare,

care nu pot fi urmărite de către organul de urmărire penală.

De aceea, la etapa incipientă, în momentul reținerii în flagrant a persoanei care a comis infracțiunea este absolut necesar, atunci când probele sunt justificate prin noțiunea de flagrant, ca instanța să ia în calcul mai multe aspecte, cum ar fi: comportamentul părților înainte și după comiterea infracțiunii, cantitatea bunurilor ridicate în timpul perchezițiilor, numărul persoanelor reținute, declarațiile făcute de învinuiți după reținere, situația familială, poziția socială, funcția deținută, rolul și gradul de implicare în schema infracțională etc.

În accepiunea noastră, instanța a apreciat corect circumstanțele de fapt în raport cu probele prezentate de către partea acuzării și în coraport cu riscurile existente la caz. Această abordare a instanței s-a bazat inclusiv pe reținerea în flagrant a învinuitului în momentul comiterii faptei infracționale. Cu toate că învinuitul s-a abținut de a face declarații pe caz și a explica cel puțin unele aspecte aduse la cunoștință prin actul de punere sub învinuire. De asemenea, a refuzat să explice proveniența și destinația mijloacelor bănești depistate în automobilul său, cu care figurantul se deplasa etc. Aici trebuie făcută o demarcație clară între dreptul de a nu face declarații (dreptul de a tăcea și de a nu spune nimic) a învinuitului, ceea ce reprezintă și o garanție fundamentală în sensul art. 6.2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și între comportamentul persoanei, prin prisma art. 176 alin. (3) pct. 2) din Codul de procedură penală – personalitatea și caracterizarea bănuیتului, învinuitului, inculpatului, inclusiv la momentul de comitere a faptelor încriminate.

Prin urmare, aspectele legate de comportamentul persoanei (bănuیتului/învinuitului) înainte, în timpul și după comiterea infracțiunii joacă un rol important în procesul de aplicare a măsurii preventive. Instanța este obligată să țină cont de aceste subtilități, or la examinarea demersului de aplicare sau prelungire a măsurii preventive, instanței i se prezintă procesul-verbal de audiere a bănuیتului și învinuitului.

În această ordine de idei, instanța face o constatare relevantă, invocând că învinuitul poate contacta persoanele cărora le sunt cunoscute anumite circumstanțe legate de infracțiune, le poate da sfaturi în scopul ascunderii probelor sau denaturarea calității lor, fapt ce duce la trenarea procesului de colectare a probelor, aflare a adevărului pe caz și demonstrare a vinovăției.

3. Riscul că va săvârși alte infracțiuni.

De obicei acest risc se reține atunci când persoana reținută deși știe că are statut procesual de bănuیت, învinuit sau inculpat într-o altă cauză penală, recurge la comiterea unei noi infracțiuni. Acest aspect cu sigu-

ranță urmează a fi luat în calcul la aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive ce cuprind arestul.

Un alt aspect relevant care poate servi ca probă determinată în aplicarea sau prelungirea măsurilor de constrângere, este termenul de probă în care se află persoana condamnată. Cu alte cuvinte, este cazul când în privința persoanei a fost aplicată pedeapsa prin prisma art. 90 din Codul penal, adică inculpatul a fost condamnat cu suspendarea executării pedepsei închisorii, în interiorul căruia instanța îi stabilește un termen de probă de la 1 la 5 ani.

Acest termen de probă este condiționat de anumite restricții impuse de către instanță (indicate la art. 90 alin. (6) din Codul penal), inclusiv când persoanei condamnate în termenul de probațiune îi este interzis să comită alte infracțiuni.

Mecanismul prevăzut de Codul penal la art. 90 alin. (10) și alin. (11) potrivit căruia: *„în cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă o nouă infracțiune intenționată, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art.85, dacă, după caz, nu sunt aplicabile prevederile alin. (11) din prezentul articol.*

(11) *În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă o infracțiune din imprudență sau o infracțiune intenționată mai puțin gravă, problema anulării sau menținerii condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se soluționează de către instanța de judecată ...”* [5], nu este întotdeauna funcțional în sine. Or, demersul privind anularea suspendării condiționate a pedepsei trebuie să parvină de la organul de probațiune din raza teritorială a domiciliului condamnatului.

În acest sens, riscul comiterii altor infracțiuni în practică poate fi argumentat anume în cazul în care persoana recurge la comiterea unei noi infracțiuni, știind despre faptul că figurează ca învinuit, inculpat sau condamnat pe alte cauze penale. Este relevant de subliniat că, în cazul persoanei condamnate la alte pedepse (amenda, munca neremunerată în folosul comunității, etc.), atât partea acuzării, cât și instanța trebuie să dispună de informația despre infracțiunea pentru care persoana a fost condamnată, dacă are sau nu antecedente penale etc. Aceste date sunt necesare pentru argumentarea necesității aplicării sau prelungirii măsurii preventive privative de libertate.

În unele cazuri, în cadrul ședințelor de judecată părțile pun în discuție chestiunea cu privire la statutul pe care îl are persoana reținută pe alte cauze penale – de învinuit sau bănuit. Partea apărării face trimitere la principiul prezumției de nevinovăție, precum că nu poate fi invocat ca ar-

gument faptul că în privința învinutului sunt deschise alte dosare penale unde ultimul are statut procesual de bănuit sau învinuit, pe motiv că nu există o decizie de condamnare definitivă.

Însă considerăm că nu este o încălcare a acestui principiu dacă există anumite date confirmative referitoare la faptul că există și alte dosare penale în privința învinutului sau inculpatului. Acest aspect reprezintă pentru instanța de judecată un indice de orientare asupra severității măsurii preventive care urmează a fi aplică, dar și a constatării faptului că persoana în privința căreia urmează a fi aplicată măsura preventivă privativă de libertate este caracterizată negativ, are un comportament antisocial, măsurile de reprimare alternative arestului vor fi insuficiente pentru a asigura faptul că figurantul nu va recurge la săvârșirea unei noi infracțiuni.

Totodată, prelungirea măsurii de constrângere nu anulează *presumția nevinovăției* care planează asupra învinutului din momentul recunoașterii în această calitate până la adoptarea unei hotărâri definitive, însă în speța respectivă menținerea unei măsuri de reprimare este dictată de principiul egalității în procesul penal, astfel că organul de urmărire penală să aibă posibilitate, fără a fi influențat de factori exteriori, să stabilească circumstanțele săvârșirii infracțiunii.

Considerăm că, în următoarea speță din practica judiciară, judecătorul de instrucție neîntemeiat a decis admiterea parțială a demersului procurorului privind aplicarea arestului preventiv pe un termen de 30 de zile în privința învinuitei, atunci când s-a demonstrat fără echivoc că învinuita fiind sub o altă măsură decât arestul preventiv va comite în continuarea infracțiunea.

Deși procurorul a susținut în cadrul ședinței de judecată că „...*La domiciliul ei s-a efectuat anterior percheziții, nu a stopat activitatea ei în pofida faptului respectiv. Aceasta este acuzată de complicitate, starea de boală nu a împiedicat-o să comită fapte ilicite.*” [6], instanța a decis admiterea parțială a demersului și aplicarea față de învinuită, arestul la domiciliu pe un termen de 30 de zile.

Instanța și-a argumentat poziția în felul următor: „*În opinia instanței, la această etapă a procesului, prin aplicarea unei măsuri preventive mai puțin restrictive, cum este arestul la domiciliu este posibilă asigurarea bunei desfășurări a procesului penal, această măsură poate să asigure echilibrul necesar între interesele publice și cele ale învinuitei. Restricțiile și obligațiile care pot fi impuse în acest caz sunt capabile să asigure prezența învinutului la instanțele care îl vor cita, izolarea învinuitei de alți participanți la proces și să asigure posibilitatea acestuia de a-și exercita activitățile necesare în vederea asigurării traiului în continuare, iar organului de urmărire penală să îi permită să acumuleze probele respective în condiții de siguranță. În acest*

sens instanța a reținut drept utile procesului și circumstanțele care indică la faptul că învinuita este bolnavă și are nevoie de tratament permanent” [7].

De notat că în cazul respectiv, procurorul a anexat la demersul privind aplicarea măsurii preventive, probe suficiente care justifică necesitatea izolării învinuitei de societate, inclusiv rezultatele măsurilor speciale de investigație – interceptarea comunicărilor, declarațiile a doi învinuiți care au comis fapta împreună cu învinuita T.D., inclusiv organul de urmărire penală a reușit să o documenteze pe învinuită după ce s-au efectuat percheziții la domiciliu acesteia într-o altă cauză penală, unde s-a demonstrat că indiferent de perchezițiile efectuate anterior, ultima a revenit în mediul infracțional imediat după percheziția efectuată. Toate aceste probe nu au putut convinge judecătorul de instrucție că învinuita își va continua activitatea infracțională dacă va fi plasată în arest la domiciliu.

În pofida acestor circumstanțe, partea apărării a contestat cu recurs încheierea judecătorului de instrucție, iar prin decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău, a fost admis recursul avocatului și casată încheierea Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana din 20 februarie 2023, pronunțată o hotărâre nouă prin care a aplicat, în privința învinuitei T. D., măsura preventivă, liberarea provizorie sub control judiciar pe un termen de 30 de zile, cu eliberarea mandatului judecătoresc și cu impunerea obligațiilor prevăzute de art. 191 alin. (3) din Codul de procedură penală și anume: să nu părăsească localitatea unde își are domiciliu decât în condițiile stabilite de către judecătorul de instrucție sau, după caz, de către instanță; să comunice organului de urmărire penală sau, după caz, instanței de judecată orice schimbare de domiciliu; să se prezinte la organul de urmărire penală sau, după caz, la instanța de judecată ori de câte ori este citată; să nu intre în legătură cu persoanele implicate în cauza penală; să nu săvârșască acțiuni de natură să împiedice aflarea adevărului în procesul penal; să predea pașaportul judecătorului de instrucție [8].

4. Riscul că învinuitul sau inculpatul va cauza dezordini în masă.

Acest risc, nu în zadar, este ultimul din cele 4 riscuri fundamentale prevăzute atât de jurisprudența CtEDO cât și de cadrul normativ intern. Unul din factori este că acest risc poate fi pus la baza unei măsuri preventive privative de libertate atunci când învinuitul sau inculpatul e cercetat pentru infracțiuni ce atentează la securitatea statului și a ordinii publice (spre exemplu: actul terorist, luarea de ostatici, dezordini în masă, trădarea de patrie, spionajul, diversiunea etc.).

De aceea, acest risc este abordat doar atunci când există indici te-meinici că persoana a fost cercetată penal pentru infracțiunile menționate mai sus, a făcut sau face parte dintr-o grupare criminală, există date sus-

ținute prin probe că pe teritoriul statului persoana a desfășurat acțiuni de spionaj etc.

Dezordinea publică este un criteriu destul de ambiguu din punct de vedere al manifestării sale sociale. Or, Codul de procedură penală nu prevede o noțiune a dezordinii publice, care să includă explicația privind natura acesteia, nivelul sau pragul care urmează să fie atins pentru a fi catalogată ca dezordine publică.

Orice infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă este susceptibilă să cauzeze anumite perturbări sociale. Acestea pot fi observate, de exemplu, pe rețelele de socializare și în mass-media, mai ales că rolul tehnologiilor informaționale avansează cu viteză mare. În pofida acestui fapt, după cum s-a menționat, gravitatea infracțiunii în sine nu justifică arestul. Este important de menționat că Procuratura și sistemul judiciar nu sunt participanți la un concurs de popularitate, așa cum se încearcă implicare acestor instituții de către unii învinuiți și inculpați în cauze penală de rezonanță socială.

Pe de altă parte, satisfacerea publicului (din care face parte politicul, mass-media, organizații internaționale, formatori de opinii etc.) nu reprezintă un motiv legal pentru aplicarea oricăror măsuri de constrângere. „*Dezordinea publică*” – în calitate de alternativă – vizează cauzele în care infracțiunea, în virtutea gravității sale, a deranjat publicul și eliberarea persoanei îi va face pe cetățeni să nu se simtă în siguranță și va reduce încrederea în autorități și în sentimentul de dreptate. De asemenea, este relevant dacă eliberarea persoanei ar putea cauza revolte și nesiguranță sau crearea grupurilor cu scop justițiar. Doar protejarea învinuitului de public nu constituie un motiv suficient pentru arest. Protecția asigurată de poliție nu poate avea forma arestului preventiv.

Pentru a demonstra existența unui astfel de risc, organul de urmărire penală va trebui să colecteze informații despre tendințele din societate, cum ar fi articole din mass-media și declarații ale oamenilor direct afectați de infracțiune. Demonstrarea unui risc iminent a perturbării sociale cu referire la fapte concrete poate fi dificilă, deoarece semnele unei astfel de posibilități ar putea fi mai puțin tangibile decât cele legate de alte riscuri relevante.

Astfel, procurorii trebuie să prezinte dovezi că, date fiind circumstanțele speciale ale cauzei, eliberarea va putea cauza asemenea consecințe și că fapta conține elemente ale unei infracțiuni excepționale. Factorii relevanți pentru apreciere sunt:

- Gravitatea infracțiunii. Doar infracțiunile deosebit de grave vor putea cauza dezordinea publică dacă învinuitul va fi eliberat.
- Circumstanțele concrete legate de săvârșirea infracțiunii. Cu cât

mai odioasă este crima, cu atât mai mare va fi posibilitatea că eliberarea va cauza frică și perturbări.

- Probele. Dacă, de exemplu, persoana a recunoscut că a săvârșit infracțiunea, probele vor fi considerate, în general, ca fiind solide. Indiferent de prezumpția nevinovăției, reacția generală a societății va fi mai puternică în cazurile în care probele sunt foarte solide.

- Reacțiile societății la infracțiuni. Atât în comunitatea locală, cât și în societate dintr-o perspectivă mai vastă. Acest lucru poate fi demonstrat făcând referință la acoperirea media.

- *Reacțiile victimelor sau ale părților vătămate* față de eliberarea învinutului. În cauza Lettelier c. Franței, Curtea a subliniat faptul că rudele victimei omorului nu au contestat eliberarea: „Camera de acuzare a evaluat necesitatea de a prelungi privațiunea de libertate din punct de vedere pur abstract, luând în considerație doar gravitatea infracțiunii. Acest lucru a avut loc în pofida faptului că reclamantul a subliniat în memoriile sale din 16 ianuarie 1986 și 3 martie și 10 aprilie 1987 că nici mama, nici sora victimei nu au prezentat nicio obiecție când ea și-a depus cererile pentru eliberare, pe când ele au contestat insistent cererile depuse de DI Moysan” [9]. Cu toate acestea, reacțiile negative ale părților afectate, în sine, nu justifică arestul. Reacțiile trebuie să reflecte riscul dezordinii publice care se referă la o parte mult mai vastă a societății.

- Factorul timp. După cum a fost subliniat de CtEDO în cauza I.A. c. Franței [10], acest temei poate fi invocat doar pe durata riscului de perturbare a ordinii publice. Poate fi cazul că acțiunile membrilor societății vor fi mai puțin probabile sau chiar neprobabile odată ce va dispărea șocul inițial produs de o anumită infracțiune.

În concluzie, putem afirma că în procesul de aplicare sau prelungire a măsurilor privative de libertate este necesar ca fiecare risc care justifică privarea de libertate a persoanei să fie argumentat prin probe pertinente și concludente. Mai mult, la motivarea demersurilor privind aplicarea sau prelungirea măsurilor preventive trebuie să se țină cont atât de practica judiciară a Curții Constituționale, cât și de cazuistica Curții Europene a Drepturilor Omului care este o parte integrată a acestui proces complex.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110/447.

2. Cauza Șarban contra Republicii Moldova. Cererea nr. 3456/05. Hotărârea CtEDO din 04.10.2005, definitivă la 04.01.2006 § 95-96 (Strasbourg) [Vizitat 05.11.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/>

eng?i=001-112623.

3. Cauza Becciev contra Republicii Moldova. Cererea nr. 9190/03. Hotărârea CtEDO din 04.10.2005, definitivă la 04.01.2006, § 58 (Strasbourg) [citat: 05.11.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112622>.

4. Încheierea Judecătoria Chișinău, sediul Ciocana din 07 septembrie 2022. Dosarul nr. 17-344/2022.

5. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 8.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129/1012.

6. Încheierea Judecătoria Chișinău (sediul Ciocana) din 20 februarie 2023. Dosarul nr. 14-93/2023.

7. Încheierea Judecătoria Chișinău (sediul Ciocana) din 20 februarie 2023. Dosarul nr. 14-93/2023.

8. Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel Chișinău din 02 martie 2023. Dosarul nr. 14r-139/23.

9. Cauza Letellier contra Franței. Cererea nr. 12369/86. Hotărârea CtEDO din 26.06.1991, § 58 (Strasbourg) [citat: 26.06.2022]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57678>.

10. Cauza I.A. contra Franței. Cererea nr. 1/1998/904/1116. Hotărârea CtEDO din 23.09.1998, § 104-105 (Strasbourg) [citat: 04.11.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-62794>.

CZU: 343.132

**COERENȚĂ ȘI CLARITATE ÎN REGLEMENTAREA JURIDICĂ
A INVESTIGAȚIILOR SPECIALE: IMPACTUL ȘI PERSPECTIVA
MODIFICĂRII ART. 2, ALIN. (4) DIN CPP***

Boris GLAVAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-3838-4308*

Rezumat

Subiectul reglementării juridice a activității speciale de investigații ocupă un loc central în discuțiile juridice contemporane, având în vedere natura sa complexă și de multe ori controversată. Aceasta se datorează în parte faptului că între Legea nr. 59/2012 și Codul de procedură penală (CPP), în aria reglementărilor investigațiilor speciale, există o tensiune normativă specifică, cristalizată în dispoziția art. 2, alin.(4) din CPP. Această dispoziție stipulează că normele de natură procesuală din alte legi naționale nu sunt aplicabile în absența unei includeri explicite în cod. Studiul de față urmărește să aducă claritate asupra interacțiunii dintre aceste două acte normative, analizând în mod detaliat dispoziția menționată.

Analiza efectuată în cadrul acestui studiu relevă faptul că art. 2, alin. (4) din CPP conduce la interpretări divergente și la o aplicare neuniformă a legislației existente, ceea ce contravine principiilor fundamentale ale statului de drept. Concluziile trase în urma acestui studiu subliniază necesitatea unei abordări mai coerente și clare în reglementarea juridică a investigațiilor speciale, în vederea asigurării unui cadru legislativ armonios și eficient.

***Cuvinte-cheie:** activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, proces penal, urmărire penală, normă juridică, ramură de drept, art. 2, alin. (4) din CPP.*

* Articolul este elaborat în cadrul Proiectului de cercetare „Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept”, cifrul 22.00208.8007.07/PD I, susținut din bugetul de stat.

Summary

The legal regulation of special investigative activities is a pivotal and often controversial topic in contemporary legal discussions, particularly due to its inherent complexity. This complexity is partly attributed to the normative tension between Law No. 59/2012, governing special investigations, and the Criminal Procedure Code (CPP), crystallized in the stipulation of Art. 2, para.(4) of the CPP. This provision mandates that procedural norms from other national laws are not applicable unless explicitly included in the code. This study aims to elucidate the interplay between these two legislative acts by thoroughly analyzing the aforementioned provision.

The analysis conducted in this research indicates that Art. 2, para. (4) of the CPP leads to varied interpretations and inconsistent application of the existing legislation, which contradicts the fundamental principles of a rule-of-law state. The conclusions drawn highlight the need for a more cohesive and clear approach in the legal regulation of special investigations, aiming to ensure a harmonious and effective legislative framework.

Keywords: special investigative activity, special investigative measures, criminal process, criminal investigation, legal rule, branch of law, art. 2 para. (4) of the CPP.

Introducere. Una dintre provocările preponderente și actuale în cadrul activității speciale de investigații este reprezentată de reglementarea sa juridică. Calitatea, comprehensivitatea și acuratețea acestor reglementări influențează semnificativ percepția și aplicarea unitară a normelor de drept ce guvernează relațiile sociale generate de acest gen de activitate statală. Aceste activități sunt dedicate protejării și asigurării valorilor constituționale, prevăzute expres în legislație, și includ, de asemenea, asigurarea securității individuale, sociale, penitenciare și naționale.

Nu este pentru prima oară când atragem atenția asupra acestei problematici [11, p. 116; 12, p. 39-54], iar demersul nostru nu este singular. Ne reamintim că subiectul a fost în centrul discuțiilor extinse ale grupurilor de lucru inițiate de Comisia de securitate națională a Parlamentului Republicii Moldova, care a avut ca scop studierea și formularea de propuneri pentru ameliorarea calității reglementărilor juridice referitoare la implementarea măsurilor speciale de investigații [27].

Este bine cunoscut faptul că activitatea specială de investigații este reglementată prin mai multe acte normative, dintre care Legea nr. 59/2012 și Codul de procedură penală se disting în mod particular. Comprehensiunea structurii sistemului de reglementare a investigațiilor spe-

cială și interconexiunea normelor reflectate în aceste documente sunt intrinsec legate de restricțiile impuse de art. 2, alin. (4) din CPP, care interzice aplicarea normelor procesuale din alte legi naționale, inclusiv din Legea nr. 59/2012.

Prin urmare, întrebarea esențială ce se impune și căreia încercăm să îi oferim un răspuns rațional este legată de raportul dintre reglementările investigațiilor speciale reflectate în aceste două acte normative. Mai precis, analizăm dacă ar trebui să considerăm existența a două tipuri distincte de activitate specială de investigații, fără legături între ele, așa cum susțin unii specialiști în baza art. 2, alin. (4) din CPP, sau dacă este mai adecvat să recunoaștem că toate reglementările juridice privind investigațiile speciale constituie un sistem unitar, bazat pe un set de principii clar definite în Legea nr. 59/2012, printre care și principiul „combinării metodelor publice și secrete” care nu se regăsește în alte legi, inclusiv în Codul de procedură penală.

Metodologia studiului combină metode tradiționale de cercetare și instrumente juridice specifice. Se utilizează analiza și sinteza, deducția și inducția, alături de observație și comparație, pentru a evalua legislația, literatura de specialitate și practica judiciară. Abordarea integrează metode juridice formale, comparative și de modelare pentru a fundamenta concluzii în teoria activității speciale de investigații și procedură penală.

Rezultate obținute și discuții. Cu ocazia împlinirii a două decenii de la adoptarea Codului de procedură penală, observăm cu regret că multe dintre prevederile sale semnificative rămân fie nesupuse unor analize aprofundate, fie superficial tratate atât la nivel oficial, cât și în literatura de specialitate. Printre acestea se numără și art. 2, alin. (4) din CPP, care stipulează că „Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod”.

O evaluare preliminară a acestei dispoziții indică natura sa imperativ-prohibitivă, interzicând categoric aplicarea normelor procesuale din alte legi naționale în absența includerii lor în CPP. Aceasta elimină posibilitatea unei concurențe între normele CPP și cele din alte legi, subliniind o tendință către o codificare exhaustivă a normelor procesuale în cadrul legislației moldovenești.

De remarcat este faptul că această dispoziție nu prevede excepții, spre deosebire de alte articole ale CPP, unde legiuitorul utilizează formulări precum „cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul cod” (art. 18 alin. (1) CPP), „cu excepția cazurilor prevăzute în ...” (art. 293 CPP), sau „cu excepția cazului când ...” (art. 532 CPP).

În această analiză, este esențial să înțelegem mai întâi conținutul expresiei „normă cu caracter procesual” pentru a identifica ulterior normele

din alte legi care prezintă acest caracter și a căror aplicare este interzisă conform art. 2, alin. (4) CPP, până la includerea lor în cod. Interesul nostru principal este să identificăm normele cu caracter procesual din Legea nr. 59/2012, care reprezintă actul normativ fundamental în reglementarea investigațiilor speciale. Această investigație constituie un pas crucial în direcția clarificării și consolidării cadrului legal pentru investigațiile speciale în Republica Moldova.

Continuând investigația, atunci când examinăm problema din perspectiva comentariilor la Codul de procedură penală, remarcăm că referințele ne conduc către două decizii semnificative ale Curții Constituționale [13; 14], care au abordat chestiunea neconstituționalității în art. 2, alin. (4) din CPP. Analizând aceste hotărâri, se poate concluziona că, nu doar până la momentul examinării ultimei sesizări în 2015, dar nici ulterior și posibil chiar până în prezent, nu a fost formulată o interpretare oficială sau doctrinară clară a expresiei „norme juridice cu caracter procesual”.

Conform teoriei generale a dreptului, susținută atât de doctrinarii autohtoni, cum ar fi Baltag D. și Guțu A. [3, p. 150-155], cât și de cei internaționali [33; 37; 38, p. 237], norma juridică constituie elementul structural fundamental al sistemului de drept. Aceasta nu trebuie să fie înțeleasă exclusiv ca regulă de conduită, deoarece sistemul juridic include și norme-definiții, norme-sarcini, norme-scopuri, norme-garanții, printre alte tipuri care nu se încadrează strict în categoria regulilor de conduită. A nega existența acestor diverse tipuri de norme ar echivala, în esență, cu negarea statutului de norme juridice a principiilor și definițiilor conținute în Codul de procedură penală. Această perspectivă extinde semnificativ înțelegerea noastră asupra naturii și aplicabilității normelor juridice în contextul investigațiilor speciale.

Luând în considerare perspectiva teoriei generale a dreptului și absența unei specificații a unui anumit tip de norme în art. 2, alin. (4) din CPP, se poate deduce că această dispoziție se aplică nu doar regulilor de conduită cu caracter procesual din alte legi, ci și principiilor ce stau la baza acestor reguli. Prin urmare, pentru a determina caracterul procesual al unei norme, nu este întotdeauna necesar ca aceasta să descrie o procedură penală specifică; aceasta poate fi chiar un principiu, o sarcină sau o definiție ce contribuie la reglementarea relațiilor procesual-penale.

Din această perspectivă, sub umbrela art. 2, alin. (4) din CPP, se pare că prevederile Legii nr. 59/2012, în mare parte, nu numai că nu influențează efectuarea măsurilor speciale de investigații prevăzute în Codul de procedură penală, dar ar fi, de asemenea, interzise. Se pare că o astfel de abordare ar putea să confere caracterul procesual al multor norme din Legea nr. 59/2012, care includ principii fundamentale pentru efectuarea

măsurilor speciale de investigații în cazul investigării infracțiunilor, realizării sarcinilor de prevenire și curmare a infracțiunilor, și în căutarea persoanelor care se sustrag de la urmărirea penală și de la judecată, aplicând temeiurile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații în circumstanțe neclare legate de inițierea urmăririi penale, utilizarea rezultatelor măsurilor speciale de investigații și altele.

Un exemplu de interpretare similară poate fi găsit în opinia Uniunii Avocaților din Republica Moldova [1], care susține că activitățile de prevenire, identificare și constatare a infracțiunilor, în conformitate cu dispoziția art. 2, alin. (4) din CPP, pot fi efectuate doar în condițiile Codului de procedură penală. Această opinie a fost exprimată în contextul avizării Proiectului de Lege privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova [28]. Aceste aspecte evidențiază complexitatea și impactul art. 2, alin. (4) din CPP asupra interpretării și aplicării legislației în domeniul investigațiilor speciale.

În ipoteza recunoașterii caracterului procesual în activitățile de relevare, prevenire și curmare a infracțiunilor s-ar cuveni ca toate prevederile din alte legi care abordează aceste aspecte să fie incorporate în Codul de procedură penală. În lipsa unei asemenea integrări, bazându-ne pe dispozițiile art. 2, alin. (4) din CPP, acestea nu sunt aplicabile.

De asemenea, este important să observăm că art. 2, alin. (4) din CPP nu precizează legile sau categoriile de legi asupra cărora se extinde această normă. Aceasta sugerează o poziționare a Codului de procedură penală ca fiind de o forță juridică superioară în raport cu alte legi naționale.

Conform art. 72 din Constituția Republicii Moldova, Parlamentul adoptă trei tipuri de legi: constituționale, organice și ordinare. În contextul acestei ierarhii legale, Codul de procedură penală nu poate ocupa o poziție superioară legilor constituționale, deoarece aceasta ar contraveni prevederilor Constituției. De asemenea, supremația Codului în raport cu legile de același nivel ierarhic este îndoielnică, având în vedere că acestea beneficiază de aceeași putere juridică. Astfel, Codul poate prevala doar asupra legilor ordinare. Trebuie subliniat că autoritatea juridică a Codului nu este derivată din art. 2, alin. (4) al CPP, ci din prevederile art. 72 din Constituție, ceea ce ilustrează complexitatea și interdependența dintre diferitele niveluri ale sistemului legislativ moldovenesc.

Această abordare ne indică faptul că Codul de procedură penală nu deține putere juridică superioară asupra Legii nr. 59/2012, întrucât ambele sunt legi organice cu aceeași putere juridică. În analiza acestei probleme, Curtea Constituțională a confirmat că legea procesuală nu deține prioritate față de alte legi organice. Cu toate acestea, Curtea a susținut și faptul că, în calitate de lege specială, Codul de procedură penală do-

bândește superioritate față de alte legi organice, conform principiului *lex specialis derogat generali*, validând astfel constituționalitatea prevederilor art. 2, alin. (4) din CPP [14].

Este important de precizat că acest principiu, fiind o axiomă, funcționează independent de existența art. 2, alin. (4) din CPP. De asemenea, conform teoriei occidentale a codificării, un cod este de obicei considerat o lege generală, aplicabilă în absența unei reglementări specifice în cadrul legilor speciale. Un cod pentru materia pe care o reglementează nu poate fi o lege specială [35]. În acest sens, Codul de procedură penală este sursa principală în sistemul izvoarelor de drept procesual-penal, majoritatea relațiilor sociale din domeniul procesului penal fiind reglementate pe baza acestuia. Codul conține un set de norme generale care guvernează relațiile sociale în domeniul procesului penal, iar pentru reglementarea acestor relații pot fi aplicabile reguli speciale din alte ramuri de drept. În elaborarea unui cod, legiuitorul pornește de la o situație standard și tipică, acordând prioritate legislației speciale în cazul unor situații care nu sunt acoperite de logica codului [42], așa cum sugerează și principiul *lex specialis derogat generali* invocat de Curtea Constituțională.

Pe de altă parte, Codul de Procedură Penală poate servi și ca lege specială atunci când legea generală a unei alte ramuri de drept face referire la normele incluse în Cod. De exemplu, art. 54 din CP prevede că liberarea de răspundere penală a minorilor se face în conformitate cu procedura penală, iar art. 425, alin. (7) din Codul contravențional stipulează că în procesul contravențional se aplică, în mod corespunzător, prevederile Codului de procedură penală referitoare la mijloacele de probă și la procedeele probatorii, cu excepțiile specificate de codul respectiv. Aceste exemple ilustrează modul în care Codul de procedură penală influențează alte ramuri de drept, reflectând complexitatea și multifuncționalitatea sa în cadrul sistemului juridic moldovenesc.

Este important să înțelegem și faptul că normele unui cod, inclusiv ale Codului de procedură penală, pot fi norme speciale nu doar în raport cu normele generale ale altui cod, ci și în raport cu normele unei legi necodificate. Un astfel de exemplu este Legea nr. 59/2012: aceasta deși nu este codificată, totuși îndeplinește funcția unei legi generale, reglementând cele mai importante aspecte legate de scopul, sarcinile, principiile, subiecții implicați în desfășurarea acestui gen de activitate, atragerea persoanelor spre colaborare confidențială, finanțarea, controlul și supravegherea, precum și alte aspecte generale. Reglementarea mai detaliată a unui număr de măsuri speciale de investigații în conținutul Codului de procedură penală denotă că aceste reglementări în raport cu cele din Legea nr.59/2012 îndeplinesc rolul de norme speciale pe segmentul investi-

gațiilor penale. Deci Legea nr. 59/2012 nu trebuie abordată în calitate de lege specială, ci de lege generală care reglementează un anumit domeniu de activitate al organelor statului [9, p. 67].

Chiar dacă Curtea Constituțională afirmă corect că Codul de procedură penală, ca lege specială, obține superioritate față de alte legi naționale conform principiului menționat [14], există o anumită ambiguitate în declarațiile sale, deoarece lasă să se înțeleagă că Codul își menține această superioritate și în calitate de lege generală. Curtea a statuat că „legiuitorul a fost în drept să legisfeze prioritatea Codului de procedură penală față de alte legi ce reglementează relații de aceeași natură”. Această abordare poate crea confuzii în înțelegerea funcționalității principiilor generale ale dreptului.

Anterior, Curtea Constituțională adoptase o poziție conformă cu teoria generală a dreptului, susținând că un cod nu poate fi superior altor legi organice speciale. În examinarea unui caz similar, Curtea declarase neconstituționalitatea prevederilor Codului fiscal care îi confereau acestuia o putere juridică superioară față de alte legi organice din domeniile financiar bugetar și fiscal [2], argumentând că „prevederile Codului fiscal nu sunt superioare altor legi organice” [13].

Astfel, abordările Curții Constituționale nu au fost întotdeauna consecvente în ceea ce privește superioritatea legilor codificate față de cele necodificate. Este posibil ca prioritizarea Codului de procedură penală să reprezinte un caz aparte. Conform Curții, dispoziția art. 2, alin. (4) din CPP ar avea ca obiectiv unificarea cadrului legal procesual, eliminarea prevederilor confuze și contradictorii și asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor persoanelor implicate în procesul penal. Curtea a menționat că „o astfel de tehnică legislativă este menită să asigure eliminarea neconcordanțelor între prevederile Codului de procedură penală și normele procesuale penale conținute în alte legi, aplicarea coerentă, certă și uniformă a normelor respective, astfel încât să se poată garanta respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” [8].

Această analiză evidențiază complexitatea și provocările interpretative în stabilirea ierarhiei și aplicabilității diferitelor acte normative în cadrul sistemului juridic moldovenesc, subliniind importanța coerenței și clarității în legislație pentru asigurarea unui cadru juridic eficient și echitabil.

Premisele invocate de Curtea Constituțională, care ar fi stat la baza includerii în Codul de procedură penală a dispoziției art. 2, alin. (4) din CPP, ar putea fi înțelese și este posibil să fi avut un scop nobil de a elimina neconcordanțele și de a asigura o protecție mai eficientă a drepturilor

și libertăților fundamentale ale tuturor persoanelor implicate în procesul penal.

Cu toate acestea, conceptul de concentrare a tuturor normelor cu caracter procesual din alte legi într-un singur act normativ, cum este Codul de procedură penală, construind astfel un sistem exclusiv vertical de izvoare ale dreptului procesual penal, ni se pare irealizabil și nepragmatic. Acest lucru se datorează faptului că relațiile sociale nu pot fi întotdeauna reglementate exclusiv de o singură ramură de drept. De exemplu, relațiile sociale legate de încetarea unei cauze penale datorită liberării de răspundere penală sunt simultan reglementate de normele Codului penal și de cele ale Codului de procedură penală. Aceasta nu sugerează existența a două relații sociale diferite, ci a unor relații reglementate simultan de norme juridice aparținând diferitelor ramuri de drept. Susținerea unui concept exclusiv vertical pentru sistemul de izvoare de drept implică, în același timp, negarea și excluderea existenței normelor și instituțiilor interramurale, ceea ce contravine teoriei generale a dreptului.

În plus, Codul de procedură penală conține o serie de norme de blanchetă ce fac referință la diferite legi naționale, în care sunt cuprinse norme ce reglementează mai detaliat anumite segmente ale relațiilor sociale procesual-penale. Astfel, se confirmă ipoteza conform căreia Codul de procedură penală este legea generală, iar legile la care face referință sunt legi speciale. Conform principiului *lex specialis derogat generali*, aceste legi speciale capătă o putere juridică superioară în raport cu prevederile Codului.

Prin urmare, observăm o ignorare a dispoziției art. 2, alin. (4) din CPP chiar de normele de blanchetă ale Codului de procedură penală, dat fiind că această dispoziție nu lasă loc pentru excepții. Mai mult, în practică, cum vom vedea în continuare, dispoziția menționată este neglijată chiar și în situațiile în care Codul de procedură penală nu face referință la o anumită lege națională, un exemplu fiind Legea nr. 333/2006 privind statutul ofițerului de urmărire penală [17]. Această situație subliniază complexitatea și uneori contradicțiile din cadrul sistemului juridic, evidențiind nevoia unei analize și interpretări mai profunde a legilor pentru a asigura coerența și eficiența aplicării lor în practică.

Decizia Curții Constituționale [8], care a respins sesizarea de neconstituționalitate a unei norme din Legea nr. 333/2006 referitoare la procedura de atribuire a statutului de ofițer de urmărire penală unor angajați ai altor subdiviziuni din cadrul MAI, SV, CNA, a stârnit întrebări semnificative [24]. Autorul sesizării a susținut că această normă nu poate fi aplicată conform art. 2, alin. (4) din CPP, deoarece nu este inclusă în Codul de procedură penală. Curtea a interpretat această problemă ca fiind una de

înțelegere a sintagmei „normele juridice cu caracter procesual” din art. 2, alin. (4) al CPP și a recunoscut că această interpretare trebuie să fie aplicată și în cazul normei prevăzute de art. 4 alin. (4) din Legea nr. 333/2006.

Decizia Curții poate fi interpretată în două moduri: fie norma contestată nu are caracter procesual și, prin urmare, aplicarea acesteia nu depinde de includerea în Codul de procedură penală, fie prevederile art. 2, alin. (4) din CPP nu au forță juridică și, în acest caz, aplicarea normei contestate este legală și aplicabilă conform principiului *lex specialis derogat generali*. A doua opțiune pare să fie mai apropiată de realitate, deoarece nici Curtea nu a confirmat explicit că prevederile art. 4 alin. (4) din Legea nr. 333/2006 nu ar avea caracter procesual, limitându-se la a menționa că este vorba de o problemă de interpretare.

Totuși, decizia Curții sugerează că stabilirea caracterului procesual al unei norme devine un proces foarte subiectiv, lăsând neclarificate criteriile de identificare a acestui caracter. Prin urmare, există posibilitatea de interpretare și aplicare diferită a anumitor norme din alte legi naționale, iar neaplicarea acestora ar putea fi justificată prin presupusul lor caracter procesual și faptul că acestea nu sunt incluse în Codul de procedură penală. Această situație subliniază incertitudinea și neclaritatea care pot apărea în aplicarea și interpretarea legilor, accentuând necesitatea unei abordări mai coezive și sistematizate în cadrul sistemului juridic.

Astfel, unul dintre motivele principale pentru care organul de urmărire penală și instanța de judecată nu își îndeplinesc obligația de a informa făptuitorul și victima despre dreptul lor special de a beneficia de servicii de mediere plătite de stat este neinclusiunea acestor prevederi în Codul de procedură penală, conform dispoziției art. 2, alin. (4) din CPP [21].

În doctrina națională, se constată o tendință în creștere de publicării care promovează conceptul de inaplicabilitate a normelor cu caracter procesual din alte legi naționale până la includerea acestora în Codul de procedură penală, așa cum impune art. 2, alin. (4) din CPP. Se propune, în acest sens, duplicarea normelor și chiar abrogarea unor legi în totalitate pentru a include textul acestora în Cod.

Cercetătorul Bargan E., încă din 2012, atrăgea atenția asupra imposibilității protejării participanților la procesul penal în baza Legii nr. 105/2008 privind protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, invocând prevederile art. 2, alin. (4) din CPP [4]. Un an mai târziu, legiuitorul a intervenit asupra art. 215 din CPP, „Obligația organului de urmărire penală și a instanței de judecată de a lua măsuri pentru asigurarea securității participanților la proces și a altor persoane” [20], completând-o cu o normă de blanchetă, menținând în același timp aplicabilitatea legii speciale.

Analizând acest caz, observăm că Legea nr. 105/2008 nu ar fi fost aplicabilă timp de mai bine de cinci ani doar din cauza prevederilor art. 2, alin. (4) din CPP, care nu permitea acest lucru, sau, dimpotrivă, respectiva lege a fost aplicată în ciuda interdicției impuse de această dispoziție. Ambele scenarii evidențiază o discrepanță între cadrul normativ național și principiile statului de drept, subliniind dificultățile și complexitățile în interpretarea și aplicarea corespunzătoare a legilor în practica juridică.

Analizând problematica reabilitării persoanei în procesul penal și având în vedere restricțiile impuse de art. 2, alin. (4) din CPP, Brînză L. a concluzionat că este necesară abrogarea Legii nr. 1545/1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești [15], urmată de includerea textului acestei legi în Codul de procedură penală [6]. Astfel, reacția legiuitorului a fost similară cazului precedent, limitându-se la o simplă mențiune de blanchetă la respectiva lege, inserată în textul art. 525 din CPP [19].

Popa S. [25], din considerente impuse de art. 2, alin. (4) din CPP, a subliniat problemele legate de aplicarea Legii nr. 308/2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului [16].

Bordian V. consideră că mecanismul actual de înregistrare și evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni contravine art. 2, alin. (4) din CPP, deoarece nu este inclus în Codul de procedură penală [5].

Obadă D. și Cazacicov A. [23], în analiza problemei combaterii criminalității organizate, au exprimat îndoieli privind eficiența măsurilor specifice stipulate în Legea nr. 50 din 22.03.2012 [18], argumentând că art. 2, alin. (4) din CPP interzice aplicarea normelor juridice cu caracter procesual din alte legi naționale. În această situație, legiuitorul nu a intervenit.

De asemenea, Obadă D. a menționat într-o altă lucrare că absența în Codul de procedură penală a prevederilor care ar reglementa statutul ofițerului de investigații și al șefului subdiviziunii specializate, precum și drepturile, obligațiile și competența acestora, așa cum sunt prevăzute în Legea nr. 59/2012, creează dificultăți semnificative [22].

Chiar dacă aceasta nu a fost lucrarea determinantă care a influențat legiuitorul să aducă completări la Codul de procedură penală, propunerea în cauză fiind prezentă de mulți ani în textul Proiectului de modificare a legii privind activitatea specială de investigații [26], totuși acest fapt ilustrează insistența promovării conceptului precum că normele cu caracter procesual din alte legi naționale nu pot fi aplicate fără a fi incluse în Cod.

Exemplele menționate ilustrează interpretarea și aplicarea neuniformă a prevederilor art. 2, alin.(4) din CPP și, în același timp, evidenți-

ază problemele absolut formale generate de această dispoziție în ceea ce privește aplicarea normelor cu caracter procesual din alte legi naționale. Această situație reflectă dificultățile practice și teoretice ridicate de interacțiunea între Codul de procedură penală și alte acte normative, subliniind nevoia de clarificare și coerență în cadrul sistemului juridic.

Chiar și cu includerea în Codul de procedură penală a normelor privind statutul ofițerului de investigații, problema fundamentală nu va fi rezolvată, deoarece persistă o confuzie legată de cum același funcționar poate avea două statute de ofițer de investigații: unul definit de Codul de procedură penală (art. 57² CPP) și celălalt de Legea nr. 59/2012 (art. 9-13). Analizând situația strict din perspectiva codului, conform art. 2, alin. (4) din CPP, rămâne neclară poziția, rolul și statutul șefului subdiviziunii specializate în procesul penal.

De asemenea, rămâne neelucidată problema legată de principiile de implementare a măsurilor speciale de investigații în cadrul procesului penal. Principiul combinării metodelor publice și secrete este menționat doar în Legea nr. 59/2012 (art. 3), nu și în Codul de procedură penală.

Includerea statutului de ofițer de investigații în Codul de procedură penală nu schimbă esența situației, deoarece ofițerul de investigații nu este parte a procesului penal. Codul de procedură penală nu trebuie confundat cu procesul penal în sine. Acesta este legea de bază (dar nu singura lege) care reglementează procesul penal, în timp ce procesul penal însuși reprezintă activitatea desfășurată de organul de urmărire penală și instanța de judecată, îndreptată spre investigarea unui caz penal (art. 1 CPP) și reglementată atât de Codul de procedură penală, cât și de alte legi naționale. Prin urmare, activitatea unui organ (activitatea ofițerului de investigații) nu poate deveni parte a activității altui organ (activitatea organului de urmărire penală și a instanței de judecată), ilustrând complexitatea și nevoia de clarificare în definirea rolurilor și funcțiilor diferitelor entități implicate în procesul penal.

Eforturile de a construi un sistem juridic bazat exclusiv pe o structură verticală, în care Codul de procedură penală cedează ca putere juridică doar în fața legilor constituționale și actelor internaționale, pot conduce la extinderea excesivă a influenței acestui Cod în detrimentul altor ramuri de drept. O astfel de abordare riscă să producă norme străine obiectului de reglementare al Codului și chiar incompatibile cu teoriile specifice acestor ramuri de drept. Ca rezultat, numărul neconcordanțelor și inadvertențelor la care se referea Curtea Constituțională nu numai că nu se reduce, ci se poate chiar majora, generând mai multă incertitudine și ambiguitate.

Un exemplu ilustrativ în acest sens sunt prevederile Codului de procedură penală care se referă la dezincriminarea anumitor fapte (art. 135,

alin. (3) CPP). Construcția acestor norme prezintă deficiențe semnificative, fiind vorba despre așa-numitele infracțiuni sau contravenții simulate, care formal ar fi catalogate ca infracțiuni, dar de facto sunt considerate altfel. În realitate, construcția acestor norme se cuvine să fie făcută de pe pozițiile dreptului penal, iar locul adecvat pentru acestea este Codul penal, fiindcă ele țin de dreptul penal material, nu de procesul penal. Cu mai multe detalii la acest subiect vom reveni separat.

Credem că, în elaborarea art. 2, alin. (4) din CPP, nu s-a luat în considerare faptul că anumite norme pot avea caracterele mai multor ramuri de drept. Un exemplu în acest sens sunt măsurile speciale de investigație, care, în esență, sunt procedee de acumulare a informațiilor și, în funcție de scopul urmărit, aceste informații pot fi folosite atât în procesul penal, cât și în alte domenii, precum ordinea publică sau securitatea națională. Prin urmare, considerăm incorectă afirmația conform căreia măsurile speciale de investigații au exclusiv caracter procesual penal și că locul lor de reglementare, conform art. 2, alin. (4) din CPP, ar fi Codul de procedură penală. Această perspectivă restrângătoare poate împiedica o înțelegere corectă și completă a naturii și aplicabilității acestor măsuri în contextul juridic mai larg.

Este demn de remarcat și faptul că, pentru o perioadă îndelungată de timp, unii cercetători au clasificat investigațiile operative ca o subramură a criminalisticii, în timp ce alții le-au considerat ca aparținând dreptului administrativ. Înainte de legalizarea activității operative de investigații, domeniul predominant în ceea ce privește reglementarea juridică a acestor activități era cel administrativ. Însă, pe măsură ce baza legală a investigațiilor operative s-a dezvoltat, datorită acumulării unui sistem normativ specific care vizează reglementarea relațiilor în contextul combaterii criminalității prin utilizarea de forțe, mijloace și metode secrete, s-a observat o separare progresivă a investigațiilor operative de sfera dreptului administrativ. Simultan, la nivel normativ, s-a consolidat conexiunea dintre cadrul normativ al investigațiilor operative și dreptul procesual-penal, prin dezvoltarea unei instituții intersectoriale ce permite utilizarea rezultatelor activității operative/speciale de investigații în procesul penal, păstrând în același timp o independență normativă a respectivelor investigații.

În perioada legiferării activității operative de investigații, în anii <90, experții juriști au acordat o atenție deosebită caracterului complex și multidirecțional al acestui domeniu. După deliberări riguroase, s-a optat pentru reglementarea acestui gen de activitate printr-o lege distinctă, dedicată exclusiv relațiilor sociale care apar în procesul de colectare, prelucrare și analiză a informațiilor într-o manieră informală, operativă și

deseori discretă [43, p. 20]. Această abordare legislativă subliniază adaptarea la nevoile specifice și complexitatea activităților de investigații speciale în cadrul unui context în continuă evoluție.

Scopul principal al acestor activități a fost de a oferi suport informativ esențial nu doar pentru procesul penal, ci și pentru alte domenii vitale ale statului, incluzând consolidarea securității naționale, susținerea respectării ordinii de drept, căutarea prin metode operative a persoanelor care se eschivează de la urmărirea penală, judecată și executarea pedepsei, precum și a celor dispărute, identificarea prin metode operative a persoanelor și a cadavrelor neidentificate, verificarea persoanelor care aspiră la anumite poziții sociale sau se implică în activități sensibile din punct de vedere al securității. Această abordare legislativă reflectă o înțelegere aprofundată a nevoilor complexe de securitate din societatea contemporană și constituie un răspuns adecvat la provocările specifice acelui context istoric și juridic.

Promulgarea respectivei legi a generat un val de discuții academice concentrat pe integrarea reglementărilor juridice ale investigațiilor speciale în cadrul sistemului normativ de drept. Se remarcă o discrepanță între literatura de specialitate națională, care nu a abordat extensiv această tematică, și cea internațională, unde subiectul a stimulat numeroase studii și analize detaliate.

În acest context, au apărut trei perspective distincte în comunitatea academică. Prima, adesea adoptată de specialiștii în dreptul procesual penal, neagă existența unei ramuri juridice dedicate exclusiv investigațiilor operative [32]. Această perspectivă este contestată de un al doilea grup de cercetători de obicei specializați în investigații speciale, care susțin existența unei astfel de ramuri distincte în cadrul dreptului [29; 30; 40, p. 84; 41]. Există, de asemenea, o a treia categorie de doctrinari, caracterizați prin prudență și reținere care consideră că domeniul investigațiilor operative se află încă într-un stadiu incipient de dezvoltare și că nu s-a cristalizat o poziție definită [36].

Această divergență de opinii evidențiază complexitatea și dinamismul dezbaterilor juridice actuale și subliniază necesitatea unei analize continue pentru a clarifica și structura această ramură emergentă a dreptului.

Printre argumentele invocate în defavoarea recunoașterii investigațiilor speciale în calitate de ramură de drept de obicei se operează cu lipsa unui cod [34] al investigațiilor speciale și lipsa obiectului separat de reglementare, adică lipsa raporturilor juridice [31, p. 249-250]. În opoziție cu aceste argumente menționăm faptul că nu toate ramurile de drept sunt codificate, de exemplu dreptul constituțional nu are un cod și totuși este o ramură de drept. Același lucru se poate spune și despre dreptul in-

ternațional.

Din perspectiva teoriei generale a dreptului ramura de drept este un ansamblu de instituții și norme juridice care s-au dezvoltat în mod obiectiv în cadrul unui singur sistem de drept sub forma unei părți separate a acestuia, reglementând relații sociale omogene în mod calitativ pe baza unor principii și a unei metode specifice, datorită cărui fapt își dobândește independența relativă, stabilitatea și autonomia de funcționare. Ramurile de drept nu sunt izolate unele de altele, ci se găsesc într-o strânsă interdependență [3, p. 175].

Obiectul reglementărilor investigațiilor speciale, în accepțiunea sa extinsă, constă în relațiile sociale reglementate de această ramură a dreptului. Aceste relații sociale prezintă anumite particularități, corelate cu specificul investigațiilor speciale [40, p. 87].

Despre metoda specifică a investigațiilor speciale se poate discuta având în vedere restrângerea confidențială a drepturilor persoanei în cadrul acestora, reglementarea activităților secrete ale organelor specializate de stat și comunicarea confidențială cu sursele de informații. Toate celelalte ramuri de drept stabilesc și presupun relații clare între subiecții de drept. Aceasta reprezintă una dintre diferențele semnificative și particularitățile în sfera relațiilor sociale, reglementată de norme cu caracter investigativ special.

De remarcat că în cadrul investigațiilor speciale principala grupă de raporturi juridice se naște în legătură cu pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni și cu aceste fapte sunt asociate și raporturile procesuale penale și cele de drept penal. Totuși, cadrul normativ al investigațiilor operative/speciale reglementează atât activitățile specifice de căutare și înregistrare a datelor de fapt privind acțiunile ilegale ale persoanelor a căror răspundere este prevăzută de Codul penal, cât și activitățile de obținere a informațiilor în interesul siguranței cetățenilor, a societății și a statului. Și în legătură cu aceasta, apar și se dezvoltă relații juridice corespunzătoare – speciale de investigații. Iar acestea, precum și desfășurarea în cadrul acestor raporturi juridice a măsurilor speciale de investigații, nu sunt reglementate nici de criminalistică, nici de dreptul procesual administrativ sau penal, ci doar de dreptul investigațiilor speciale. Considerăm că recunoașterea investigațiilor speciale în calitate de ramură de drept este o problemă de percepție și de timp.

În concluzie, investigațiile speciale reprezintă un domeniu complex al dreptului care necesită o reglementare clară și coerentă. Analiza prevederilor legale, cu accent pe art. 2 alin. (4) din CPP, a evidențiat provocările și ambiguitățile actuale în reglementarea acestei activități vitale pentru protejarea valorilor constituționale, a securității individuale, colective și

naționale.

Modificarea propusă a art. 2 alin. (4) din CPP, eliminând prohibiția și recunoscând prioritatea normelor speciale în caz de concurență legislativă, ar putea contribui semnificativ la coerența și eficiența reglementării investigațiilor speciale. Această schimbare ar putea facilita o abordare unitară și armonizată a procesului penal, respectând totodată principiile statului de drept și drepturile fundamentale ale cetățenilor. Valabilitatea principiului *lex specialis derogat generali* nu poate fi condiționată de existența dispoziției art. 2, alin. (4) din CPP, or prezența acestei dispoziții în Codul de procedură penală contravine acestui principiu, conferind prioritate absolută normelor generale din Cod în raport cu normele speciale din alte legi naționale.

Este esențial să recunoaștem, în acest context, că Codul de procedură penală și Legea nr. 59/2012 au roluri complementare în cadrul sistemului juridic. Dacă CPP servește ca lege generală care reglementează procesul penal, Legea nr. 59/2012 reprezintă legea generală pentru activitatea specială de investigații. Aceasta din urmă conferă domeniului său specificitate și unicitate, având în vedere că definește scopurile, sarcinile și principiile care stau la baza activității speciale de investigații, inclusiv metodele și mijloacele specifice necesare.

Reglementarea mai detaliată a unui număr de măsuri speciale de investigații în conținutul Codului de procedură penală denotă că aceste reglementări în raport cu cele din Legea RM nr. 59/2012 îndeplinesc rolul de norme speciale pe segmentul investigațiilor speciale. Deci, Legea RM nr. 59/2012 nu trebuie abordată în calitate de lege specială, ci de lege generală care reglementează un anumit domeniu de activitate al organelor statului. La rândul său, Legea RM nr. 59/2012 poate îndeplini funcția de lege specială în raport cu normele generale din alte legi.

În perspectivă, colaborarea coerentă între aceste două legi este esențială pentru asigurarea unei reglementări echilibrate și eficiente, respectând principiile concurenței dintre norma generală și cea specială în contextul legislativ.

Referințe bibliografice:

1. Adresarea Uniunii Avocaților din Republica Moldova către Comisia juridică, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova. Nr. UA/45/2023 din 17.01.2023. Disponibilă online: <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=532c9556-7b7d-4bf6-862b-96c60f4fef04> (Vizitat la 10.11.2023).

2. Art. 3 alin. (3) din Codul fiscal, în redacția de până la 1999, sti-

pula că „în cazul în care prevederile prezentului Cod diferă de prevederile altor acte legislative privind impozitarea și acordarea înlesnirilor fiscale, se aplică prevederile codului”.

3. BALTAG D., GUȚU A. *Teoria generală a dreptului: curs teoretic*. Academia de poliție „Ștefan cel Mare”. 2002, Tipografia „Reclama”, 335 p. ISBN 9975-930-43-3.

4. BARGAN E. *Problematica protecției participanților la procesul penal*. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAIRM: științe juridice*, 2012, nr. XII(1), pp. 85-88.

5. BODEAN V. Înregistrarea și evidența sesizărilor cu privire la infracțiuni în raport cu principiul non bis in idem. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. 2022. p. 302-304.

6. BRÎNZĂ L. *Aspectele de bază ale instituției de reabilitare a persoanei în procesul penal (Partea I)*. În: *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 9(84), pp. 31-40.

7. DCC din 9 noiembrie 2015 de inadmisibilitate a sesizării nr. 41g/2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 4 alin. (4) din Legea nr. 333 din 10 noiembrie 2006 cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală.

8. DCC din 9.11.2015 de inadmisibilitate a sesizării nr. 41g/2015 privind excepția de neconstituționalitate a art. 4 alin. (4) din Legea nr. 333 din 10 noiembrie 2006 cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală.

9. GHERMAN M., BLÎNDU E., BOTNARI I. *Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații: Studiu monografic* / Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, „Academia „Ștefan cel Mare”. Chișinău: S. n., 2023. Departamentul editorial poligrafic al „Academiei „Ștefan cel Mare”, 192 p. ISBN 978-9975-135-70-2.

10. GLAVAN B. *Probleme actuale privind activitatea specială de investigații*. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației. Conferința științifico-practică internațională*, Vol. VII, Partea 1, 5 iunie 2020, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 2020, p. 140-144.

11. GLAVAN B. *Activitatea specială de investigații și procesul penal. Aspecte comune și delimitări*. Chișinău: S.n., 2022 (Print-Caro). – 475 p. CZU 343.1 G 61. ISBN 978-9975-135-63-4.

12. GLAVAN B. *Reflecții privind normativitatea juridică a investigațiilor speciale ca mecanism al respectării drepturilor persoanei în Republica*

Moldova. În revista Legea și Viața (ianuarie-martie). Chișinău, 2023, p. 39-54.

13. HCC nr. 9 din 18.02.1999. M.O. nr. 22-23 din 04.03.1999, art.15.

14. HCC nr. 1 din 22 ianuarie 2008 privind controlul constituționalității, art.2 alin.(1) și alin.(4) din Codul de procedură penală.

15. Legea nr. 1545 din 25-02-1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

16. Legea nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.

17. Legea nr. 333 din 10.11.2006 cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală.

18. Legea nr. 50 din 22.03.2012 cu privire la combaterea criminalității organizate.

19. LP222 din 27.09.13, MO238-242/25.10.13 art.674.

20. LP270 din 07.11.13, MO290/10.12.13 art.794.

21. NOTĂ INFORMATIVĂ la proiectul de lege privind modificarea unor acte normative (medierea garantată de stat). Disponibil online: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjb1bHQs76CAxWm_rsIHaHAAxoQF-noECC0QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.cna.md%2Fexp_files.php%3Fa%3DaWQ9OTU2MSZ0eXBlPWFjdHMMZmlsZT1hY3RfN-jUzMTU1MGIzYzAwZi5wZGY%3D&usg=AOvVaw2zxGCo-V1Y87NowK6ElB7n&opi=89978449 (vizitat la 11.11.2023).

22. OBADĂ D. *Interferența și dimensiunile controlului procesual penal în sfera tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare.* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2020, nr. 5, pp. 32-38.

23. OBADA D., CAZACICOV A. *Grupul infracțional organizat în contextul criminalității transnaționale.* Revista Institutului Național al Justiției NR. 2 (45), 2018. p.24. OBADĂ D. *Eficiența măsurilor specifice de combatere a crimei organizate.* În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2019, nr. 3, pp. 33-35. ISSN 2587-3601.

24. PĂUN A., PĂUN P. *Unele aspecte privind neconcordanța dintre prevederile legale referitoare la desemnarea ofițerului de investigație cu atribuții de ofițer de urmărire penală.* Revista Națională de Drept, 192(10), 2016, pp. 78-80.

25. POPA S. *„Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării ba-*

nilor și finanțării terorismului nr. 308 din 22.12.2017 – reflecții, inadvertențe și soluții”. În: *Revista Procuraturii Republicii Moldova*, 2019, nr. 2, pp. 48-51.

26. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative // http://www.particip.gov.md/public/documente/131/anexe/ro_4387_NFPL010817.pdf (vizitat la 25.05.2019).

27. Proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații). [citat 11.10.2022]. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/nu_438_mj.pdf.

28. Proiectul de lege privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Disponibil online: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6252/language/ro-RO/Default.aspx> (Vizitat la 10.11.2023).

29. АГАРКОВ А.В., АГАРКОВ В.А. Существует ли оперативно-розыскное право? Пенитенциарное право: юридическая теория и право-применительная практика, (4), 2020, pp. 80-84.

30. АТМАЖИТОВ В. М., БОБРОВ В. Г. О законодательном регулировании оперативно-розыскной деятельности: науч. Доклад – М.: Изд-ль Шумилова И. И. 2003. – 23 с.

31. БЕЗЛЕПКИН Б.Т. Настольная книга следователя и дознавателя. М.: Проспект, 2009. С. 249–250.

32. БЕЛКИН А.Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве. М.: Норма, 2007. С. 153–154.

33. БОШНО С. В. Система права и система законодательства // *Право и современные государства*. — 2013. — № 5. — С. 15—35.

34. БОШНО С.В. Норма права: понятия, свойства, классификация и структура // *Право и современные государства*. 2014. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/norma-prava-ponyatiya-svoystva-klassifikatsiya-i-struktura> (дата обращения: 10.11.2023).

35. ГРИДНЕВА С.В. О соотношении кодекса с другими федеральными законами в системе источников уголовно-процессуального права // *Судебная власть и уголовный процесс*. 2012. №1. Р.40-42.

36. ДЕДКОВСКИЙ А.А., Проблемы правового регулирования оперативно-розыскной деятельности. «ТРУД. ПРОФСОЮЗЫ. ОБЩЕСТВО» ОКТЯБРЬ-ДЕКАБРЬ 2017. № 4 (58) 2017. 56-60 с.

37. ДРОБЯЗКО С.Г. Отрасли права и отрасли законодательства в правовой системе Республики Беларусь и их совершенствование / С.Г.

Дробязко / Нац. центр законодательства и правовых исследований Респ. Беларусь ; редкол.: В.И. Семенов (гл. ред.) [и др.]. – Минск : Право и экономика, 2010. – Вып. 5. – С. 11–22.

38. ЖАЙКБАЕВ Ж. С. Теория государства и права: учебное пособие – Курган : Изд-во Курганского гос. ун-та, 2019. – 382 с.

39. ЗАЖИЦКИЙ В. И. О проекте оперативно-розыскного кодекса Российской Федерации. Российская юстиция. 2016. № 3. С. 51-55.

40. ЗАХАРЦЕВ С.И., ИГНАЩЕНКОВ Ю.Ю., САЛЬНИКОВ В.П. Оперативно-розыскная деятельность в XXI веке: монография. – М.: Норма, 2017. 400 с.

41. КУЗНЕЦОВ Е.В. Оперативно-розыскное право в системе отраслей российского права: учебное пособие. — М.: ДГСК МВД России, 2018. — 120 с.

42. СУЛЕЙМАНОВ Т. А. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации в системе источников уголовно-процессуального права / Т. А. Сулейманов, И. Ю. Данилова // Научное обозрение. Серия 1: Экономика и право. – 2015. – № 3. – С. 266-269.

43. СУРКОВ К.В. Оперативно-розыскное законодательство России: пути совершенствования и развития: дис. д-ра юрид. наук. – Москва - 1997. 433 с. р. 20.

44. ЧУВИЛЕВ А.А. Оперативно-розыскное право. М.: Издательская группа НОРМА — ИНФРА, 1999. — 80 с.

CZU 343.7

ASPECTE PROCESUALE DE VALORIFICARE A BUNURILOR CULTURALE

Alexandru PARENIUC,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-6642-4610
Andrei GHIMPU,
doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0006-1233-8668

Rezumat

Acest studiu își propune să analizeze unele aspecte procesuale efectuate de autoritățile competente în funcție de rolul fiecăruia la valorificarea bunurilor culturale în etapa procesuală. La rândul său, patrimoniul cultural constituie tezaurul spiritual al națiunii acumulat de-a lungul veacurilor și cuprinde „totalitatea valorilor și bunurilor culturale”. Este necesar de a valorifica și explora această bogăție culturală prin diverse mijloace juridice, atât la nivel național, cât și internațional.

Totodată, termenul de valoare se referă la caracteristicile pozitive prezente și potențiale ale lucrurilor – obiectelor, clădirilor și siturilor de patrimoniu, asociindu-li-se o varietate de valori, cum ar fi cele: simbolice, istorice, estetice, economice etc. Datorită prezenței acestor valori diverse multivalenta devine una dintre caracteristicile esențiale ale patrimoniului.

Valorile asociate patrimoniului cultural nu sunt intrinseci și nici imuabile, ci rezultă din interacțiunea între obiect și context, societatea alegând în permanență și definind ceea ce are semnificație în contextul situării sale istorico-geografice.

Cuvinte-cheie: totalitatea valorilor și bunurilor culturale, simbolice, istorice, estetice, economice, reprezintă un subiect de controversă, fundamentează patrimoniul cultural național.

Summary

Before resorting to the process of evaluating cultural heritage from var-

ious types of communities (local, regional, national, universal), it is necessary to have a vision of the general conceptual framework, in terms of heritage evaluation, filtering it through the prism of notions coming from the field of science conventional economics.

The term „heritage” defines something inherited from the past, and by attaching the adjective „cultural” to it (both in the anthropological or sociological sense, as well as in its artistic or aesthetic interpretation) its purpose is more precisely defined, thus speaking of things originating from previous generations and charged with a certain cultural significance.

Of the two components of cultural heritage, the tangible one - buildings, locations, but also paintings, sculptures or artifacts, and respectively intangible - traditions, customs, beliefs, works of art such as literature or music. The object of our study is the tangible built heritage.

But, certainly, the most important notion is that of heritage value, through its meaning, the way of determination and especially the role played in the decisions regarding the preservation, restoration or reuse of heritage.

Two essential distinctions operate in this field: that between individual value and collective value, as well as between private and public value, taking into account a secondary differentiation between economic and cultural value.

Keywords: *the totality of the cultural, symbolic, historical, aesthetic, economic values and assets, represents a subject of controversy, underpins the national cultural heritage.*

Introducere. În literatura de specialitate noțiunea de „valoare” în aspect financiar, economic a reprezentat și mai reprezintă un subiect de controversă, cu diferite dispute în funcție de abordarea fiecăruia în parte, însă, chiar și în aceste condiții, paradigma dominantă a economiei ce aparține neoclasicismului susține, că ar fi găsit soluția de compromis a problemei într-un mod fără multe ambiguități, și identifică valoarea destul de clar ca izvorând din utilitatea individuală.

Nu este momentul de a face aici o revizie a literaturii dedicate „teoriei valorii”, dar chiar și postularea ca rezolvată a problemei valorii și operațiilor realizabile în baza lor, asupra comensurării, comparării și calculării intersubiective a valorii/utilității, rămâne actuală [1].

Schimbările din domeniu juridic, economic, social și politic, care au prins contur după obținerea independenței Republicii Moldova, au condiționat schimbări în domeniul proprietății și a formelor acesteia în materie de abordare, responsabilități și competențe. Dar acest lucru s-a modificat treptat, iar noile realități au obligat statul să reacționeze și să acționeze prompt în vederea asigurării instrumentarului juridic necesar

pentru administrarea și folosirea bunurilor de proprietate publică sau privată în cel mai eficient mod.

Astfel, de la independență până în prezent, autoritățile Republicii Moldova au adoptat mai multe norme care vizau ocrotirea patrimoniului cultural. Baza normativă care fundamentează patrimoniul cultural național este reglementată de Constituția Republicii Moldova, precum și de alte acte normative, cum ar fi: Codul penal în capitolul VI reglementează infracțiunile contra patrimoniului, stabilind doar câte un singur alineat (2¹) obiectelor dobândite prin sustragere, jaf, tâlhărie, escrocherie și delapidarea averii străine. De asemenea, cu specificație directă în acest compartiment legiuitorul dedică bunurilor culturale art.199¹-199⁵ [2].

La categoria menționată, acest domeniu interacționează nemijlocit cu alte coduri naționale, precum: Codul vamal, Capitolul V, art. 375 – „Controlul metalelor prețioase, al obiectelor și al bijuteriilor din metale și pietre prețioase, al valorilor valutare și culturale”, reglementează normele privind introducerea și scoaterea valorilor culturale de pe teritoriul Republicii Moldova, precum și prevede unele reguli cu privire la aceste bunuri [3].

Codul contravențional, art. 74 – „Încălcarea legislației cu privire la patrimoniul cultural, patrimonial arheologic sau monumentele de for public” [4], Codul civil, Codul fiscal ș. a.

Art. 9 al Legii nr. 1569/2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice, prevede dreptul persoanelor fizice de a introduce pe teritoriul țării valori culturale cu condiția prezentării la organul vamal a autorizației eliberate de autoritatea competentă a statului de expediere, cu respectarea măsurilor de politică economică, achitarea drepturilor de import și declarării în modul stabilit [5].

Prin adoptarea unor legi de specialitate, acte normative, acte departamentale etc., autoritățile statului prin diferiți reprezentanți a executării acestor norme au intenționat să asigure protejarea acestor obiecte de diferite ilegalități, să stabilească procedurile de valorificarea a patrimoniului cultural etc., precum și să cultive respectul cetățenilor și recunoașterea valorilor de patrimoniu la nivel local și național.

Totodată, în cadrul legislației naționale mai există „[...] un șir de regulamente menite să implementeze actele legislative sau să reglementeze relațiile din domeniul protecției patrimoniului cultural”.

Așadar, la înfăptuirea justiției, legiuitorul în procesul de elaborare a normelor care guvernează justiția penală, majoritatea normelor juridice procesual-penale le concentrează în Codul de procedură penală, unde stabilește că:

– *Partea generală* cuprinde titlurile:

1. regulile de bază și acțiunile în procesul penal;
2. competența;
3. probele și mijloacele de probă;
4. măsurile preventive și alte măsuri procesuale.

– *Partea specială* cu titlurile:

1. urmărirea penală;
2. judecata;
3. executarea hotărârii penale;
4. proceduri speciale.

Totodată, această parte specială reprezintă fazele în care activează anumite categorii de organe specifice procesului penal – spre deosebire de procesul civil care are un caracter unitar, deoarece de la început și până la sfârșit se desfășoară în fața instanței de judecată.

În procesul penal se disting trei faze:

1. urmărirea penală – activitatea de identificare a autorului unei infracțiuni, prinderea acestuia și administrarea probelor pentru stabilirea faptei și a vinovatului;

2. judecata – începe cu sesizarea instanței prin rechizitoriul procurorului și înaintarea întregului dosar cu probe administrate și care continuă cu soluționarea cauzei penale în condiții de publicitate și contradictorialitate, astfel încât hotărârea instanței să exprime adevărul privind fapta și vinovăția autorului;

3. punerea în executare a hotărârii judecătorești – obiectivul acestei etape este aplicarea hotărârii penale, realizarea practică a scopului legii penale și procesuale penale.

În prima fază își desfășoară activitatea organele de cercetare penală și procurorii (și, excepțional, instanța). În a doua fază își desfășoară activitatea instanța cu participarea procurorului. În cea de-a treia fază activează instanța, procurorii, organele ministerului de interne și cele ale ministerului justiției.

Trecerea procesului penal prin cele trei faze este schema tipică, însă e posibil ca procesul penal să nu parcurgă aceste faze, încetarea urmăririi penale sau scoaterea de sub urmărire penală pot întrerupe continuarea celorlalte faze. De asemenea, pronunțarea unei achitări de către instanță înlătură faza de punere în executare a hotărârii. În unele cazuri, procesul penal poate începe direct cu judecata – cazul procedurii plângerii prealabile, când plângerea părții vătămate se adresează direct instanței [6].

Potrivit procedurii, în faza de urmărire penală, organul de urmărire penală administrează și verifică probe în scopul constatării infracțiunii, identificării făptuitorului, stabilirii răspunderii acestuia, acțiuni necesare

pentru trimitere cauzei în instanța de judecată.

Obiectul urmăririi penale constă din colectarea probelor cu privire la existența infracțiunii, identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă cauza poate fi trimisă în judecată. Iar scopul urmăririi penale este trimiterea cauzei în judecată pentru atragerea la răspundere penală a făptuitorului.

Articolul 253 CPP stipulează că urmărirea penală se efectuează de către procuror și de către organele constituite conform legii în cadrul: Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Centrului Național Anti-corupție și Serviciului Fiscal de Stat [7].

Tot această normă prevede că organele de urmărire penală sunt organizate în structuri centrale și structuri teritoriale, fiind reprezentate de ofițeri de urmărire penală anume desemnați în cadrul instituțiilor menționate supra și subordonați organizațional conducătorului instituției respective.

Ofițerii de urmărire penală sunt independenți, se supun legii și indicațiilor scrise ale procurorului. Statutul ofițerului de urmărire penală este stabilit prin lege.

Cu alte cuvinte, organul de urmărire penală este împuternicit de stat în scopul desfășurării în faza prejudiciară a activități legate de acumularea probelor necesare cu privire la existența componentei de infracțiune, identificarea făptuitorului sau a făptuitorilor și stabilirea răspunderii acestora. De asemenea, organele de urmărire penală au obligația să ia toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă a circumstanțelor cauzei pentru stabilirea adevărului.

Cu referire la cauzele penale pornite cu privire la bunurile culturale vizate în articolele din Codul penal menționate *supra*, conform unei analize ample efectuate pe o perioadă de 20 ani, de către forțele de drept au fost examinate 153 de cauze penale. Cea mai mare parte îi revine infracțiunii de contrabandă cu 53 de cauze penale și 36 de sustrageri.

Totodată, după competența teritorială, cele mai multe fapte au fost înregistrare și examinate de către organul de urmărire penală al MAI – 52 de cauze penale (Direcției de Poliție mun. Chișinău – 42 de cauze penale și Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al MAI – 10 cauze penale; alte entități – 59 de cauze penale), Serviciul Vamal – 28 de cauze penale, CNA – 2 cauze penale și Procuratura – 12 cauze penale).

Potrivit Codului de procedură penală în faza de urmărire penală organul de urmărire penală efectuează acțiuni de urmărire penală în strictă conformitate cu prevederile CPP și numai după înregistrarea sesizării cu privire la infracțiune.

Acțiunile de urmărire penală pentru efectuarea cărora este necesară

autorizarea judecătorului de instrucție, precum și măsurile procesuale de constrângere sunt pasibile de realizare doar după pornirea urmăririi penale, dacă legea nu prevede altfel.

Unele acțiuni necesare în faza de urmărire penală pentru infracțiunile prevăzute de Codul penal, sunt realizate prin efectuarea expertizei pentru constatarea clasificării bunurilor ce fac parte din categoria patrimoniului cultural național sau internațional, de către Serviciului de evidență și circulație a bunurilor culturale mobile din cadrul Ministerului Culturii al RM.

La rândul său, Serviciul este persoană juridică de drept public, cu sediul în municipiul Chișinău, dispune de denumire, ștampilă cu Stema de Stat a Republicii Moldova, deținând conturi în contul unic al trezoreriei Ministerului Finanțelor.

Serviciul realizează funcțiile conform unui regulament cadru în următoarele domenii:

- 1) evidența patrimoniului cultural mobil;
- 2) circulația bunurilor culturale mobile.

În domeniul circulației bunurilor culturale mobile, funcțiile de bază ale Serviciului sunt:

1) asigură prestarea de servicii de expertizare a bunurilor culturale mobile;

2) prestează servicii de emitere a rapoartelor de expertiză, adeverințelor, notificărilor și certificatelor de export/import pentru bunurile culturale mobile;

3) cooperează cu poliția și angajații Serviciului Vamal în cazul exportului sau importului ilegal de bunuri culturale mobile;

4) implementează tratatele internaționale ale Republicii Moldova în domeniu, prezintă către Ministerul Culturii rapoarte privind executarea acestora.

Astfel, expertizarea bunurilor culturale mobile se efectuează în următoarele domenii de specializare:

1. Arheologie;
2. Paleontologie;
3. Zoologie;
4. Științele naturii;
5. Heraldică;
6. Numismatică;
7. Etnografie;
8. Filatelie;
9. Cartografie;
10. Artă plastică;

11. Artă decorativă;
12. Arme și armuri;
13. Carte veche, manuscrise;
14. Instrumente muzicale;
15. Bunuri cu semnificație tehnică (automobile de epocă).

În baza Normelor de acreditare a experților (MO nr. 99-102 din 24.04.2014), criteriul de clasare reprezintă un standard calitativ și cantitativ de evaluare a semnificației sau importanței culturale a bunurilor mobile și de determinare a categoriei de patrimoniu cultural (A - Tezaur sau B - Fond), din care fac parte aceste bunuri.

Clasarea bunurilor culturale mobile în categoriile Tezaur sau Fond se va efectua în baza a două tipuri de criterii de clasare: generale și specifice.

Criteriile generale de clasare sunt standarde pe baza cărora se evaluează semnificația sau importanța bunurilor culturale mobile și prin care se determină dacă aceste bunuri sunt susceptibile de a fi clasate [8].

Criteriile generale de clasare a bunurilor culturale sunt următoarele:

a) *vechimea* – criteriul în baza căruia se determină perioada în care a fost realizat bunul cultural, analizând-se dacă bunul respectiv a fost confecționat într-o perioadă mai îndepărtată, cel puțin cu 50 de ani înainte de data efectuării expertizei, și se acordă puncte valorice într-un cuantum proporțional cu vechimea determinată.

b) *raritatea* – criteriul în baza căruia se analizează dacă bunul cultural aparține unui număr mic de obiecte de același tip sau unei serii de bunuri identice sau unui lot de bunuri din aceeași tipologie și se determină prezența acestora pe teritoriul Republicii Moldova. În raport cu semnificația artistică a bunurilor respective se analizează dacă acestea se înscriu într-o tipologie determinată care cuprinde opere cu tematica și maniera de realizare artistică relativ similare și dacă asemenea opere sunt prezente în colecțiile publice sau private ori în circuitul civil;

c) *starea de conservare* – criteriul în baza căruia se analizează gradul de păstrare a integrității și caracteristicilor inițiale ale bunului sau se află într-o stare care să permită restaurarea acestuia.

Expertizarea după criteriile generale se efectuează de specialiști ai instituțiilor publice de profil, în domeniul cultelor religioase, sau de experți ai instituțiilor specializate în cazul persoanelor fizice și juridice deținătoare de bunuri culturale mobile. În acest sens, se va întocmi un raport cu punctajul acordat bunului cultural susceptibil de a fi clasat, care va fi prezentat expertului acreditat de Ministerul Culturii pentru validare sau invalidare.

Expertizarea după criteriile generale este realizată în baza punctelor valorice acordate pentru fiecare criteriu general care, eventual, sunt însumate și evaluate după cum urmează:

a) dacă suma realizată este de până la 150 de puncte valorice, bunul cultural mobil expertizat nu este susceptibil de a fi clasat;

b) dacă suma realizată este egală cu sau mai mare de 150 de puncte valorice, bunul cultural mobil este susceptibil de a fi clasat și se procedează la expertizarea acestuia de către un expert acreditat de Ministerul Culturii, care validează sau invalidează punctajul acordat potrivit criteriilor generale și expertizează bunul potrivit criteriilor specifice de clasare.

Criterii specifice de clasare a bunurilor culturale.

Criteriile specifice de clasare sunt standarde caracteristice unui domeniu, pe baza cărora se evaluează semnificația sau importanța arheologică, istorică, documentară, artistică, etnografică, științifică ori tehnică a bunurilor culturale, prin intermediul cărora se determină valoarea culturală deosebită sau excepțională, stabilindu-se categoria de patrimoniu cultural (A - Tezaur sau B - Fond), din care fac parte aceste bunuri [9].

Criteriile specifice de clasare a bunurilor culturale sunt următoarele:

a) *valoarea istorică și documentară* – criteriul în baza căruia se analizează dacă bunul respectiv este o mărturie a unor evenimente de o importanță sau semnificație istorică majoră;

b) *valoarea memorială* – criteriul în baza căruia se analizează dacă bunul cultural a aparținut unei personalități de vază a istoriei și culturii naționale sau internaționale ori constituie o mărturie directă și semnificativă privind viața și activitatea acestei personalități.

c) *autenticitatea* – criteriul în baza căruia se analizează dacă bunul cultural este o operă de artă realizată, cu certitudine, de un autor identificat sau este fabricat într-un atelier, manufactură ori fabrică determinată cu precizie ca aparținând unei epoci, culturi sau civilizații și unui anumit stil artistic.

d) *autorul, atelierul sau școala* – criteriul în baza căruia se analizează dacă bunul cultural aparține unui autor important sau a fost realizat în ateliere, manufacturi ori fabrici semnificative pentru o epocă istorică, un stil artistic, o cultură sau o civilizație.

e) *calitatea formală* – criteriul în baza căruia se analizează dacă un bun cultural este o realizare artistică importantă, de o expresivitate plastică deosebită sau excepțională, ori reprezintă o piesă remarcabilă prin tehnica de execuție, unicitatea sau raritatea conceptuală [10].

De fapt, „clasarea bunurilor culturale mobile este o procedură de stabilire a categoriei bunurilor culturale mobile și de înscriere a acestora

în Registrul patrimoniului cultural național mobil, care potrivit Regulamentului privind Registrul de stat al patrimoniului cultural mobil” [11], reprezintă o bancă electronică de date și cuprinde informații privind bunurile culturale mobile aparținând patrimoniului cultural mobil al Republicii Moldova. Acest registru se ține în formă manuală și electronică și este gestionat și completat de Ministerul Culturii în baza registrelor de evidență ale proprietarilor de bunuri culturale, ale muzeelor și altor instituții, în proprietatea sau folosința cărora se află bunurile culturale [12].

Ca rezultat, expertul acreditat emite un Raport de expertiză pentru bunurile culturale, cu excepția instrumentelor muzicale, care este valabil 3 ani din data emiterii. Iar potrivit art. 93 din Codul de procedură penală (probele), determină elemente de fapt dobândite în modul stabilit de CPP, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei [7].

O altă acțiune de urmărire penală în ceea ce ține de bunurile culturale poate fi realizată prin numirea unei expertize judiciare, fapte prevăzute în a 7-a efectuare a expertizei judiciare, art. 142-153 Codul de procedură penală. În cazul nostru va fi efectuată expertiza dactiloscopică de Centrul tehnic criminalistic și expertize judiciare a IGP sau de un expert criminalist cu categoria autorizată de expertizare în vederea constatării urmelor dactiloscopice pe obiectele ce au întrunit componentele infracțiunii de sustragere, jaf etc., fapt realizat în acumularea probelor pertinente sau concludente în faza de urmărire penală.

În concluzie, putem afirma că procedura procesual-penală care are la bază valorificarea bunurilor culturale, își propune drept obiectiv și scop final colectarea probelor necesare cu privire la existența infracțiunii, la identificarea făptuitorului, pentru a se constata dacă este cazul de a transmite cauza penală în judecată în condițiile legii și pentru a se stabili răspunderea făptuitorului.

Referințe bibliografice:

1. Liliana Jitari. Tipurile de valori ale patrimoniului cultural din Republica Moldova. În: Lucrările Seminarului Științific Național, pag. 106-119.
2. Codul penală al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002. Monitorul Oficial nr. 72-74 art. 195. Accesat [07.11.2023].
3. Codul vamal Republicii Moldova nr. 1149 din 20 iulie 2000. Monitorul Oficial nr. ed. specială art.98. Accesat [07.11.2023].
4. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19 iulie 2018. Monitorul Oficial nr.309-320, art.466. Accesat [07.11.2023].

5. Legea nr. 1569 din 20 decembrie 2002 cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice. Publicat: 31.12.2002 în Monitorul Oficial nr. 185-189 art. 1416.

6. Comentariul la Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14 martie 2003. Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699. Accesat [07.11.2023].

7. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14 martie 2003. Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699. Accesat [07.11.2023].

8. Ordinul Ministerului Culturii nr. OMC09/2014 din 22.01.2014 cu privire la aprobarea actelor normative. Publicat: 25.04.2014 în MO nr. 99-102 art. 480. Art. 13. Accesat [07.11.2023].

9. Ordinul Ministerului Culturii nr. OMC09/2014 din 22.01.2014 cu privire la aprobarea actelor normative. Publicat: 25.04.2014 în MO nr. 99-102 art. 480. Art. 20. Accesat [07.11.2023].

10. Anexa nr.1 la Ordinul nr. 235 din 11.10.2012, Norme de clasare a bunurilor culturale mobile, art. 10,11,12. Accesat [07.11.2023].

11. Regulamentul privind Registrul de stat al patrimoniului cultural mobil, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 1111 din 11.09.2003. Monitor Oficial al Republicii Moldova. 2003, nr. 204-207.

12. Legea nr. 280 din 27 decembrie 2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil. Publicat: 27.04.2011 în Monitorul Oficial nr. 82-84 art. 270. Accesat [07.11.2023].

CZU 343.98:343.13

ÎNREGISTRAREA AUDIO ȘI VIDEO A AUDIERII

Constantin RUSNAC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-8122-7711*

Piotr DIUVENJI,

*asistent universitar,
Catedra „Instruire militară și intervenții profesionale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0002-7871-4153*

Rezumat

În articolul elaborat autorii, prin prisma legislației procesual-penale, studiază limitele și posibilitățile tactico-criminalistice de utilizare a mijloacelor de înregistrare video și audio la audiere.

De asemenea, este accentuat impactul normei asupra tacticii de efectuare a audierii. Utilizând diverse genuri și metode de interpretare a normelor procesual-penale și având la baza recomandările general-științifice de aplicare a tehnicii în cadrul acțiunii de urmărire penală, autorul determină și structurează activitățile pe care trebuie să le îndeplinească persoana responsabilă de efectuarea audierii, iar în final elaborează recomandări tactice ce vizează aplicarea mijloacelor tehnice de înregistrare video și audio a declarațiilor.

Cuvinte-cheie: *mijloc tehnic, înregistrare, video și audio, tactică criminalistică, audiere.*

Abstract

In this article, the author studies the limits and the tactical-forensics possibilities of using video and audio recording means at the hearing, through the prism of the procedural-criminal legislation.

The impact of the norm on the tactics of conducting the hearing is emphasized. Using various genres and methods of interpretation of the procedural-criminal norms, based on general-scientific recommendations for the application of the technique in the framework of criminal prosecution, the

author determines and structures the activities that the person responsible for conducting the hearing must perform, and finally elaborates tactical recommendations concerning the application of the technical means of video and audio recording of statements.

Keywords: *technical mean, recording, video and audio, forensic tactics, hearing.*

Introducere. Conceptul criminalistic de înregistrare video integrează nu numai echipamentul video, ci și metodele și tehnicile de aplicare a acestora, inclusiv dispozitivele de demonstrare. Mijloacele de înregistrare audio și video sunt utilizate, în primul rând, pentru a capta condițiile, parcursul și rezultatele diferitelor acțiuni și activități, în al doilea rând, pentru a fixa procesul de examinare a obiectelor, ce pot avea importanță în soluționarea cauzei penale. Utilizarea înregistrării video și audio facilitează: obținerea de material vizual-ilustrativ, probatoriu și orientativ; descoperirea obiectelor, urmelor și faptelor care, fiind dincolo de pragul de sensibilitate al organelor văzului și auzului, nu sunt percepute în mod obișnuit. În plus, aceste mijloace reprezintă, de asemenea, un mijloc fiabil de „memorare”. Ele captează pentru viitor ceea ce nu poate fi păstrat în natură. O înregistrare video utilizată în cursul unei audieri nu transmite doar conținutul informațiilor relatate, ci și particularitățile transmiterii acestora, starea persoanei în acel moment și împrejurările.

Metodele tehnice de fixare a acțiunilor procesuale pot fi utilizate pentru a înregistra orice acțiune de urmărire penală, dar recomandăm să se utilizeze înregistrarea video și audio în cazurile în care este necesar să se surprindă elemente de dinamică: desfășurarea anumitor acțiuni, operațiuni, fluxul anumitor procese etc. Prin urmare, înregistrarea video este mai des utilizată la verificarea declarațiilor la locul infracțiunii, reconstituirea faptei, experimentul în procedură de urmărire penală, prezentarea spre recunoaștere, în unele cazuri în timpul cercetării la fața locului (de exemplu, în timpul unor accidente, al unor acte teroriste etc.). Ca urmare a modificărilor operate în legislația procesual-penală, înregistrarea video și audio a audierii a devenit activitate obligatorie.

Scopul articolului constă în relatarea aspectelor tactico-criminalistice de înregistrare video și audio a procesului de audieri, prin prisma legislației procesual-penale.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, au fost folosite următoarele metode de cercetare: logică, sistematică și de comparație. Cercetările întreprinse se bazează pe studiul doctrinei și legislației

procesual-penale.

Rezultate obținute și discuții. Înregistrarea audierii făptuitorului cu mijloace de înregistrare audio sau audio-video este obligatorie, potrivit dispozițiilor din Codul de procedură penală [2, art.115 alin.(1)]. „Avantajul înregistrării este acela că împiedică retractarea ulterioară a declarației de către făptuitor prin contestarea modalității de audiere și, în același timp, permite analiza limbajului verbal și a comportamentului nonverbal” [1, p. 29]. „Din totalul informației emise de un individ 7% sunt verbale, exprimate prin cuvinte, 38% sunt mesaje vocale, adică inflexiunea, tonalitatea vocii, iar 55% sunt mesaje nonverbale” [5].

„Uneori, prezența unei camere de luat vederi poate avea inițial un efect inhibitor, care poate fi diminuat dacă i se explică persoanei audiate necesitatea înregistrării. De regulă, efectul inhibitor dispare după câteva minute de la momentul începerii audierii” [1, p. 29].

Utilizarea înregistrărilor video și audio se bazează pe o serie de reguli:

- inadmisibilității retușării, editării, distrugerii înregistrării video și audio;

- aplicării numai de persoana responsabilă de acțiunea de urmărire penală sau sub controlul acestuia de specialist;

- obiectivității fixării etc.

Persoana care efectuează urmărirea penală, în vederea asigurării înregistrării audio și video a audierii, va îndeplini un cumul de acțiuni, în funcție de etapa audierii:

Etapă de pregătire:

1. Luarea deciziei cu privire la tipul a mijloacelor tehnice de înregistrare audio și video.

2. Pregătirea de audiere:

- după caz, soluționarea problemei referitoare la participarea unui specialist în domeniul înregistrărilor audio și video;

- elaborarea planului audierii, ținând cont de prevederile legii și de necesitățile urmăririi penale;

- este necesar ca ofițerul de urmărire penală să-și proiecteze primele sale fraze, să fie atent la conținutul următoarelor întrebări, să analizeze cu precauție toate acțiunile planificate pentru a exclude orice posibilitate de evaluare a acestora ca fiind provocatoare;

- pregătirea tehnicii, care constă în alegerea mijlocului tehnic optimal, ce ar permite soluționarea sarcinilor înaintate, a opticii, mijloacelor de iluminare, dispozitivului de reproducere. Pregătirea purtătorilor de informație de rezervă și altor accesorii;

- verificarea stării tehnice a mijloacelor, dispozitivelor. Efectuarea unei înregistrări de control;

- pregătirea încăperii de efectuarea înregistrării audio și video pentru care este necesar de prevăzut să nu fie zgomot, sunet de telefon, deschideri de uși etc. Încăperea trebuie să fie bine iluminată;

- pregătirea locurilor pentru participanții la acțiunea de urmărire penală respectivă și instalarea tehnicii de înregistrare.

Etapa audierii:

1. Conectarea tehnicii. Înregistrarea audio și video a audierii persoanelor începe imediat după intrarea acestora în spațiul unde se efectuează audierea. Anunțându-i pe ei despre acțiunea de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală comunică persoanei audiate că în cadrul audierii va fi aplicată înregistrarea video, temeiul legal al aplicării înregistrării video și al condițiilor înregistrării.

2. Mențiunile ofițerului de urmărire penală cu privire la efectuarea audierii – data, locul, cadrul legal, ora începerii.

3. Mențiunile ofițerului de urmărire penală cu privire la: a) tipul și modelul mijloacelor audio și video de înregistrare; b) regimul de înscriere și nivelul de compresie a datelor; c) tipul, modelul, volumul purtătorului de informații; d) tipul și modelul microfonului extern (la nevoie);

- e) condițiile în care se efectuează înregistrarea.

4. Prezentarea participanților prin înregistrarea în prim-plan a fiecărui dintre ei, inclusiv a specialistului responsabil de aspectul tehnic de înregistrare audio și video. În cazul în care responsabil de aspectele tehnice ale înregistrării audio și video este ofițerul de urmărire penală, el trebuie să menționeze acest fapt în înregistrare.

Prima se prezintă persoana responsabilă de efectuarea audierii, care întocmește procesul-verbal al acțiunii procesuale, indicând: funcția, numele și prenumele. Al doilea se prezintă specialistul¹ responsabil de înregistrarea audio și video, indicând: funcția, numele și prenumele, ulterior numele, prenumele și calitatea persoanelor care au participat la efectuarea acțiunii de urmărire penală, iar dacă este necesar, și adresele lor. Înregistrarea audio și video se suspendă prin anunțarea motivului, la momentul fixării datelor cu caracter personal referitoare la vârsta, domiciliul, datele de contact, cetățenia, studiile, situația militară, situația familială, ocupația sau altă informație necesară pentru identificarea persoanelor menționate la alin. (2) pct. 3) art. 260 CPP al RM. Acest fapt se consemnează în anexa la procesul-verbal al acțiunii procesuale respective, care se păstrează în condiții de confidențialitate la materialele dosarului, într-un compartiment separat, la care părțile pot avea acces doar cu autorizarea procurorului, în cazul în care aceste date ar putea contribui la stabilirea adevărului [2, art.260 alin. (7)].

¹ I se aduce la cunoștință drepturile și obligația din perspectiva faptului că el se află în exercitarea atribuțiilor funcționale.

5. Explicarea drepturilor și obligațiilor persoanelor participante.

6. Menționarea despre întreruperile din timpul înregistrării, enunțându-se ora la care se întrerupe înregistrarea, motivul, ora la care s-a reluat înregistrarea. Referitor la cauza de întrerupere a înregistrării audio și video, alta decât cea legală, considerăm că ea trebuie să fie una impunătoare sau tactic argumentată: pentru schimbarea acumulatorului sau a purtătorului de informație, acordării ajutorului medical (în cazul persoanelor bolnave) etc.

Aplicarea înregistrării video în cadrul audierii impune respectarea unor cerințe:

- înregistrarea persoanelor participante la audiere (de exemplu, bănuțit, învinuit, parte vătămată, apărător, ofițer de urmărire penală etc.) în timpul prezentării lor, la etapa inițială, să se efectueze prin intermediul unui prim-plan;

- înregistrarea audierii se efectuează astfel încât toți participanții la acțiunea de urmărire penală să fie permanent în cadru. Specialistul care efectuează înregistrarea audio și video trebuie să reușească să înregistreze fiecare persoană, atât cea care adresează întrebările, cât și cea care răspunde, în plan general și în prim-plan;

- în momentul în care ofițerul de urmărire penală pune o întrebare persoanei audiate, se recomandă ca aceasta din urmă să fie filmată în prim-plan, în scopul înregistrării reacției la întrebare (fixarea trăsăturilor feței, gesturilor, mimicii, pronunțării cuvintelor ș.a.). Înregistrarea nu trebuie să-l aibă pe anchetator în cadru, ci doar pe cel audiat. Filmarea se face dintr-un unghi de 45 grade.

De asemenea, pot să se utilizeze mai multe „camere de înregistrat video pentru a fixa procesul de audiere. În astfel de situații camerele ar trebui să fie fixe și să aibă câteva poziții presetate pentru rotire panoramică, înclinare și distanța focală; una dintre pozițiile posibile trebuie presetată ca preferință. Aceasta permite persoanei care operează echipamentul să modifice punctele vizualizate fără cea mai mică întrerupere a procedurii de audiere. Deschiderea unghiului camerelor de focalizare ar trebui să fie suficient de mare pentru a garanta faptul că fața, umerii și partea superioară a corpului participanților sunt vizibile în mod clar. Ar trebui ca toți participanții să se poată mișca și întoarce” [3, p. 19].

În cazul utilizării a două camere: o cameră pentru urmărirea mișcărilor orientată spre persoana responsabilă de acțiunea de urmărire penală, apărător, persoana audiată etc., în funcție de persoana care vorbește, și o cameră care să ofere o imagine de ansamblu asupra încăperii unde are loc audierea.

- întrebările și comentariile trebuie să fie clare, exacte, explicite și

corecte. Vocea persoanei care efectuează audierea trebuie să fie liniștită și exprimată cu fermitate.

- în cazul în care față de persoana audiată se aplică diverse procedee tactice, înregistrarea se efectuează astfel încât să fie posibilă observarea reacției persoanei audiate.

- dacă în timpul audierii persoana realizează desene sau schițe, este recomandabil să se facă prim-planul acestora.

De asemenea, persoana responsabilă de acțiunea de audiere, reieșind din etapa de pregătire, trebuie să dispună de un microfon care să fie sensibil la captarea vocii, în cazul în care persoana audiată va vorbi în șoaptă sau are probleme de dicție.

Particularități ale audierii bănuیتului, învinuitului în cazul înregistrării declarațiilor prin mijloace audio și video.

Înregistrarea audio și video va fixa momentul:

a) informării bănuیتului sau învinuitului, înainte de audiere, de persoana care efectuează urmărirea penală, despre înregistrarea declarațiilor prin mijloace audio și video în condițiile art. 115;

b) identificării bănuیتului și învinuitului prin nume, prenume, patronimic, prin data, luna, anul și locul nașterii; se precizează cetățenia, studiile, situația militară, situația familială și persoanele pe care le are la întreținere, ocupația, domiciliul, dacă acesta posedă limba în care se desfășoară procesul, dacă suferă de dizabilitate, dacă dispune de titluri speciale, grade de calificare și distincții de stat, precum și alte informații necesare pentru identificarea persoanei în cauza respectivă¹;

c) explicării esenței bănuirii, învinuirii și dreptul la tăcere și de a nu depune mărturii în defavoarea sa;

d) adresării întrebării referitoare la acceptarea de dare a declarațiilor asupra bănuielii sau învinuirii care i se incriminează;

e) refuzului de a depune declarații de către bănuیت, învinuit. Acțiunea procesuală se încheie;

f) acceptării de către bănuیت, învinuit să depună declarații. Persoana care efectuează audierea îl întreabă dacă recunoaște bănuiala sau învinuirea ce i se incriminează și îi propune să dea în scris explicații asupra acesteia. Se înregistrează faptul că bănuیتul, învinuitul nu poate scrie sau

¹ Înregistrarea audio și video se suspendă, prin anunțarea motivului, la momentul fixării datelor cu caracter personal referitoare la vârsta, domiciliul, datele de contact, cetățenia, studiile, situația militară, situația familială, ocupația sau altă informație necesară pentru identificarea persoanelor menționate; la alin. (2) pct. 3) art. 260 CPP al RM se consemnează în anexa la procesul-verbal al acțiunii procesuale respective, care se păstrează în condiții de confidențialitate la materialele dosarului, într-un compartiment separat, la care părțile pot avea acces doar cu autorizarea procurorului, în cazul în care aceste date ar putea contribui la stabilirea adevărului.

refuză să scrie personal declarația;

g) propunerii de a oferi declarații referitoare la circumstanțele care au servit temei pentru a-l recunoaște în această calitate (bănuț sau învinuit), precum și la alte împrejurări ale cauzei pe care le cunoaște;

i) solicitării reproducerii parțiale sau totale a înregistrării audio și video, la finalul audierii.

În cazul în care audierea are loc pe timp de noapte, se va înregistra audio și video faptul enunțării de bănuț/învinuit a motivului de realizare al audierii la acea oră târzie sau se va da citire cererii persoanei audiate.

Particularități ale audierii martorului în cazul înregistrării declarațiilor prin mijloace audio și video.

Înregistrarea audio și video va fixa momentul:

a) informării martorului, înainte de audiere, de către persoana care efectuează urmărirea penală, despre înregistrarea declarațiilor prin mijloace audio și video în condițiile art. 115;

b) constatării identității lui (numele, prenumele, vârsta, domiciliul, ocupația). Dacă există dubii în privința identității martorului, se va înregistra audio și video existența altor mijloace de probă ce confirmă identitatea¹;

c) explicării martorului a drepturilor și obligațiilor prevăzute în art. 90 și prevenirii asupra răspunderii ce o poartă în caz de refuz de a depune declarații, precum și pentru declarații mincinoase, făcute cu bună știință. Martorului minor înainte de începerea audierii i se explică drepturile și obligațiile, inclusiv de a face declarații veridice;

d) întrebării dacă este soț sau rudă apropiată cu vreuna din părți și în ce relații se află cu părțile. În cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a bănuțului, învinuitului, inculpatului, martorului, atunci i se explică dreptul de a tăcea și este întreat dacă acceptă să facă declarații. În cazul în care audierea are loc pe timpul nopții, se va înregistra audio și video motivarea audierii de către persoana care efectuează acțiunea procesuală;

e) aducerii la cunoștință a obiectului cauzei și propunerii de a declara despre faptele și circumstanțele pe care le cunoaște și care se referă la cauză;

f) adresării întrebărilor cu privire la faptele și circumstanțele care trebuie constatate în cauză, precum și în ce mod a luat cunoștință de cele declarate;

g) informării despre dreptul de a lua cunoștință (privi), în întregime, înregistrarea audio și video;

¹ Ibidem.

i) solicitării reproducerii parțiale sau totale a înregistrării audio și video.

Înregistrarea audio și video trebuie să fixeze prezența și consimțământul medicului în cazul în care martorul suferă de o boală psihică sau de o altă boală gravă.

Etape de documentare:

- menționarea tipului, modelului dispozitivului prin intermediul căruia se realizează reproducerea;
- vizionarea parțială sau totală a înregistrării audio și video;
- înregistrarea obiectivelor, completărilor, adăugirilor parvenite din partea participanților;
- confirmarea corectitudinii declarațiilor depuse înregistrate audio și video;
- ora terminării audierii;
- soluționarea problemei privind necesitatea creării de imagini fotografice. Dacă s-a luat o astfel de decizie, cadrele imprimate se prezintă participanților la audiere;
- împachetarea și sigilarea purtătorului de informație. Suporturile informaționale care conțin înregistrări audio și video se anexează la procesul-verbal al acțiunii, prin utilizarea metodelor și mijloacelor tehnice ce asigură integritatea și autenticitatea dispozitivelor de stocare a datelor sau a sistemelor de informații;
- completarea procesului-verbal de audiere cu date referitoare la ambalarea suportului informațional, semnăturile participanților.

Nu se admite înregistrarea audio și video a unei părți din audiere, precum și repetarea specială pentru înregistrare audio și video a declarațiilor deja făcute.

„În cazul în care, din motive tehnice survenite pe parcursul audierii, înregistrarea audio și video a audierii nu este posibilă, audierea se desfășoară în continuare, fapt despre care se face o mențiune în procesul-verbal al acțiunii, cu indicarea naturii imposibilității tehnice care nu a permis înregistrarea audio și video” [2, art. 110¹ alin.(7¹)].

Concluzii. Cele expuse în conținutul lucrării ilustrează, în primul rând, existența unui aliaj puternic dintre norma procesual-penală și tactica criminalistică pe segmentul fixării declarațiilor și, în al doilea rând, scot în evidență faptul că recomandările științifice, ce dobândesc caracterul unei norme, stimulează noi opțiuni de utilizare a rezultatelor audierii.

De fapt, înregistrările audio și video reprezintă un mijloc obligatoriu de fixare a declarațiilor, suplinindu-se astfel posibilitățile reduse ale fixării verbale.

Referințe bibliografice

1. Cazan E., et al. Tactica audierii în procesul penal: ghid de bune practici. Târgu Jiu: Măiastra, 2020. Disponibil: <https://inm-lex.ro/poca/files/Ghid%20tehnici%20audiere%20-%20web-online.pdf> (accesat 03.11.2023).
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251.
3. Ghid privind utilizarea videoconferințelor în cadrul procedurilor judiciare transfrontaliere. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/media/30597/qc3012963roc.pdf> (accesat 03.11.2023).
4. OSOIANU Tudor, ODAGIU Iurie, OSTAVCIUC Dinu, RUSNAC Constantin. Tactica acțiunilor de urmărire penale. Curs universitar. Chișinău: Ed. „Cartea Militară”, 2020. 326 p.
5. PEASE A. Limbajul trupului. Polimark, București, 1997.
6. RUSNAC C., ANDRONACHE An. Aplicarea mijloacelor tehnice audio-video la audierea persoanei. În: Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM. Științe juridice. Chișinău, 2020, nr. 12, pp. 130-144.

CZU 343.123.3

INSTITUȚIA „ÎNCETĂRII” LA FAZA URMĂRIRII PENALE – REGLEMENTARE ȘI INTERPRETARE

Iurie ODAGIU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-2474-5299*

Olesea CREȚU,

*doctorandă,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-8643-9089*

Rezumat

Prezentul studiu este consacrat aspectelor de reglementare și interpretare a instituției încetării procesului penal la faza urmăririi penale. De asemenea, analizează ce fel de reglementare a avut în Legea abrogată și cum s-a modificat și evoluat această instituție în actuala Lege procesual-penală. Importanța acestei cercetări derivă din faptul că legislatorul nu a prevăzut o definire clară a instituției încetării procesului penal la faza urmăririi penale.

Cuvinte-cheie: *proces penal, ordonanță, urmărire penală, încetarea urmăririi penale, scoatere de sub urmărire penală, clasarea procesului penal, Cod de procedură penală.*

Summary

The following study is dedicated to the aspects of regulation and interpretation of the institution of cessation of the criminal process in the phase of criminal investigations. The way it was covered in the repealed Law and the way it changed and evolved in the present criminal procedure Law. The importance of this study derives from the fact that the legislator has not previewed a clear definition of the institution of cessation of the criminal process during criminal investigation.

Keywords: *criminal process, order, criminal investigation, ceasing of criminal investigation, removal from prosecution, classification of the criminal process, Code of criminal proceedings.*

Introducere. „Încetarea” este una din soluțiile care poate fi dispusă la terminarea urmăririi penale de către procuror din oficiu sau la propunerea ofițerului de urmărire penală.

Legislatorul, odată cu adoptarea Codului de procedură penală (2003), a dat o reglementare mai clară instituției încetării procesului penal la faza urmăririi penale, față de legislația anterioară, Codul de procedură penală al RSSM (1961).

Actuala legislație reglementează trei modalități de încetare la faza de urmărire penală: scoaterea persoanei de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale și clasarea procesului penal [2], față de o singură soluție, încetarea procesului penal, reglementată de legea abrogată [1].

Metodele și materialele aplicate. În prezentul studiu au fost folosite pe larg metodele analizei, sintezei, statisticii, comparației. Materialele utilizate se rezumă la actele normative relevante și publicațiile științifice din domeniu.

Conținutul de bază. Instituția juridică a încetării procesului penal a parcurs o cale lungă și dificilă de dezvoltare istorică. A suferit modificări semnificative în legătură cu adoptarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova. Legiuitorul a făcut distincția între clasarea procesului penal, încetarea urmăririi penale și scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, a stabilit noi temeuri de încetare, a prevăzut încetarea parțială a urmăririi penale, a formulat reguli de recurs și examinare de către judecător a unei plângeri împotriva unei hotărâri de încetare și a introdus inovații fundamentale în procedura de încetare a unui proces penal. Cu toate acestea, legislatorul nu a dat o definiție clară instituției încetării procesului penal la faza urmăririi penale, totodată nici sistemul actual al circumstanțelor care exclud urmărirea penală și a procedurii în sine, nici pe departe nu este ideal.

Activitatea procesual-penală este involuntară, logic consecventă, are început, etape intermediare și sfârșit, adică se desfășoară în conformitate cu procedura corespunzătoare, care este reglementată de Legea procesual-penală – Codul de procedură penală al Republicii Moldova [2]. Procedura stabilită de legislația procesual-penală este obligatorie pentru instanțele judecătorești, procurori, organele de urmărire penală, precum și pentru alți participanți la procesul penal[2]. Aceasta presupune, că activitatea subiecților implicați în desfășurarea unui proces penal trebuie să fie reglementată de aceleași reguli, principii procesuale, indiferent de subordonarea instituțională și poziția lor în sistemul de aplicare a legii. Activitatea procesuală se desfășoară în baza unui mecanism bine determinat de legislație, iar respectarea acestuia înseamnă îndeplinirea cerințelor prevăzute de lege (de exemplu, obținerea consimțământului procurorului

de a începe urmăriri penale sau decizia judecătorului de arestare preventivă a învinuitul, desfășurarea percheziției, ridicarea descifrărilor convorbirilor telefonice etc.).

Constatând că probele administrate sunt suficiente pentru a termina urmărirea penală, organul de urmărire penală înaintează procurorului dosarul însoțit de un raport, în care consemnează rezultatul urmăririi penale și cu propunerea de a dispune una din următoarele soluții [3]:

- de a pune sub învinuire făptuitorul și a înainta acuzarea conform prevederilor art. 281 și 282 CPP dacă acesta nu a fost pus sub învinuire în cursul urmăririi penale. Această soluție este propusă atunci când din materialele cauzei rezultă că fapta constatată este incidentă răspunderii penale, că a fost constatată făptuitorul și acesta poartă răspundere penală;

- încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire.

Încetarea procesului penal la faza urmăririi penale este parte a terminării urmăririi penale.

Terminarea urmăririi penale este acea etapă a procesului penal, care are loc odată cu epuizarea tuturor activităților procesuale desfășurate de către organul de urmărire penală. Odată cu terminarea urmăririi penale, ofițerul de urmărire penală transmite cauza penală procurorului pentru înaintarea învinuirii și transmiterea cauzei în judecată. În cazul în care din probatoriul administrat se identifică una din circumstanțele prevăzute la art.275 CPP, circumstanțe care exclud urmărirea penală, ofițerul de urmărire penală propune procurorului o soluție de încetare.

După cum am menționat anterior, actualul Cod de procedură penală reglementează trei modalități de încetare aplicabile la faza de urmărire penală: scoaterea persoanei de sub urmărire penală, ceea ce ar presupune o încetare a acțiunilor de urmărire penală în privința unei persoane, încetarea urmăririi penale, ceea ce presupune încetarea acțiunilor de urmărire penală atât în privința persoanei cât și în privința faptei și clasarea procesului penal, presupunând o încetare a tuturor acțiunilor de cercetare într-o cauză penală.

În același context menționăm: Codul de procedură penală (1961), abrogat, reglementa doar soluția încetării procesului penal [1, art.185, art.186]. Soluția încetării procesului penal era dispusă de către anchetatorul penal (ofițerul de urmărire penală), prin ordonanță „*Anchetatorul penal dispune încetarea procesului penal printr-o ordonanță, în care expune fondul cauzei și motivele încetării procesului penal*” [1, art.186]. Procurorul era doar informat despre încetarea procesului penal în termen de 24 ore de la adoptarea soluției „*O copie de pe ordonanța de încetare a procesului penal este remisă de anchetator procurorului în curs de 24 de ore*” [1, art.186].

Odată cu adoptarea actualului Cod de procedură penală, legislatorul a modificat subiectul de drept în dispunerea soluțiilor de încetare a procesului penal la faza urmăririi penale, atribuind această prerogativă în exclusivitate procurorului.

Totuși ce este și ce presupune instituția încetării procesului penal la faza urmăririi penale?

Autorii Osoianu Tudor, Andronache Anatol și Orîndaș Victor în publicația „Urmărirea penală” definesc încetarea procesului penal la faza urmăririi penale, ca fiind o concluzie a organului de urmărire penală de stingere a procesului penal, axată pe probatoriu, care demonstrează fie lipsa de vinovăție a celui în cauză, fie existența unor împrejurări de natură de a împiedica tragerea la răspundere penală [4, p.129]. Este soluția care presupune „încetarea activităților procesuale într-o cauză penală, fără pronunțarea unei sentințe de condamnare” [5, p.360] și decizia de terminare și încetare a acțiunilor de urmărire penală în cauza penală [10, p.846].

Ivașcenko V. definește noțiunea încetării ca fiind o metodă de terminare a acțiunilor procesuale într-o cauză penală sau în privința unei persoane în cazul stabilirii circumstanțelor care împiedică continuarea urmăririi penale, decizie a persoanei împuternicite [9].

Glușkov A.I. menționează că încetarea procesului penal la faza urmăririi penale reprezintă acea modalitate de terminare a urmăririi penale, prin ordonanță, dispusă de organul de cercetare penală sau procuror, în urma aprecierii probelor acumulate și a identificării unor circumstanțe, prevăzute de lege, care împiedică continuarea procesului penal [6, p.159].

Autorii Joghîn N.V. și Fatkulîn F.N. precizează, că încetarea procesului penal este acel act procedural, decizional, prin care organul competent, în temeiul lipsei condițiilor de desfășurare a procesului penal, încetează continuitatea procesuală în cauza penală [8, p.304].

În opinia lui Dubinski A. încetarea procesului penal este etapa finală a cercetării penale, care cuprinde un set de acțiuni procedurale întru analiza și aprecierea probelor administrate în cauză, sistematizarea materialelor cauzei penale, prezentarea materialelor cauzei penale părților la proces și soluționarea demersurilor primite de la aceștia, formularea unei concluzii privind fondul cauzei și deciziile care decurg din aceasta și punerea în aplicare a acestora [7, p.5].

Reiterând cele menționate putem conchide, că încetarea procesului penal la faza urmăririi penale este:

- o metodă de soluționare a procesului penal la faza urmăririi penale;
- un act procesual;
- o garanție procesuală de a nu fi urmărit sau judecat ilegal;

- un fapt juridic.

Instituția încetării urmăririi penale trebuie privită ca o structură juridică complexă și compusă. Totodată remarcăm faptul că încetarea procesului penal la faza urmăririi penale se identifică ca o instituție independentă de soluționare a procesului penal.

În acest context putem defini instituția încetării procesului penal la faza urmăririi penale, *ca fiind un ansamblul de norme juridice care reglementează temeiurile și procedura de încetare a raporturilor juridice procesuale penale la faza urmăririi penale.*

Soluția încetării se dispune de către procuror din oficiu sau la propunerea ofițerului de urmărire penală. Procurorul dispune una din soluțiile încetării prin ordonanță.

Ordonanța de soluționare a procesului penal la faza urmăririi penale.

Codul de procedură penală abrogat (1961) [1, art.186] reglementa Ordonanță de încetare a procesului penal, iar actuala legislație nu are o prevedere clară și unică pentru toate modalitățile de încetare a procesului penal la faza de urmărire penală. Legislatorul pentru fiecare modalitate de încetare [2, art.184, art.185, art.186] a prevăzut aspectul procesual separat, pe alocuri lăsând loc te interpretare.

În contextul dat venim cu o propunere de *lege ferenda*, de a completa Codul de procedură penală cu un nou articol, care să reglementeze aspectul procesual al soluțiilor de încetare la faza urmăririi penale, *Ordonanța de scoatere a persoanei de sub urmărire penală, încetarea urmăririi penale și clasarea procesului penal.*

În concluzie. Ținând cont de importanța și funcțiile pe care le are încetarea procesului penal la faza urmăririi penale, într-o societate de drept ea are propria istorie și propriile etape de evoluție. Încetarea procesului penal la faza de urmărire penală, este actul de încetare a urmăririi penale și soluționare a cauzei penale fără dispunerea unei sentințe de condamnare.

Totodată, reiterăm că cea mai reușită definiție a „*Încetării procesului penal la faza urmăririi penale*” ar fi următoarea: „*Ansamblul de norme juridice care reglementează temeiurile și procedura de încetare a raporturilor juridice procesuale penale*”.

Legislația procesual-penală actuală operează cu trei modalități de încetare a procesului penal la faza urmăririi penale: încetarea urmăririi penale, clasarea procesului penal, scoaterea persoanei de sub urmărire penală, pe când legislația abrogată reglementa doar o singură soluție – *încetarea procesului penal.*

Procurorul identificând unul din circumstanțele care exclude urmă-

rirea penală, din oficiu sau la propunerea ofițerului de urmărire penală, prin ordonanță dispune încetarea (stingerea) procesului penal în fapt sau în personam. Ordonanța, ca și Raportul ofițerului, trebuie să fie argumentată și motivată.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al RSSM, Nr. 42 din 24.03.1961, Publicat: 24.04.1961 în Veștile RSSM Nr. 10 art. 42, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=96348&lang=ro.
2. Codul de procedură penală, Legea nr. 122-xv din 14 martie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138876&lang=ro#.
3. Osoianu T., Ostavciuc, D., Terminarea urmăririi penale și trimiterea cauzei în judecată – cadrul juridic național și standardele europene, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-173-196.pdf.
4. Osoianu T., Andronache A., Orîndaș V., Urmărirea penală, note de curs, Chișinău, Ed. Elena – V.I., 2005, ISBN 9975-935-70-2, CZU 343.123.1(075.8) O85.
5. Братусь С. Н., Жогин Н. В., Кованов П. В., Теребилов В. И., Туманова Н. Л., Чхиквадзе В. М., Энциклопедический словарь правовых знаний/ Москва, 1965.
6. Глушков А.И., Уголовный процесс, Москва, Из. «Академия», 2000, ISBN 5-7695-0541-9.
7. Дубинский А. Я. Прекращение уголовного дела в стадии дознания и предварительного следствия: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Киев; 1971 / <https://dspace.nlu.edu.ua/>.
8. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н., Предварительное следствие в уголовном процессе, Москва, Изд. 2-е переизд., 2005.
9. Иващенко В. Определение понятия «Прекращение уголовного дела» как формы окончания предварительного расследования по уголовным делам. Общество и право, 2009 / Определение понятия «Прекращение уголовного дела» как формы окончания предварительного расследования по уголовным делам (cyberleninka.ru).
10. Топорнина Б.Н., Юридическая энциклопедия/ Москва, 2001, ISBN 5-7975-0429-4, с.846.

SECȚIUNEA I
URMĂRIREA PENALĂ

CZU 343.1

VIZIUNI DOCTRINARE PRIVIND DECLARAȚIILE SPECIALISTULUI ȘI EXPERTULUI JUDICIAR ÎN PROCESUL PENAL

Lilian LUCHIN,

doctor în drept, conferențiar universitar,

*Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*

ORCID: 0000-0001-7564-1185

Rezumat

În acest articol mi-am propus să vin cu unele teorii privind declarațiile specialistului și expertului judiciar. Aceste mijloace de probă au fost incluse recent în legislația națională. Astfel, am analizat aceste modificări din aspectul corectitudinii de aplicare a lor în procesul penal. Totodată, am scos în evidență esența acelor probleme pe care le-ar putea genera aceste mijloace de probă. De asemenea, ne-am referit și am argumentat printr-o cercetare paralelă cu constatările tehnico-științifice, medico-legale și expertizele judiciare care, la rândul lor, de asemenea fac parte din mijloace de probă.

Cuvinte-cheie: *declarații, constatare tehnico-științifică și medico-legală, expertiză judiciară, specialist, expert judiciar.*

Summary

In this article, we have proposed to come up with some theories regarding the statements of the specialist and the judicial expert. These means of evidence have been included in national legislation recently. Thus, we analyzed these changes from the aspect of the correctness of their application in the criminal process. At the same time, I highlighted the essence of those problems that these means of proof could generate. We also referred to and argued through parallel research with technical-scientific and medico-legal findings and judicial expertise, which in turn are still part of the evidence.

Keywords: *statements, technical-scientific and medico-legal assessment, judicial expertise, specialist, judicial expert.*

Introducere. Timp de 20 de ani Codul de procedură penală a trecut prin multiple schimbări, unele fiind necesare, unele nechibzuite, iar altele

chiar bizare. La aceste modificări bizare am putea atribui declarațiile specialistului și expertului judiciar care au fost incluse la art. 93 alin. 2, pct.1 CPP. Odată ce legea procesuală a inclus aceste declarații ca mijloace de probă, atunci apare întrebarea în privința raportului de constatare tehnico-științifică și raportului de expertiză judiciară, care, la rândul lor, tot se referă la mijloace de probă și sunt întocmite de aceiași subiecți procesuali.

Pentru clarificarea acestor dubii o să încercăm să ne amintim de mai multe subiecte. Deci, oricare proces penal este bazat pe probatoriu. Probatoriul este garanția realizării unei justiții corecte prin respectarea cumulativă a mai multor principii cum ar fi cel al legalității, prezumției de nevinovăție, inviolabilității persoanei, vieții private, domiciliului și proprietății, dreptului la apărare etc. Pe lângă respectarea acestor principii, pentru a fi admise probele trebuie să fie pertinente, concludente, utile și veridice, iar toate probele în ansamblu trebuie să fie coroborate.

Profesorul N. Volonciu a menționat că probatoriul se caracterizează ca un fascicul de acte procesuale constituit în procesul de invocare și propunere de probe, de admitere și administrare a lor [8, p. 341].

Probatoriul penal poate fi definit în câteva moduri, care nu se exclud reciproc, dar pot avea importanță individuală: – probatoriul este un proces de stabilire a adevărului; – probatoriul este un proces de invocare de către părți a anumitor teze în susținerea poziției lor; – probatoriul, ca și întreg procesul penal, reprezintă un sistem de raporturi juridice ai căror subiecți participă ca deținători de anumite drepturi și obligații [2, p. 82]. Reieșind din aceste teze generale afirmate de către savantul Ig. Dolea, vedem că pe lângă stabilirea adevărului, probatoriul mai este și un proces de invocare de către părți a unor teze în susținerea poziției lor. Interpretând aceste idei reiese că declarațiile specialistului și a expertului judiciar în calitate de mijloace de probă, teoretic pot fi folosite de către părți în susținerea poziției lor. Prin aceste intervenții din partea părților implicate în proces se va asigura un proces echitabil, respectându-se principiul contradictorialității.

Dar, făcând o cercetare a literaturii de specialitate, am constatat că prin declarație se subînțelege o mărturisire, o afirmare deschisă a unor convingeri, opinii sau sentimente ce vin din partea unei persoane. Totodată, profesorul Ig. Dolea invocă că declarația este o mărturisire, o afirmare deschisă asupra unor percepții realizate în trecut. Respectiv legea procesual-penală prin art. 102 alin. (1) CPP RM, stipulează că prin declarație se înțeleg informațiile orale sau scrise, date în cadrul procesului penal de către persoană și care au importanță pentru justa soluționare a cauzei.

Cu referire la subiecții sus-menționați constatăm că expertul judiciar e persoană calificată și abilitată, conform legii, să efectueze expertize și

să formuleze concluzii în specialitatea în care este autorizată cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, organismul și psihicul uman, și care este inclusă în Registrul de stat al experților judiciari [7]. Iar specialistul este persoana chemată pentru a participa la efectuarea unei acțiuni procesuale în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală, care nu e interesată în rezultatele procesului penal [1].

După cum vedem, acești subiecți procesuali au un statut mai special și sunt abilitați cu anumite cunoștințe temeinice în una sau mai multe domenii, cunoștințe pe care le pot folosi în anumite condiții punând la temelia cercetărilor principiul adevărului științific.

Norma dată, atribuită acestor subiecți procesuali, este una nechibzuită, pentru că acele declarații, orale sau scrise, date de specialistul sau expertul judiciar, nu se încadrează în noțiunea generală de declarație, deoarece acești subiecți vor fi impuși să declare niște informații care se vor baza pe presupuneri și în niciun caz pe anumite cercetări la temelia cărora va sta aspectul științific.

Referindu-ne la expertul judiciar, legea procesual-penală în privința audierii lui este una clară și fără interpretări. Această normă deslușește acele condiții când este necesar să fie audiat expertul, adică când există neclarități sau anumite deficiențe nesemnificative. Aceste neclarități și deficiențe nu trebuie să fie de o natură care ar putea să servească ca argument de dispunere a unei expertize suplimentare sau repetate. Cu atât mai mult, audierea poate avea loc atât în faza de urmărire penală, cât și de judecată. De fiecare dată la audierea expertului judiciar se va ține cont de raportul de expertiză judiciară și în niciun caz nu se va interveni la audierea expertului în scopul obținerii unor informații suplimentare. Orice informație nouă trebuie să fie obținută doar prin dispunerea unei expertize suplimentare.

Or, în modificările produse la art. 93 alin. (2) pct. 1) privind declarațiile expertului judiciar se urmărește acest lucru, adică obținerea unor noi date care pot ulterior substitui un raport de expertiză judiciară sau suplimentară, sau repetată. Consider că acest lucru este unul grav, pentru că norma procesual-penală a divizat expertizele judiciare după obligativitate, fiind obligatorii și facultative. În art. 143 alin. (1) se enumeră doar câteva aspecte obligatorii, iar toate celelalte sunt facultative. Din acest considerent practic s-ar putea opta doar pe invitarea unui expert judiciar sau chiar a unui specialist pentru a da anumite declarații în privința unor obiecte, urme care nu cad sub incidența expertizelor obligatorii. Cu atât mai mult, și prevederile art. 97 CPP RM expres enumeră acele circumstanțe care obligatoriu urmează a fi constatate prin anumite mijloace de probă.

Curtea Supremă de Justiție prin hotărârile emise recomandă a aplica în probatoriul penal expertizele judiciare. Aceste recomandări sunt necesare, deoarece există multiple situații unde este nevoie de a clarifica dacă anumite obiecte, substanțe se referă la ceva interzis, cum ar fi: armele de foc, munițiile, substanțele explozive [5], substanțele narcotice, psihotrope, analoagele și a precursorilor [4] etc. În alte situații este necesar să se dispună expertize judiciare pentru stabilirea circumstanțelor accidentului rutier [3] sau chiar pentru stabilirea valorii bunurilor sustrase, deoarece, în anumite împrejurări, este dificil să se stabilească această valoare [6]. Aceste hotărâri a CSJ poartă doar un caracter de recomandare, și aici părțile în proces au libera alegere de a le lua în considerare sau nu.

Referitor la implicarea specialistului în procesul penal, legislația autohtonă ne oferă o informație mai vagă. Și aici avem unele situații neclare, dat fiind faptul că instituția specialistului în R. Moldova nu este bine definită, decât în art. 87 CPP RM. Într-o paralelă cu instituția expertului judiciar în care este destul de explicit redată, existând registrul experților judiciari unde fiecare parte a procesului poate să consulte și să propună ca unul sau altul să fie implicat în procesul de efectuare a expertizelor judiciare. Ceea ce ține de specialiști este o situație mult mai dificilă, pentru că nu este reglementat nici mecanismul de verificare a competenței și abilității unui sau altui specialist, limitându-se în unele situații doar la prezentarea unor diplome, certificate de studii într-un anumit domeniu. Cu siguranță atunci când apelăm la cunoștințele specialiștilor, recomandabil este ca organul de urmărire penală sau instanța de judecată să-i selecteze din rândul experților judiciari. Persistă însă situații când în registrul experților judiciari este doar unul singur, expert într-un anumit domeniu, și ulterior riscăm să nu putem efectua o expertiză judiciară, deoarece acest lucru este restricționat de art. 89 alin. (1) pct. 5).

Totuși specialistul este implicat în procesul penal de fiecare dată când există necesitatea de a clarifica unele chestiuni care nu intră în competența experților judiciari. El îndeplinește o funcție auxiliară – consultă, dă explicații ghidându-se de aptitudinile sale profesionale. Explicațiile specialistului sunt importante pentru instanță, uneori decisive, dar au caracter consultativ. Acest subiect procesual poate fi implicat de către părți și la tălmăcirea rapoartelor de expertiză judiciară, dar acele constatări expuse de către specialist nu pot substitui raportul de expertiză judiciară.

Probabil că mai grav ar putea fi că legea procesual-penală nu a prevăzut răspunderea penală pentru aceste declarații, ceea ce, în opinia noastră, constituie faptul că acești subiecți procesuali ar putea declara „orice”, cunoscând că nu vor fi pedepsiți. Chiar dacă au fost incluse declarațiile specialistului și expertului judiciar ca mijloace de probă, pentru a asigura

corectitudinea și autenticitatea lor este necesar de a modifica prevederile art. 312 CP RM. Modificările trebuiau să vizeze pe lângă prezentarea cu bună știință a unei concluzii false și prezentarea cu bună știință a unor declarații ale acestor subiecți.

Fixarea acestor mijloace de probă mai contravine și cu decizia Colegiului Penal a CSJ nr. 1ra-593/08 din 27 mai 2008, unde a fost constatată situația când raportul de expertiză judiciară a fost substituit prin alte probe. În recursul procurorului a fost indicat că instanța de apel a substituit concluzia specialistului nu cu concluzia expertului judiciar, ci cu declarațiile părților vătămate, ale inculpatului și ale unor martori, manifestându-se în favoarea apărării, contrar principiului contradictorialității prevăzut la art. 24 alin. 2 CPP RM.

Această situație a existat încă mulți ani în urmă, când domeniul de expertiză judiciară nu avea o reglementare exactă/perfectă. Actualmente avem o abordare corespunzătoare a expertizei judiciare, inclusiv a statutului expertului judiciar prin perfectarea legislației naționale, unde a fost clarificat acel statut al expertului judiciar și a fost impusă o normă în ceea ce privește acreditarea instituțiilor de expertiză judiciară. Această schimbare a generat elaborarea diferitelor proceduri aplicate în diverse domenii de expertiză judiciară care, la rândul lor, sunt argumentate științific. De aceea, instanțele de judecată recomandă dispunerea expertizelor judiciare ca fiind cel mai eficient mijloc de probă.

Totodată, legea procesual-penală reiterează că în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești, datele care au fost obținute *„prin utilizarea metodelor ce contravin prevederilor științifice”* [1]. Această prevedere din start se contrazice cu mijloacele de probă, cum ar fi declarațiile specialistului și expertului judiciar, deoarece în aceste declarații caracterul științific lipsește. Acești subiecți ai procesului penal materializează aspectul științific în mare parte prin rapoarte de constatare tehnico-științifice și rapoarte de expertiză judiciară, și în unele situații poate fi realizat de către specialiști în cadrul unor acțiuni de urmărire penală, cum ar fi cercetarea la fața locului, experimentul în urmărire penală etc.

În concluzie, dorim să reiterăm că este înfricoșător faptul că aceste mijloace de probă vor fi aplicate ca cele mai solicitate din simplul motiv că sunt cele mai rapide și chiar cele mai accesibile sub aspect economic.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 28.12.2012,

nr. 273-279.

2. Dolea Ig. Drepturile persoanei în probatoriul penal, Chișinău, 2009.

3. Hot. Plen. CSJ *Cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport* (Nr. 20 din 08 iulie 1999, Par.12).

4. Hot. Plen. CSJ *Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației penale ce reglementează circulația substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor și a precursorilor* (Nr. 31 din 26 decembrie 1998, Par.2).

5. Hot. Plen. CSJ *Cu privire la practica judiciară în cazurile penale despre purtarea, păstrarea, transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor* (Nr. 31 din 09 noiembrie 1998, Par.3).

6. Hot. Plen. CSJ *Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor* (Nr. 23 din 28 iunie 2004, Par.21).

7. Legea nr. 68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar // Monitorul Oficial al R. Moldova nr.157-162/316 din 10.06.2016.

8. Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea generală. Vol. I. Ediția a II-a revizuită și modificată. București, 1996.

CZU 343.351

SISTEMUL DEFICITAR PRIVIND COMPETENȚA ORGANULUI DE URMĂRIRE PENALĂ ÎN PRIVINȚA INFRAȚIUNII DE SPĂLARE DE BANI

Daniela ȘOIMU,
*doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ofițer principal, Direcția politici în domeniul
ordinii și securității publice, combaterea criminalității a MAI
ORCID: 0009-0002-3349-621X*

Rezumat

Asigurarea unui act de justiție eficace, rapid și care să răspundă exigențelor societății, precum și garanția respectării drepturilor persoanelor și examinarea în termen rezonabil a cazurilor de spălare de bani, constituie un obiectiv principal în activitatea organelor de urmărire penală, iar întru realizarea scopurilor și obținerea rezultatelor scontate se impune conjugarea eforturilor tuturor instituțiilor de drept implicate la exercitarea unei anchete eficiente. În acest sens, se impune necesitatea legiuitorului de a interveni în legătură cu ajustarea cadrului de procedură penală în privința infracțiunii de spălare de bani.

Cuvinte-cheie: spălarea banilor, competența organului de urmărire penală, inițiativă legislativă, Cod de procedură penală, standarde UE.

Summary

Ensuring an effective, prompt administration of justice that meets social demands, along with guaranteeing the protection of individuals' rights and the timely examination of money laundering cases, constitutes a primary objective in the activities of law enforcement agencies. To achieve these goals and obtain the desired results, it is imperative to coordinate the efforts of all legal institutions involved in conducting an efficient investigation. To achieve these goals and desired outcomes, it is necessary for all legal institutions involved to collaborate in conducting an efficient investigation. In this regard, legislative intervention is required to adjust the framework of criminal procedure related to the crime of money laundering.

Keywords: money laundering, competence of the law enforcement authority, legislative initiative, Criminal Procedure Code, EU standards.

Introducere. Actualmente, fenomenul spălării banilor este determinat de efectul coroziv asupra economiei, guvernării și bunăstării sociale, fiind un instrument de ascundere a originii activelor ilicite pentru a reda o aparență legală bunurilor provenite din activitatea infracțională. Spălarea banilor și infracțiunile legate de acest flagel rămân probleme semnificative la nivelul Uniunii Europene, afectând astfel integritatea, stabilitatea și notorietatea sectorului financiar și amenințând piața și securitatea internă.

Caracterul dinamic al standardelor internaționale și modificarea continuă a metodelor de spălare a banilor (în special utilizarea monedelor virtuale și a portofelelor digitale) prezintă noi riscuri și provocări pentru situația Republicii Moldova în ceea ce privește lupta împotriva acestui fenomen.

Având în vedere mobilitatea autorilor și a produselor provenite din săvârșirea infracțiunii de spălare de bani, precum și complexitatea examinării unor astfel de ilegalități, se impune necesitatea cercetării, cunoașterii și aplicării normelor juridico-penale și procesual-penale de competență.

În acest sens, actorii implicați la investigarea acestor infracțiuni vor funcționa în mod coerent pentru atenuarea riscurilor de spălare a banilor, vor spori capacitățile de cooperare cu organismele UE de combatere a spălării banilor, vor prelua bunele practici la standardele UE, astfel încât perspectiva depistării și condamnării să-i descurajeze pe potențialii infractori de la săvârșirea infracțiunii de spălare de bani.

La etapa actuală, Republica Moldova întâmpină vicisitudini la capitalul consolidării capacităților organelor competente întru investigarea, efectuarea urmăririi penale și condamnarea în raport cu săvârșirea infracțiunii de spălare de bani.

În altă ordine de idei, potrivit opiniei Comisiei Europene privind cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, se reiterează că, deși au fost operate modificări și completări a legislației în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului (*Legea nr. 66/2023 pentru modificarea unor acte normative*), legislația Republicii Moldova privind combaterea spălării banilor abordează parțial recomandările Grupului de Acțiune Financiară Internațională și legislația internațională relevantă, există recomandările Moneyval încă neimplementate și acestea în continuare rămân în proces de monitorizare de către grupul de experți Moneyval [1].

Astfel, Republica Moldova își propune alinierea legislației naționale de resort la *Directiva (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2018 privind combaterea prin măsuri de drept penal a spălării banilor și Directiva (UE) 2019/1153 a Parlamentului Euro-*

pean și a Consiliului din 20 iunie 2019 de stabilire a normelor de facilitare a utilizării informațiilor financiare și de alt tip în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a anumitor infracțiuni și de abrogare a Deciziei 2000/642/JAI a Consiliului [2].

Urmărirea penală în privința infracțiunii de spălare de bani.

Infracțiunea de spălare a banilor este incriminată la art. 243 a Codului penal al Republicii Moldova într-o variantă tip, fapta prejudiciabilă fiind realizată prin una din modalitățile normative statuate la lit. a)-d), și două agravante, alin. (2) de două sau mai multe persoane, cu folosirea situației de serviciu și alin. (3) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, în proporții deosebit de mari [3].

La etapa actuală, potrivit art. 269 din Codul de procedură penală, competența generală de efectuare a urmăririi penale este atribuită organului de urmărire penală al Centrului Național Anticorupție [4].

Subsidiar, legiuitorul a completat Codul de procedură penală cu art. 269³ [4] care reglementează efectuarea urmăririi penale, în cazul infracțiunii de spălare de bani, de organul de urmărire penală în a cărui competență se află infracțiunea în legătură cu care a fost pornită urmărirea penală. Dispoziția normei respective este viabilă la exercitarea urmăririi penale în cazul concursului de infracțiune, iar pornirea urmăririi penale a fost determinată de infracțiunea predicat, adică orice infracțiune prevăzută de Codul penal susceptibilă să genereze bunuri care pot face obiectul infracțiunii de spălare a banilor, astfel cum este definită în conținutul *Legii nr.308/2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului* [5].

În aceeași ordine de idei, cadrul legal al UE definește *infracțiunile premise/predicat*, adică relevante pentru infracțiunea de spălare de bani:

- orice fel de implicare infracțională în săvârșirea oricărei infracțiuni care, în conformitate cu dreptul intern, se pedepsește cu închisoarea sau cu o măsură de siguranță privativă de libertate a cărei limită inferioară este de cel puțin 6 luni sau a cărei limită superioară este de cel puțin 1 an;
- în măsura în care nu sunt cuprinse în categoria de mai sus, infracțiunile dintr-o listă de 22 de categorii de infracțiuni, inclusiv toate infracțiunile definite în legislația UE desemnată de Directiva (UE) 2018/1673 [6, art.2, pct.1].

În atare condiții, legiuitorului moldovean la transpunerea *Directivei (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23.10.2018 privind combaterea prin măsuri de drept penal a spălării banilor* (acțiune inclusă în Agenda de Asociere RM-UR pentru 2023-2027), i se va institui prerogativa de a modifica cadrul normativ național în sensul aducerii în concordanță a reglementărilor privind infracțiunea predicat. Astfel, atare

modificări vor genera analiza suplimentară a competenței de investigare și de efectuare a urmăririi penale în privința infracțiunii de spălare de bani.

În altă ordine de idei, potrivit noilor reglementări a art. 270² alin. (3) din Codul de procedură penală, Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale exercită urmărirea penală în cazul infracțiunii prevăzute la art. 243 din Codul penal (spălarea banilor), dacă bunurile provin din infracțiunile date în competența Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (infracțiuni contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război; tortura, tratament inuman sau degradant; infracțiuni din domeniul securității și ordinii publice; infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat), ori dacă infracțiunea a fost descoperită de aceasta și nu se cunoaște infracțiunea principală.

În context, infracțiunea prevăzută la art. 243 din Codul penal poate avea caracter *autonom* – constituind o singură infracțiune, pentru investigarea căreia nu este obligatoriu existența infracțiunii predicat, iar simplul motiv de nejustificare a averii sau bunurilor persoanei constituie temei de bănuială rezonabilă în privința comiterii infracțiunii de spălare de bani.

Astfel, se creează incertitudine în privința organului competent abilitat cu exercitarea urmăririi penale în privința săvârșirii infracțiunii de spălare de bani, de sine stătătoare (caracterul autonom al infracțiunii).

În fapt, în cazul suspiciunii de spălare de bani identificată de Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor (*în continuare Serviciu*), acesta este obligat să expedieze toate informațiile aferente activității (operațiunii) suspecte organului competent de exercitarea urmăririi penale pentru eventualele investigări și luarea deciziilor. Potrivit prevederilor legislative actuale (art. 269 Cod de procedură penală), materialele aferente sesizării suspiciunii de spălare de bani se transmit de către Serviciu, Centrului Național Anticorupție (*în continuare CNA*), autoritate investită cu competența investigării și exercitării urmăririi penale în privința actelor de corupție. Suplimentar, se relevă faptul că investigarea infracțiunii de spălare de bani excede competența funcțională a CNA. Mai mult, datorită faptului consolidării statutului Serviciului, acestuia i se atribuie calitatea de autoritate publică independentă, sub auspiciul Guvernului Republicii Moldova.

Se conchide necesitatea intervenției legiuitorului în vederea oferi-rii delimitărilor clare privind investigarea și exercitarea urmăririi penale în privința infracțiunii de spălare de bani, în sensul excluderii acestui vid legislativ.

Concluzii și recomandări. Se subliniază că, spre deosebire de alte

tipuri de infracțiuni, infracțiunea specificată la art. 243 din Codul penal poate constitui o infracțiune autonomă – o singură infracțiune, dar și în conexitate cronologică cu infracțiunea (infracțiunea predicat) care a fost săvârșită anterior, urmare a căreia au fost obținute bunurile care reprezintă obiectul material sau imaterial al infracțiunii respective. Condiționarea existenței infracțiunilor predicat, din care provin bunurile infracționale, le caracterizează pe acestea ca fiind infracțiuni corelative spălării banilor.

În acest sens, la art. 269, se recomandă în calitate de *lege ferenda*, o reglementare din care să rezulte clar că urmărirea penală în privința infracțiunilor prevăzute la art. 243 din Codul penal se efectuează de organul de urmărire penală al CNA, dacă bunurile provin din oricare din infracțiunile pentru care CNA efectuează urmărirea penală, ori dacă infracțiunea a fost descoperită de aceasta și nu se cunoaște infracțiunea principală (similar art. 270² alin. (3) Cod de procedură penală).

În cazul includerii infracțiunii de spălare a banilor în alin. (1) la art. 269 din Codul de procedură penală, CNA se va limita la investigarea infracțiunii respective doar dacă aceasta va fi săvârșită de subiecții speciali indicați în acest alineat.

În cazul în care Serviciul va transmite Centrului Național Anticorupție informațiile privind activitățile și tranzacțiile suspecte de spălare a banilor ce derivă din infracțiunile menționate în alin. (1) art. 269 din Codul de procedură penală (infracțiuni legate de corupție și unele categorii de infracțiuni economice), CNA urmează să-și rețină spre investigare această cauză, chiar dacă infracțiunea nu a fost săvârșită de unul dintre subiecții prevăzuți la alin. (1) din art. 269. Astfel, art. 269 alin. (2), acordă posibilitate Centrului Național Anticorupție să investigheze spălarea banilor dacă bunurile provin din infracțiunile date în competența sa, indiferent de subiectul acesteia.

În scopul evitării riscurilor de apariție a conflictelor de interese sau altor impedimente care pot avea drept rezultat mimarea investigării sau investigarea părtinitoare a infracțiunilor și tergiversarea intentării urmăririi penale în privința săvârșirii infracțiunii de spălare de bani, ar fi optim ca investigarea și exercitarea urmăririi penale în privința infracțiunii de spălare de bani, în sensul său autonom, să fie atribuită organului de urmărire penală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în special Inspectoratului Național de Investigații al Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne (*Direcția investigații infracțiuni spălarea banilor și finanțarea terorismului*), care a fost atribuit cu competența realizării urmăririi penale (*Ordinul ministrului afacerilor interne nr. 342 cu privire la punerea în aplicare a statutului de personal al Inspectoratului General al Poliției și subdiviziunilor specializate*).

Subsidiar, se evidențiază lipsa unui mecanism viabil și eficient de schimb de date între instituțiile cu competență în domeniu drept, rezultat ce tergiversează promptitudinea realizării sarcinilor impuse de acestea. Pentru a asigura succesul investigațiilor și al urmăririi penale în cazul infracțiunilor de spălare de bani, persoanele responsabile cu investigarea sau urmărirea penală a acestor infracțiuni ar trebui să aibă posibilitatea de a se servi de instrumente de investigare și efectuare a urmăririi penale eficace, inclusiv cele utilizate la combaterea criminalității organizate sau a altor infracțiuni grave, premise săvârșirii spălării banilor [7].

Referințe bibliografice:

1. 1st Enhanced Follow-up Report MONEYVAL Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Moldova, May 2022, 15- Recommendation, <https://rm.coe.int/fur-moldova-1st/1680a6d980> (vizitat 18.10.2023).
2. Directiva (UE) 2019/1153 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 de stabilire a normelor de facilitare a utilizării informațiilor financiare și de alt tip în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a anumitor infracțiuni și de abrogare a Deciziei 2000/642/JAI a Consiliului.
3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Publicat în M.O. nr. 72-14 la 14.04.2009.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122, din 14.03.2003, publicat în M.O. nr. 248-251 la 05.11.2013.
5. Legea nr. 308 din 22.12.2017 privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului. În: M.O. nr. 68-66 din 23.02.2018.
6. Directiva (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23.10.2018 privind combaterea prin măsuri de drept penal a spălării banilor.
7. Strategia națională de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului pentru anii 2020-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobate prin HG nr. 239 din 16.12.2020.

CZU 343.132

PARTICULARITĂȚILE MĂSURII SPECIALE DE INVESTIGAȚII – „INVESTIGAȚIA SUB ACOPERIRE”

Alexandru CICALA,
doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5900-0679

Rezumat

În procesul obținerii informațiilor necesare pentru prevenirea, cercetarea, descoperirea infracțiunilor, căutarea persoanelor ce se eschivează de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată, ofițerii de investigații fac uz de instrumentele juridice oferite de lege. De-a lungul anilor, unele instrumente au dispărut, altele au fost introduse în lege, însă măsura specială „Investigația sub acoperire” și-a păstrat locul în aria legislației datorită importanței, necesității și actualității de a fi realizată și în zilele noastre.

Investigația sub acoperire reprezintă o măsură specială, realizarea căreia este bazată pe infiltrarea tainică a ofițerului de investigații sau altor persoane selectate de către acesta în grupuri criminale sau în rândurile angajaților unor întreprinderi, de stat sau private, în scopul culegerii datelor și informațiilor ce vor servi pentru realizarea sarcinilor activității speciale de investigații.

Cuvinte-cheie: *măsură specială de investigație, investigator sub acoperire, infiltrare, ofițer de investigație, tehnică specială, informație, monitorizare.*

Summary

In the process of obtaining the necessary information for the prevention, research, discovery of crimes, the search for persons who are evading the criminal investigation body or the court, the investigation officers make use of the legal instruments provided by the law. Over the years, some tools have disappeared and others have been introduced into the law, but the special investigative measure „Undercover investigation” has kept its place in the area of legislation due to its importance, necessity and actuality to be carried out even today.

Undercover investigation is a special investigative measure, the achievement of which is based on the secret infiltration of the investigating officer or

other persons selected by him into criminal groups or among the employees of enterprises, whether state or private, in order to collect data and information which will serve to carry out the tasks of the special investigative activity.

Keywords: *special investigative measure, undercover investigator, undercover, investigative officer, special technique, information, monitoring.*

Introducere. Măsurile speciale de investigații reprezintă o parte componentă și un element structural al activității speciale de investigații, realizate de către ofițerii de investigații în baza temeiurilor și cu respectarea condițiilor prevăzute de legislație, în scopul stabilirii informațiilor operative valoroase pentru lupta cu criminalitatea, apărarea drepturilor și libertăților persoanelor, societății și statului.

Sușinem temeinic opinia autorului autohton Glavan B., că măsurile speciale de investigație au un caracter informativ de căutare și sunt orientate spre obținerea informațiilor despre persoanele care concep, pregătesc sau comit infracțiuni, despre prezența urmelor materiale ale activităților ilegale, despre locul unde se află persoanele care se ascund de urmărirea penală și instanța de judecată, precum și despre persoanele dispărute fără urmă [5, p. 277].

Aceste informații operative obținute în cursul activității speciale de investigații pot fi împărțite în informații care ulterior pot deveni probe în sensul Codului de procedură penală, adică informațiile verificate din punct de vedere al admisibilității, pertinentei și concludenței, și informații care, din anumite considerente, nu pot deveni probe, dar care pot fi folosite ca informații orientative în relevarea și investigarea infracțiunilor, de exemplu pentru pregătirea și efectuarea unei percheziții sau a altei acțiuni de urmărire penală ori măsuri speciale de investigații (art.24 Legea nr.59/2012) [7, p. 10].

În cadrul demersului nostru științific dorim să punctăm asupra conținutului măsurii speciale „Investigația sub acoperire”. Cunoașterea conținutului măsurilor speciale de investigații este fundamentală pentru cunoașterea esenței acestora. Din start, ținem să menționăm că în această lucrare nu ne vom expune viziunile asupra aspectelor tactice de realizare a măsurii speciale prenotate, limitându-ne numai la abordarea legislativă și doctrinară a conținutului ei.

Organizarea și tactica realizării măsurii speciale de investigații, într-o oarecare măsură, sunt determinate de înșiși ofițerii de investigații care le efectuează în funcție de situația creată și de posibilitățile avute la dispoziție (aici ne referim la mijloacele tehnice ce captează informația în mod ascuns, disponibilitatea aparatului confidențial, etc.) Ca regulă ge-

nerală, organizarea și tactica măsurilor speciale de investigații se atribuie la domeniul informațiilor clasificate, prin urmare, aceste probleme sunt analizate în literatura specială secretă și sunt studiate în cadrul cursurilor speciale de pregătire profesională în domeniul investigațiilor speciale.

Metode și materiale aplicate. În procesul elaborării studiului au fost folosite materialul doctrinar, normative, rapoarte de activitate, lucrări științifice din sfera activității speciale de investigație. De asemenea, cercetarea măsurii speciale de investigație a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de studiere științifică ale teoriei dreptului: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, statistică etc.

Totodată, au fost utilizate lucrările savanților autohtoni, informații empirice, precum și opinia angajaților din cadrul subdiviziunilor specializate.

Conținut de bază. Actualmente legislația în vigoare, care reglementează domeniul investigațiilor speciale, nu definește clar măsura specială supusă discuției. Doar în conținutul art.6 al Codului de procedură penală identificăm noțiunea de investigator sub acoperire – persoană oficială care exercită confidențial activitatea specială de investigații, precum și altă persoană care colaborează confidențial cu organele de urmărire penală [3, art.6].

Luând în considerație faptul că această noțiune nu descrie conceptul investigației sub acoperire și pentru a defini în continuare conținutul măsurii speciale investigația sub acoperire este necesar de a apela la viziunile savanților care în lucrările lor științifice au abordat problema în cauză.

Astfel, în viziunea autorilor ruși Vaghin O.A., Isichenko A.P., Șabanov G.H., investigația sub acoperire reprezintă măsura specială de investigații care constă în infiltrarea sub acoperire a angajaților special desemnați în acest scop ori a persoanelor antrenate pentru efectuarea unei măsurii speciale de investigații concrete, în mediul criminogen sau la obiectele corespunzătoare, cu scopul obținerii informației despre persoanele, evenimentele, faptele și circumstanțele, ce prezintă interes, influența asupra anumitor persoane, precum și implicarea conspirativă la soluționarea sau contribuirea la soluționarea sarcinilor activității speciale de investigații [15, p. 28].

Colectivul de autori sub redacția profesorului rus Nikoliuk V.V., definesc măsura în cauză ca o modalitate de primire a informației pe calea infiltrării confidențiale a angajaților subdiviziunilor specializate și a persoanelor care participă în mod confidențial, în mediu criminal și în al anumitor grupuri de persoane, în scopul acumulării informațiilor necesare pentru soluționarea sarcinilor activității speciale de investigații [18, p. 64].

O noțiune similară a măsurii o găsim la autorul Zaharțev S.I. care

susține că investigația sub acoperire poate fi realizată prin activități de introducere sub legendă a ofițerilor de investigații și a persoanelor care le acordă sprijin în mod confidențial, în mediul criminal sau obiecte care prezintă interes.

O opinie separată referitor la noțiunea măsurii speciale de investigație discutată, o găsim la autorul rus Bakotin A. S., care consideră că investigația sub acoperire constă în infiltrarea conspirativă (sub legendă) a ofițerului de investigații sau a persoanelor care colaborează cu subdiviziunile specializate în mediul criminal sau la anumite obiecte ce prezintă interes, în scopul primirii unor informații valoroase ce prezintă interes, precum și în scopul exercitării influenței asupra anumitor persoane la luarea de către ele a unor decizii concrete [14, p. 62].

Printre autorii autohtoni, merită atenție definiția expusă de către V. Mîrzac și B. Glavan, în viziunea cărora investigația sub acoperire reprezintă o măsură specială de investigație realizarea căreia este bazată pe infiltrarea conspirată a ofițerului subdiviziunii specializate (sau a confidentului) în structurile criminale sau în rândurile funcționarilor unor organizații, firme, întreprinderi etc., în scopul culegerii datelor și informațiilor despre persoanele, faptele și circumstanțele care prezintă interes din punctul de vedere al activității speciale de investigație, influenței asupra unor persoane, precum și în scopul participării conspirate la alte acțiuni ce țin de soluționarea (sau de crearea condițiilor pentru soluționarea) sarcinilor activității speciale de investigație [12, p. 36].

Totodată, autorul Cicala E. consideră că investigația sub acoperire reprezintă o măsură specială de investigații, aplicată de o formațiune special prevăzută de lege, constând în intrarea sub o identitate conspirată a ofițerului subdiviziunii specializate, în contact cu un grup determinat de indivizi care participă la săvârșirea unei infracțiuni sau menținerea legăturii cu un astfel de grup determinat, față de care există elemente obiective care duc la presupunerea că săvârșește infracțiuni din sfera criminalității organizate ori că este pe cale de a le comite, în scopul culegerii datelor și informațiilor despre persoanele, faptele și circumstanțele care prezintă interes din punct de vedere al activității speciale de investigații, influenței asupra unor persoane, precum și în scopul participării conspirate la alte acțiuni ce țin de soluționarea sarcinilor activității speciale de investigații [2, p. 45-48].

Nu putem omite opinia autorului român Lașcu L. C., care precizează că investigația sub acoperire este considerată o tehnică specială de cercetare, aplicată de o formațiune special prevăzută de lege, constând în intrarea sub o identitate conspirată a unui polițist, în contact cu un grup determinat de indivizi care participă la săvârșirea unei infracțiuni sau

menținerea legăturii cu un astfel de grup nedeterminat, față de care există elemente obiective care duc la presupunerea că săvârșește infracțiuni din sfera criminalității organizate ori că este pe cale de a le comite [8, p. 69].

Doctrina americană distinge între noțiunile de undercover techniques („tehnici sub acoperire”), intelligence techniques („tehnici informative”) și detection techniques („tehnici de identificare”), specifice competențelor polițienești. Tehnicile sub acoperire sunt folosite când o persoană este bănuită de participare la activități infracționale, fără însă a se fi dovedit comiterea vreunei fapte penale, tocmai în vederea descoperirii acelor probe sau mijloace de probă care să conducă la stabilirea implicării acesteia în faptele cercetate. Tehnicile informative sunt folosite când nu există indici de identificare a unui suspect și a circumstanțelor comiterii unei infracțiuni. Aceste metode sunt îndreptate spre culegerea de informații din mediul de relații criminogen, din identificarea unor elemente comune între infracțiunile comise într-o anumită perioadă sau zonă de interes, din analiza modului de operare specific grupurilor de crimă organizată. Tehnicile de identificare sau descoperire a autorului sunt folosite când o infracțiune a fost comisă, dar suspectul nu a fost identificat sau identificarea nu s-a realizat cu precizie [13, p. 62].

În acest sens, conceptul de investigație sub acoperire reprezintă o combinație între tehnicile sub acoperire, tehnicile informative și tehnicile de identificare, fiind o măsură specială (operațiune) complexă și având la bază mai multe metode.

Analizând definițiile prezentate, putem generaliza viziunile autorilor și defini investigația sub acoperire ca măsura specială de investigație care constă în infiltrarea conspirată sub legendă a ofițerilor de investigații sau a persoanelor ce colaborează confidențial, în grupuri criminale, grupuri de persoane sau în instituții indiferent de forma de proprietate ce prezintă interes pentru subdiviziunea specializată în scopul identificării, acumulării și furnizării informațiilor despre persoane, fapte, evenimente, circumstanțe, precum și în scopul influenței asupra anumitor persoane la luarea anumitor decizii.

În legislația Republicii Moldova mai există o măsură analogică, care, deși poartă o altă denumire, după esență nu se deosebește. Astfel, legea privind prevenirea și combaterea criminalității organizate prevede ca măsură specifică de combatere a criminalității organizate încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală [10, art.13].

În acest context, potrivit prevederilor legii prenotate, încadrarea controlată în grupul sau organizația criminală constă în introducerea colaboratorilor din subdiviziunile specializate în prevenirea și combaterea crimei organizate sau, după caz, a altor persoane în grupul sau organiza-

ția criminală cu scopul de a influența membrii grupului sau organizației criminale să renunțe la activitatea criminală organizată sau la comiterea anumitor infracțiuni, de a recruta informatori din cadrul grupului sau organizației criminale, de a deteriora structura grupului sau organizației criminale, de a redirecționa activitatea criminală a grupului sau organizației criminale, de a dezinforma membrii grupului sau organizației criminale, precum și de a acumula informații despre componența și structura grupului sau organizației criminale, despre intențiile criminale și crimele comise anterior de grupul sau organizația criminală [10].

Prin studierea acestor două reglementări, putem concluziona că de fapt ele sunt analogice după esența, deosebindu-se numai după denumire și subiectul care le autorizează.

În literatura de specialitate, opinia noastră este împărtășită și de către autorii Gherman M., Blîndu E., Botnari Il., care conchid că încadrarea controlată nu se deosebește esențial de infiltrarea operativă, având în vedere că și în cadrul infiltrării operative pot fi implicate persoane pentru anihilarea sau dezmembrarea grupului criminal, reorientarea activității membrilor lui pentru debusolarea, eșuarea intențiilor criminale, fapt prin care se urmărește un vădit scop de prevenire a infracțiunilor și de anihilare a grupărilor criminale [5, p. 277].

În altă ordine de idei, susținem cu convingere opinia autorilor Vaghin O.A., Isicenko A.P., Șabanov G.H., conform căreia nu formează componența măsurii speciale de investigații investigația sub acoperire, atragerea la colaborare confidențială a persoanei care deja se află sau activează la obiectul corespunzător, care are contacte sau legătură stabilă, constantă cu persoana care prezintă interes sau care este membru al unei grupări criminale organizate [15, p. 28].

Altfel spus, această măsură specială de investigații reprezintă o acțiune unică finalizată sau un proces specific unitar, o serie de măsuri organizatorice, tactice și de investigare, realizate preponderent prin aplicarea forțelor, mijloacelor și modalităților confidențiale, alegerea cărora este dictată de circumstanțele concrete și sarcinile activității speciale de investigații.

Totodată, susținem cu convingere că investigația sub acoperire se efectuează nu numai pentru acumularea informației, dar și pentru alte scopuri, cum ar fi exercitarea influenței asupra membrilor grupărilor criminale sau a mediului criminogen pentru prevenirea și combaterea activităților infracționale [17, p. 135].

Concomitent, investigația sub acoperire include nu doar procesul de infiltrare al subiectului, pătrundere cu scopul acumulării informațiilor, dar și în calitate de:

- rezultat intermediar sau final în formă de angajare (încadrare) permanentă pe obiectul supus investigației speciale;
- măsură efectuată pentru obținerea accesului la informațiile, care prezintă interes pentru ofițerul de investigații, crearea condițiilor pentru culegerea informației de către persoană infiltrată;
- măsură care contribuie la efectuarea măsurilor de căutare și investigare;
- acțiune efectuate cu scopul relevării persoanelor ce prezintă interes sub aspectul investigațiilor speciale;
- acțiune îndreptată la stabilirea contactelor de încredere cu persoanele supuse măsurii speciale de investigații;
- acțiune de acumulare a informației, efectuarea altor măsuri cu scopul soluționării sarcinilor activității speciale de investigații [12, p. 36].

La *obiectele investigației* pot fi atribuite:

- grupări criminale organizate;
- unele persoane bănuite în pregătirea sau comiterea infracțiunilor;
- sectoare locative, teritorii separate cu situație criminogenă dificilă;
- organizații și întreprinderi unde, conform informațiilor deținute de către subdiviziunile specializate, se practică activitate ilicită sau în cadrul cărora activează structuri criminale;
- alte întreprinderi, firme, organizații, indiferent de forma de proprietate.

În cazul în care apare necesitatea efectuării de către investigatorul sub acoperire a măsurilor speciale de investigații prevăzute în lit. a) – h) pct.1 alin.(1) al art.132² al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, inclusiv cu aplicarea mijloacelor tehnice prevăzute de legislație, procurorul va sesiza judecătorul de instrucție în vederea emiterii unei încheieri pentru efectuarea măsurii speciale de investigații în care va fi autorizată și utilizarea mijloacelor tehnice inclusiv în încheiere.

Suplimentar dorim să precizăm că, potrivit art.138 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova, datele de fapt și informațiile obținute de către investigatorul sub acoperire pot fi folosite în cauza penală în legătură cu persoanele la care se referă ordonanța emisă de procuror. Totodată, datele de fapt și informațiile obținute de investigatorul sub acoperire despre pregătirea sau săvârșirea altor infracțiuni, decât cele pentru care a fost autorizată măsura specială de investigații, se transmit imediat procurorului pentru începerea urmăririi penale [12, p. 36].

Ca subiect al investigației sub acoperire pot fi:

- a) angajați special desemnați în acest scop din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție, Administrației Naționale a Penitenciarelor a Ministe-

rului Justiției [9];

b) colaboratori confidențiali;

c) persoane antrenate pentru efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete [1, p. 114].

Măsura în cauză se autorizează de către procuror pe un termen maxim de 30 de zile, cu posibilitatea de prelungire a autorizației de până la 6 luni; în cazul acestei măsuri speciale, legiuitorul a admis derogarea de la regula de bază, și anume depășirea acestui termen de 6 luni până la realizarea misiunii concrete. Această măsură specială poate fi realizată atât în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia în cadrul unui dosar special format și înregistrat.

După cum am precizat, investigația sub acoperire se autorizează de către procuror în baza unei autorizații care trebuie să includă în mod obligatoriu următoarele date:

- data, locul întocmirii;
- numele, prenumele și calitatea persoanei ca o întocmește;
- obiectul acțiunii și temeiul legal al acestuia;
- perioada pentru care a fost autorizată măsura specială de investigație;
- motivarea;
- identitatea atribuită investigatorului sub acoperire, precum și activitățile pe care aceasta le va desfășura;
- persoana sau persoanele supuse măsurii speciale de investigație ori datele de identitate ale acestora, dacă sunt cunoscute;
- semnătura celui care a întocmit-o.

Totodată, investigatorul sub acoperire efectuează măsura specială de investigații pe durata perioadei determinate în ordonanța procurorului. În procesul realizării investigației, investigatorului sub acoperire i se interzice să provoace comiterea infracțiunilor.

În caz de apariție a necesității autoritățile publice pot folosi sau pot pune la dispoziția investigatorului sub acoperire orice înscrisuri sau obiecte necesare pentru efectuarea măsurii speciale de investigații autorizate. Persoana care folosește sau pune la dispoziție înscrisurile sau obiectele nu poartă răspundere pentru aceasta [3, art.6].

Toate rezultatele obținute de către investigatorul sub acoperire, în totalitate, sunt puse la dispoziția procurorului care a autorizat măsura specială de investigații.

Investigatorii sub acoperire pot fi audiați ca martori în cadrul procesului penal. Pentru motive întemeiate, investigatorul sub acoperire poate fi audiat în condițiile Legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal.

Rezultatele măsurii speciale de investigație sunt consemnate într-un proces verbal întocmit de către ofițerul de investigații care a realizat măsura în cauză. În cazul în care, de către investigatorul sub acoperire au fost folosite dispozitive tehnice pentru obținerea fotografiilor ori a înregistrărilor audio sau video (cu permisiunea judecătorului), ofițerul de investigații în procesul de întocmire a procesului-verbal, obligatoriu va indica și informația privind fotografierea, filmarea, înregistrarea audio/video, utilizarea altor mijloace tehnice autorizate, condițiile și modalitățile de aplicare a acestora, obiectele pentru care au fost aplicate aceste mijloace, precum și rezultatele obținute [11, p. 77].

Concluzii: În urma realizării demersului nostru științific am constatat anumite cerințe și măsuri de protecție ce sunt impuse investigatorului sub acoperire:

- Își desfășoară activitatea în conformitate cu scopurile și sarcinile indicate în ordonanța procurorului;
- Efectuează măsurile speciale de investigații autorizate în funcție de situația creată și conform convingerii personale;
- Identitatea investigatorului sub acoperire este cunoscută numai procurorului și poate fi dezvăluită numai cu acordul scris al primului și în conformitate cu Legea cu privire la secretul de stat;
- În cazul în care există un pericol real pentru viața și sănătatea investigatorului sub acoperire, precum și în cazurile descoperirii identității acestuia, procurorul îl retrage imediat din misiunea sub acoperire;
- În cazul în care există date veridice că investigatorul sub acoperire a depășit limitele autorizate, fapt care a prejudiciat sau poate prejudicia realizarea scopurilor măsurilor speciale de investigații, precum și în cazul în care el a comis încălcări grave ale legii sau a comis o infracțiune, activitatea acestuia este întreruptă imediat de către procuror;
- În caz de necesitate, investigatorul sub acoperire poate fi înlocuit, cu sau fără întreruperea activității.

Referințe bibliografice:

1. Cicala Al. Activitatea specială de investigații. Reprezentări schematice și definiții. Ed. Departamentul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”. 154 p.
2. Cicala E. Conceptul măsurii speciale – investigația sub acoperire, În: Revista științifico-practică „Legea și Viața”, nr.1, 2020, p. 45-48.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.319-324. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Didăc V., Căpățici M., Cușnir V., Moraru V. Tactica crimina-

листическая. Оперативная деятельность расследования. Кишинев: ELAN POLIGRAF S.R.L., 2009, 344 с.

5. Герман М., Блинду Е., Ботнари И. Основания и условия проведения специальных расследований. Редакционный отдел полиграфического издательства Академии „Штефан чел Маре”, Кишинев, 2023, 189 с.

6. Главан В. Специальная расследования и уголовный процесс: общие аспекты и ограничения. Изд. Принт- Каро. Кишинев, 2022, 475 с.

7. Главан В., Цикал А. Специальная расследования. Системы информации. Редакционный отдел полиграфического издательства Академии „Штефан чел Маре”, Кишинев, 2022, 92 с.

8. Ласку Л.С. Расследователь раскрыт. Журнал по Праву Уголовному, №3/2002, с. 69.

9. Закон № 59 от 29.03.2012 о специальной расследования.

10. Закон № 50 от 22.03.2012 о предотвращении и борьбе с организованной преступностью.

11. Мирзак В., Главан В. Заметки о специальной расследования. Академия „Штефан чел Маре”. 86 с.

12. Мирзак В., Главан В. Использование технических средств в специальной расследования. Академия „Штефан чел Маре” а МАИ. 152 с.

13. Роман Д. Специальная расследования и другие виды информативные. Заметки по курсу. Университет по Статистике из Молдовы, Факультет по Праву, Отдел. Право Процессуальное. Кишинев: СЕР УСМ, 2019. 203 с.

14. Бакотин А.С. Оперативно-розыскная деятельность, Учебное пособие, Москва РИОР 2009. 140 с.

15. Вагин О.А., Исиченко А.П., Шабанов Г.Х. Оперативно-розыскные мероприятия и использование их результатов: Учебно-практическое пособие, Москва, 2006. 119 с.

16. Захарцев С.И., Оперативно-розыскные мероприятия, Санкт-Петербург. 2004. 259 с.

17. Никольчук В.В. Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»: научно-практический комментарий, 4-е изд., переработанное и дополненное. Москва, 2002. с. 64.

CZU 342.737:343.1

RESPECTAREA INVIOLABILITĂȚII DOMICILIULUI ÎN CONTEXTUL EXECUTĂRII ORDONANȚEI DE ADUCERE SILITĂ

Sofia PILAT,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova
ORCID: 0000-0002-1517-8886*

Rezumat

Principiile constituie idei călăuzitoare care stau la baza tuturor ramurilor de drept și asigură echilibrul dintre respectarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor. Unul dintre principiile de bază care își regăsește reflectare în Convenția Europeană a Drepturilor Omului este inviolabilitatea domiciliului.

Inviolabilitatea domiciliului este un drept fundamental care asigură sentimentul de siguranță și binele personal al oricărei persoane. Încălcarea acestui drept fundamental nu este posibilă, decât în condițiile în care obligațiile pozitive ale statului prevalează asupra intereselor personale ale persoanei și numai în temeiul unui mandat judiciar.

Prin urmare, protecția domiciliului persoanei se extinde dincolo de încălcările propriu-zise din partea autorităților. Astfel, statele poartă răspundere pentru încălcările arbitrare și nejustificate ale acestui drept.

Principiul inviolabilității, în esența sa, în primul rând vizează caracterul secret al vieții din interiorul domiciliului. Locuința constituie spațiul unde libertatea persoanei se manifestă în toată plenitudinea sa, astfel încât orice act care scoate la lumină ceea ce se petrece în spatele ușilor sau orice acțiune prin care aspecte aflate în interiorul acesteia ajung la cunoștința publicului, constituie o violare vădită a principiului specificat la art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Cuvinte-cheie: *principii, inviolabilitatea domiciliului, viață privată, aducere silită, ordonanță, mandat judiciar, violare, constrângere, proces penal, organe de poliție.*

Summary

The principles constitute guiding ideas that are the basis of all branches

of law and ensure the balance between the observance of rights and the fulfillment of obligations. One of the basic principles reflected in the European Convention on Human Rights is the inviolability of the domicile.

The inviolability of the home is a fundamental right that ensures the feeling of safety and the personal well-being of any person. Violation of this fundamental right is not possible, except in the conditions where the positive obligations of the state prevail over the personal interests of the person and only on the basis of a judicial mandate.

Therefore, the protection of the individual's domicile extends beyond the actual violations by the authorities. Thus, states bear responsibility for arbitrary and unjustified violations of this right.

The principle of inviolability, in its essence, first of all, aims at the secret character of life inside the home. The home is the space where the person's freedom is manifested in all its fullness, so that any act that brings to light what happens behind the doors or any action, through which aspects inside it reach the public's knowledge, constitutes a clear violation of the specified principle to art. 8 of the European Convention on Human Rights.

Keywords: *principles, inviolability of domicile, private life, forced bringing, ordinance, judicial mandate, rape, coercion, criminal process, police bodies.*

Introducere. Cerința inviolabilității domiciliului este unul dintre principiile universal recunoscute ale dreptului internațional. Limitele intervenției statului în dreptul oricărei persoane la inviolabilitatea domiciliului sunt determinate de conținutul termenului „domiciliu” din legislația națională, precum și de interpretarea acestui termen de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului [11, p. 160].

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului, prin prevederile art. 8, recunoaște dreptul persoanei de a-i fi respectat domiciliul. Nu se admite ingerința autorităților publice în exercitarea dreptului inviolabilității domiciliului. Ca și excepție, acest amestec este admis când este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei sau pentru protejarea drepturilor și libertăților altora [12, p. 240].

Așadar, inviolabilitatea domiciliului constituie un principiu vast prin care se asigură respectarea altui principiu important, precum inviolabilitatea vieții private.

În conformitatea cu prevederile art. 29 din Constituția Republicii

Moldova „Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia” [6].

În scopul protejării cetățenilor împotriva pătrunderilor ilegale în domiciliu, art. 179 Cod penal prevede răspundere penală pentru violarea de domiciliu.

Însă, în diferite situații, există circumstanțe care obligă organele de drept să întreprindă anumite acțiuni care aduc atingeri la inviolabilitatea domiciliului. O astfel de excepție este reflectată în prevederile art. 29 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova, și anume:

- pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;
- pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
- pentru prevenirea răspândirii unei epidemii [6].

Pe lângă prevederile legii supreme, principiul inviolabilității domiciliului este reflectat și la art. 12 al CPP unde se menționează că: „Inviolabilitatea domiciliului este garantată de lege. În cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinței persoanelor care locuiesc sau dețin sediu în ele, cu excepția cazurilor și modului prevăzute de prezentul cod” [8].

Prin termenul de inviolabilitate se subînțelege ceva ce nu poate fi violat, încălcat, atins, care se află în mod legal la adăpost de orice urmărire, de orice atingere, încălcare sau pedeapsă. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau reședința unei persoane fără consimțământul acesteia [9, p. 82].

Deci, inviolabilitatea este un termen general care descrie statutul juridic al oricărei persoane. Fiecărui cetățean îi este recunoscut dreptul la inviolabilitatea personală, a vieții private și a domiciliului, fapt ce presupune că nimănui nu îi este oferit dreptul de imixtiune în viața privată a persoanei, de a colecta informații despre aceasta fără înștiințarea ei, de a pătrunde în locuință fără consimțământul proprietarului și de a o priva de unele libertăți garantate de lege.

Excepție constituie cazurile prevăzute de lege, unde interesele generale ale procesului penal și a societății per ansamblu cer realizarea unor acțiuni justificate de anumite circumstanțe în care pătrunderea în domiciliul acesteia în limitele legii nu va constitui act de violare a domiciliului reglementat la art. 179 Codul penal al Republicii Moldova.

În scopul realizării obligațiilor pozitive ale statului și buna desfășurarea a procesului penal, legiuitorul în Titlul IV „Măsurile procesuale de constrângere”, prevede anumite măsuri de constrângere care sunt pasibi-

le de fi aplicate față de unii participanți la proces în scopul asigurării ordinii stabilite de prezentul cod privind urmărirea penală, judecarea cauzei și executarea sentinței.

Măsurile procesuale de constrângere sunt clasificate în: reținerea, măsuri preventive și alte măsuri procesuale de constrângere.

La categoria altor măsuri procesuale legiuitorul atribuie următoarele:

- obligarea de a se prezenta;
- aducerea silită;
- suspendarea provizorie din funcție;
- măsuri asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune;
- măsuri asiguratorii în vederea garantării executării pedepsei amenzii.

Prin Legea nr. 245 din 31.07.2023 și 246 din 31.07.2023 au fost introduse un șir de modificări a prevederilor Codului de procedură penală, precum și a altor legi naționale în scopul armonizării acestora la standardele CEDO.

Modificări esențiale au fost operate în conținutul art. 199 CPP care reglementează procedura de aducerea silită a persoanei.

Astfel, în baza Legii nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional), în conținutul art. 199 CPP s-a introdus un nou alineat, și anume alin. (8) cu următorul conținut: „În vederea executării ordonanței sau încheierii de aducere silită, organele de poliție pot pătrunde în orice locuință sau sediu în care potrivit datelor sau informațiilor, se află persoana asupra căreia s-a dispus aducerea silită, inclusiv în cazul în care i se creează impedimente în executarea de aducere silită” [10].

Așadar, reieșind din conținutul alineatului (8) introdus în art. 199 CPP, deducem faptul că organul de poliție este în drept de a pătrunde în orice locuință sau sediu a persoanei, în scopul executării ordonanței sau încheierii de aducere silită fără autorizarea respectivei măsuri procesuale de constrângere printr-un mandat judecătoresc, fapt indicat expres în conținutul art. 199 alin. (8) CPP: „...În vederea executării ordonanței sau încheierii de aducere silită...”.

Făcând trimitere la prevederile art. 6, alin. (25¹), mandatul judecătoresc constituie „Act judecătoresc oficial prin care se dispune sau se autorizează efectuarea acțiunilor de urmărire penală, măsurilor speciale de investigații, aplicarea măsurilor procesuale de constrângere sau efectuarea altor acțiuni procesuale și care conține dispoziția, temeiul acesteia și împuternicirile persoanei care acționează în temeiul acestui mandat” [8].

Așadar, prin intermediul mandatului judecătoresc se autorizează aplicarea măsurilor procesuale de constrângere, printre care și aducerea silită.

Dat fiind faptul că aducerea silită presupune și pătrunderea organelor de poliție în orice locuință (domiciliu) numai în baza ordonanței sau a încheierii și în absența unui mandat judecătoresc, apare riscul de încălcare de către organele respective a principiului inviolabilității domiciliului persoanei.

Drept exemplu, în susținerea opiniei exprimate supra, servesc prevederile art. 125 alin. (3) CPP unde se indică că: „Percheziția se efectuează în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală și numai cu autorizația judecătorului de instrucție” [8].

Percheziția ca procedeu probatoriu presupune și pătrunderea în încăpere, dar strict numai cu autorizația judecătorului de instrucție. Aducerea silită, la fel, presupune pătrunderea în orice locuință și poate fi realizată numai cu autorizația judecătorului de instrucție, întru evitarea unor posibile cazuri de încălcare a principiului inviolabilității domiciliului. Aceasta din urmă este asigurată de normele de procedură penală care garantează că perchezițiile, cercetările domiciliului, cercetarea la fața locului, ridicarea de obiecte și documente și alte acțiuni pot fi ordonate și efectuate în baza unui mandat judiciar. Datele administrate cu încălcarea normelor procesuale privind inviolabilitatea domiciliului nu pot fi utilizate în calitate de probe în cadrul procesului. Codul penal stabilește răspunderea penală pentru acțiuni de violare de domiciliu [9, p. 141].

Pe lângă cele menționate mai sus, o altă modalitate prin care ingerințele statului în exercitarea atribuțiilor legale nu vor constitui o încălcare a principiului prevăzut de art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, ar fi situația în care persoana benevol își exprimă acordul ca organele de poliție să pătrundă în locuința sau sediul acesteia.

În acest context, se impun următoarele condiții:

Prima condiție impusă de art. 8 § 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului pentru justificarea unei ingerințe este ca aceasta să fie prevăzută de lege, respectiv să aibă o bază legală internă. Aceasta presupune ca norma să fie cunoscută în condiții rezonabile, a previzibilității și a accesibilității.

A doua condiție pentru ca ingerința să fie legitimă, este aceea ca acțiunea să vizeze unul dintre scopurile enumerate în § 2 art.8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

A treia condiție ce trebuie îndeplinită pentru a se considera că intruziunea autorităților este licită, este aceea de a fi necesară într-o societate democratică și proporțională scopului urmărit [12, p. 241].

În cazul nerespectării acestora apare riscul de încălcare a principiului inviolabilității domiciliului și prin urmare a comiterii infracțiunii de violare de domiciliu, prevăzute la art. 179 CP al RM.

Din cele expuse deducem că inviolabilitatea domiciliului este un principiul al procesului penal și o cerință legală care se aplică tuturor autorităților și persoanelor, și care constă în faptul că, în cursul procesului penal, nimeni nu este în drept să pătrundă în domiciliu contrar voinței persoanelor care locuiesc sau dețin sediu în ele, de a-l cerceta și a-l supraveghea, de a instala în el aparate ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, sau de a efectua în el orice acțiuni de urmărire penală, fără o hotărâre judecătorească [11, p. 169].

De asemenea, un rol deosebit de important în asigurarea echilibrului între îndeplinirea obligațiilor pozitive ale statului și respectarea drepturilor legitime ale persoanei constă în aplicarea principiului proporționalității în cadrul procesului penal.

Scopul de bază al acestui principiu constă în constatarea faptului că drepturile unei persoane nu sunt absolute în raport cu interesul societății. Prin urmare, în art. 8, § 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului este indicat cert faptul că: „Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept, decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora” [5].

Prin urmare, scopul principiului proporționalității constă în evitarea utilizării disproporționale obligațiilor pozitive a statului în raport cu drepturile fundamentale ale persoanei.

Așadar, este necesar să existe o proporționalitate între restricționarea exercitării unui drept și scopul legitim urmărit [1].

Una dintre cauzele examinate la CtEDO unde Curtea a făcut claritate în ceea ce privește inviolabilitatea domiciliului, precum și acele abuzuri care pot fi comise de către organele de poliție la exercitarea atribuțiilor sale, este cauza Guțu c. Moldovei. În această cauză, Curtea Europeană menționează că expresia „prevăzută de lege” nu presupune doar corespunderea cu legislația națională, dar, de asemenea, se referă la calitatea acelei legislații [2].

Curtea reiterează că legislația națională trebuie să indice cu o claritate rezonabilă scopul și modalitatea de exercitare a discreției relevante acordate autorităților publice, pentru a asigura persoanelor nivelul minim de protecție la care cetățenii au dreptul în virtutea principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică.

În acest sens, opinăm că nu este suficient ca legislația națională să prevadă că organele de poliție sunt în drept să pătrundă în locuință în vederea executării ordonanței de aduce silită, dar și să prevadă scopul și modalitățile de exercitare, la fel și calitatea acestei norme comportă o importanță majoră în cauză.

De asemenea, pentru a determina proporționalitatea pătrunderii în locuință a organelor de poliție în vederea aducerii silită, cât și necesitatea într-o societate democratică, Curtea Europeană ia în considerare mai multe criterii: gravitatea faptei în raport cu care se realizează ancheta penală; circumstanțele în care s-a decis realizarea acțiunii, în special existența la acel moment a altor probe cu privire la existența infracțiunii [4].

În acest sens, CtEDO susține opinia că limitarea de drepturi trebuie să fie una proporțională faptei care este incriminată. De exemplu, în cazul reținerii, poate fi supusă reținerii persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea penală prevede o pedeapsă cu închisoarea mai mare de un an. Și arestul ca măsură preventivă privativă de libertate se aplică față de persoana care este învinuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea penală prevede pedeapsa cu închisoarea mai mare de 3 ani. Totodată, reținerea se aplică față de persoana bănuită, iar arest preventiv în privința învinuitului. Astfel, deducem că în privința persoanei există anumite probe că ea a comis o infracțiune.

În cazul aducerii silită cu pătrunderea în locuință în scopul executării ordonanței sau încheierii de aducere silită nu este respectată proporționalitatea limitării unui drept și scopul legitim urmărit.

În comparație cu reținerea sau arestul preventiv care se dispune în privința bănuितului și în al doilea caz în privința învinuitului, aducere silită poate fi dispusă atât în privința învinuitului și inculpatului, cât și în privința părții vătămate, martorului, precum și față de alte persoane participante la proces.

Pentru a motiva celor menționate supra ne vom referi la cauza Keegan c. Marii Britanii [2], efectuarea unor acțiuni de urmărire penală în locuința persoanelor care nu au nicio legătură cu infracțiunea în vederea căreia se desfășoară procesul penal, nu satisface cerința de proporționalitate și scopul urmărit.

În acest context, actuala redacție a art. 199, alin. (8) al Codului de procedură penală conține un șir de expresii neclare și cu marja de interpretare largă, nefiind respectată în primul rând proporționalitatea acțiunii în coraport cu scopul urmărit.

Așadar, nu excludem faptul că în anumite situații este necesar să se pătrundă în locuința persoanei în scopul aducerii silită a acesteia, dar opinăm, că urmează a fi indicat expres în lege cine poate fi adus silit în con-

dițiile art. 199, alin. (8) CP. De asemenea, un criteriu destul de important în cazul dat reprezintă gravitatea faptei, precum și legalizarea ulterioară a acestei ordonanțe prin mandatul judecătoresc.

Referințe bibliografice:

1. Cauza Freitas Rangel c. Portugaliei. Hotărârea CtEDO din 11.01.2022 [Citat la 19.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-221362>.
2. Cauza Guțu c. Moldovei. Par. 66. Hotărârea CtEDO din 07.06.2007 [Citat la 24.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-112840>.
3. Cauza Keegan c. Marii Britanii. Hotărârea CtEDO din 18.07.2006 [Citat la 25.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-112840>.
4. Cauza Kent Pharmaceuticals Limited și alții c. Marii Britanii. Hotărârea CtEDO din 11. 10. 2005 [Citat la 25.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-112840>.
5. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997). În: Tratatate internaționale (ediția oficială). Vol. I. Chișinău, 1998. 388 p.
6. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.
7. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.
8. DOLEA Igor, ROMAN Dumitru, SEDLEȚCHI Iurie ș.a. Drept procesual penal. Ediția I. Chișinău: Cartier (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 2005. 960 p. ISBN 9975-79-343-6.
9. Legea nr. 245 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului de procedură penală și a Codului contravențional). În: Monitorul Oficial nr. 325-327, art. 579 din 22.08.2023.
10. OSTAVCIUC Dinu. Principiile procesului penal. Monografie. Chișinău: S. n., 2022. 719 p. ISBN 978-9975-135-64-1.
11. POALELUNGI Mihai, DOLEA Igor, VÎZDOAGĂ Tatiana. Manualul Judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0. 343+341.6(082).

CZU 343.1

OFIȚERUL DE INVESTIGAȚII – PARTE PARTICIPANTĂ LA PROCESUL PENAL

Nicolae VASILIȘIN,
doctorand,

*asistent universitar, Catedra „Activitate specială de investigații
și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-8840-8750*

Rezumat

Ofițerului de investigații îi revine un rol important în combaterea criminalității, iar printre sarcinile de bază ce-i revin se enumeră anticiparea intențiilor infracționale, evaluarea riscului infracțional și investigarea infracțiunilor. În cadrul procesului penal ofițerul de investigații își desfășoară activitatea în conlucrare nemijlocită cu organele procuraturii și de urmărire penală, executând indicațiile și sarcinile trasate în scris de către procuror și de către ofițerul de urmărire penală.

Cuvinte-cheie: proces penal, activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, ofițer de investigații.

Summary

The investigating officer has an important role in combating crime, and among his basic tasks are the anticipation of criminal intentions, the assessment of criminal risk and the investigation of crimes. In the framework of the criminal process, the investigation officer carries out his activity in direct collaboration with the prosecutor's office and the criminal investigation bodies, carrying out the instructions and tasks drawn up in writing by the prosecutor and the criminal investigation officer.

Keywords: criminal process, special investigative activity, special investigative measures, investigative officer.

Introducere. În 2023 s-au împlinit 20 de ani de la intrarea în vigoare a Codului de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03 2003, care a înlocuit și a transformat evolutiv Codul de procedură penală aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961, într-o Lege procesual-penală nouă, „unica pe tot teritoriul Republicii Moldova și

obligatorie pentru toate organele de urmărire penală și instanțele judecătorești, indiferent de locul săvârșirii infracțiunii” [1, art. 4 alin. (1)].

De la adoptarea legii prenotate până în prezent, Codul de procedură penală (în continuare CPP) a fost republicat, fiind modificat și completat cu un șir de prevederi.

Includerea, în anul 2012, a activității speciale de investigații în dispoziția CPP a fost o noutate și o etapă de încercare de a obține în procesul efectuării urmăririi penale a materialului probatoriu prin realizarea măsurilor speciale de investigații, în condițiile imposibilității realizării pe altă cale a scopului procesului penal și/sau în cazul când putea fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor.

Astfel, Capitolul III – mijloacele de probă și procedeele probatorii din CPP, secțiunea a 5-a, a fost completat în anul 2012 cu un nou conținut „Activitatea specială de investigații”, deși din anul 2003 unele procedee de urmărire penală – sechestrarea corespondenței (art.133), examinarea și ridicarea corespondenței sechestrate (art. 134), interceptarea comunicărilor (art. 135), efectuarea interceptării, înregistrării comunicărilor și certificarea lor (art. 136), înregistrările de imagini (art. 137) și verificarea înregistrării interceptărilor (art.138) – constituiau aceeași secțiune a 5-a cu denumirea „*Sechestrarea corespondenței poștale și interceptarea comunicărilor*”.

Cronologia modificărilor și completărilor CPP din anul 2003 până în prezent, în ceea ce ține de statutul ofițerului de investigații ca parte participantă la procesul penal, trezește mai multe controverse, iar unele din acestea voi încerca să le pun în evidență.

Analizând prevederile CPP, constat că, în perioada 2003-2011, legiuitorul a utilizat noțiunile de organ care exercită activitatea operativă de investigații (actualmente activitatea specială de investigații), iar sarcina de a efectua măsurile operative de investigații era atribuită organului de urmărire penală [ibidem 1, art. 55 alin. (2)]. Or, altfel spus, prevederile CPP din perioada menționată erau confuze în ce privește unele atribuții ale organului de urmărire penală privind înfăptuirea măsurilor operative de investigații. Organul de urmărire penală nu se regăsea în lista organelor care exercitau activitatea operativă de investigații potrivit prevederilor legii în vigoare la acel timp – Legea nr. 45 din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații [2, art. 1 alin. (2) și art. 11 alin. (1)].

Din anul 2012, după modificările și completările ulterior operate în CPP, fără echivoc s-a indicat în prevederile acestui cod că activitatea specială de investigații se efectuează de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale în condițiile și în modul prevăzut de CPP [ibidem 1, art. 132¹ alin. (1)].

Așadar, activitatea specială de investigații se efectuează de către ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal, Serviciului Fiscal de Stat și Administrației Naționale a Penitenciarelor, iar efectuarea măsurilor speciale de investigații de către alte autorități decât cele menționate se interzice [3, art. 6 alin. (1) și alin. (2)].

Atât Codul de procedură penală, cât și Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații (în continuare ASI) conțin mai multe redări de noțiuni și expuneri de text în contradictoriu, iar lipsa interpretărilor legislative și omiterea lacunelor existente face anevoioasă realizarea acestor proceduri specifice. Această problemă este în permanentă discuție în cadrul activității practice, iar unii cercetători autohtoni și-au expus viziunea în studiile efectuate.

În studiul monografic „Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări”, realizat de către cercetătorul științific Boris Glavan, au fost analizate un șir de probleme actuale legate de natura juridică a activității speciale de investigații și a procesului penal, fiind stabilite aspecte comune, dar și delimitările dintre acestea [4].

Un exemplu din șirul inconsecvențelor constatate servește chiar noțiunea activității speciale de investigații, expusă diferit în Codul de procedură penală de decât de cea expusă în Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. Exemplul indicat a atras păreri diferite, de la admiterea unei greșeli în expunere până la „divizarea acestui gen de activitate în două părți distincte în funcție de caracterul investigațiilor speciale: proactive și reactive [ibidem 4, pag. 109]”.

După intrarea în vigoare a modificărilor și completărilor Codului de procedură penală nr.122/2003 și a Legii nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații, un șir de lacune urmează a fi înlăturate, inclusiv de expunere în contradictoriu a unor noțiuni și/sau texte.

Revenind la rolul și importanța ofițerului de investigații în calitate de participant la procesul penal constatăm că, în prevederile actuale ale CPP, lipsește o noțiune distinctă ofițerului de investigații reieșind din atribuțiile funcționale ce-i revin în cadrul procesului penal.

Reiterăm că, în timpul apropiat, vor interveni modificări și completări în CPP și în Legea nr. 59/2012, unde se va regăsi o nouă noțiune a ofițerului de investigație, fiindu-i determinate atribuții clare în cadrul procesului penal.

Ofițerul de investigații este persoana împuternicită care, în numele statului, efectuează măsurile speciale de investigații în conformitate cu

legislația în vigoare [ibidem 3, art. 9 alin. (1)]. Această noțiune este una generală și nu include în totalitate funcțiile atribuite ofițerului de investigații.

Activitatea specială de investigații este distinctă și determinată în activitatea efectuată doar de către funcționarul public cu statut de ofițer de investigații, iar prin urmare, este greșită presupunerea că ASI ar fi constituită doar din proceduri de autorizare, efectuare, consemnare și utilizare a măsurilor speciale de investigații.

Reieșind din noțiunea indicată în prevederile actuale ale art. 131¹ alin. (1) din CPP, „activitatea specială de investigații reprezintă totalitatea de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale, numai în condițiile și în modul prevăzute de prezentul cod”. Astfel, deducem că ASI ar fi o activitate de urmărire penală, deși CPP reglementează doar o parte a activității speciale de investigații, și anume procedurile de autorizare, realizare, consemnare și utilizare a rezultatelor măsurilor speciale de investigații cu autorizarea judecătorului de instrucție, la demersul procurorului și cu autorizarea procurorului, în cadrul urmăririi penale. Altfel spus, CPP nu acoperă întregul proces de organizare și efectuare a ASI, nu determină atribuțiile funcționale ale ofițerului de investigații, nu reglementează procedeele tactice și competențele specifice în cadrul efectuării ASI, iar forțele, mijloacele, tacticile aplicate, mijloacele tehnice speciale, activitatea cu colaboratorii confidențiali, gestionarea dosarelor speciale, lucrul cu documentele secrete și asigurarea financiară este atribuită la informații ce constituie secret de stat în corespundere cu prevederile Legii nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat.

Prevederile actuale ale Legii nr. 245/2008 determină clar categoriile de informații atribuite la secret de stat, printre care se numără informațiile din domeniul securității statului și asigurării ordinii de drept, cum ar fi: efectivul, forțele, conținutul, planurile, organizarea, finanțarea și asigurarea tehnico-materială, formele, tactica, metodele, mijloacele și rezultatele activităților de informații, de contrainformații și operative de investigații, persoanele care colaborează sau au colaborat confidențial cu organele care desfășoară activități de informații, de contrainformații și operative de investigații, alte metode, forme și mijloace de protecție a secretului de stat [5, art. 7 alin. (1), pct. 4) literele a), b), k)].

Așadar, „identitatea ofițerilor de investigații din cadrul subdiviziunilor specializate, care efectuează măsuri speciale de investigații și activează în calitate de investigatori sub acoperire, constituie secret de stat și poate fi dezvăluită numai cu acordul scris al acestor ofițeri și în conformitate cu Legea cu privire la secretul de stat” [ibidem 3, art. 9 alin. (3)].

Deci, ofițerul de investigații deja are determinat statutul special și atribuții clare care rezultă din prevederile Legii nr. 59/2012, iar ca parte participantă la procesul penal reprezintă organul de constatare cu atribuții în efectuarea măsurilor speciale de investigații și „execută ordonanțele ofițerului de urmărire penală, indicațiile scrise sau ordonanțele procurorului și încheierile instanței de judecată” [ibidem 3, art. 11 lit. c)].

Reieșind din noțiunea activității speciale de investigații deducem că această activitate este orientată direcționat la „prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor” [ibidem 3, art. 1 alin.(1)], iar sarcinile (*obiectivele*) acestei legi completează această noțiune. Așadar, activitatea ofițerului de investigații este orientată în mare parte la realizarea primordială a scopului procesului penal și este într-o interdependență cu activitatea ofițerului de urmărire penală.

Cu toate acestea, în cadrul procesului penal, atribuțiile ofițerului de investigații nu au o reglementare juridică prin analogia atribuțiilor ofițerului de urmărire penală reglementate în art.57 al CPP, iar independența realizării sarcinilor ofițerului de investigații în cadrul efectuării ASI se reduce în cazul „când acțiunea specială de investigații este dispusă și coordonată sau este condusă în cadrul procesului penal de către procuror sau de către ofițerul de urmărire penală, în interacțiune sau în conlucrare cu colaboratorii confidențiali” [ibidem 3, art. 6 alin.(3)].

După publicarea și intrarea în vigoare a modificărilor și completărilor la CPP, statutul și atribuțiile ofițerului de investigații în cadrul procesului penal vor fi determinate, fapt prin care se vor înlătura incertitudinile actuale existente.

Totodată, atribuțiile funcționale ale ofițerului de investigații sunt diverse, iar în funcție de competențele subiecților care efectuează ASI sunt delimitate și nu întrunesc doar acțiuni de urmărire penală exprimate prin efectuarea măsurilor speciale de investigații în corespundere cu prevederile CPP.

Fiecare autoritate/subiect care efectuează activitatea specială de investigații desemnat prin lege, conform actualei Legi nr. 59/2012 privind ASI (art.6 alin. (1)), își asigură independent activitatea organizatorică orientată la identificarea subdiviziunilor din cadrul ori subordonate autorității și prin ordinul conducătorului autorității atribuie unității structurale identificate un statut și competențe de subdiviziune specializate în efectuarea activității speciale de investigații (în continuare subdiviziune specializată).

Aceste subdiviziuni specializate pot avea atribuții diferite după

caracterul activității efectuate pe anumite direcții, după competențe determinate, după volumul activităților întreprinse, după aria de acțiune, etc., iar organizarea acestei activități, care va cuprinde inclusiv atribuții determinate ofițerului de investigații, urmează în mod obligatoriu a fi reglementată prin act normativ, aprobat prin ordinul conducătorului autorității.

Subdiviziunea specializată dispune de structură organizatorică proprie și de unități de personal (*funcții*) ierarhizate, care se aprobă prin ordinul conducătorului autorității, iar statut de ofițer de investigații se acordă prin ordinul angajatorului din cadrul autorității – subiect care efectuează ASI odată cu desemnarea în funcție a persoanei, luând în considerație rezultatele verificării privind eligibilitatea persoanei în funcție (*promovarea testului de integritate și primirea accesului la informații ce constituie secret de stat, se regăsesc printre condiții obligatorii*).

Etapele menționate privind identificarea și atribuirea statutului de subdiviziune specializată în efectuarea ASI și statutului de ofițer de investigații rezultă din interpretarea prevederilor actuale ale art. 6 alin. (1) din Legea nr. 59/2012 privind ASI, efectuată în cadrul acestui studiu. Legislatorul a lăsat la discreția autorităților – subiecți ai ASI, alegerea de a acționa cu bună-credință la crearea și dezvoltarea independentă a subdiviziunilor specializate în scopul realizării competențelor ce le revin în conformitate cu legislația.

Activitatea subdiviziunilor specializate în efectuarea ASI este reglementată nemijlocit în regulamente, instrucțiuni, standarde comune și/sau ocupaționale. Ținând cont de competențele funcționale, regulamentele subdiviziunilor specializate diferă după obiective și conținut, aspect propriu și instrucțiunilor, iar standardele comune și/sau ocupaționale sunt aplicate uniform de către toate subdiviziunile specializate vizate. Unele exemple:

– în cadrul Poliției Republicii Moldova, prin ordinul Inspectoratului General al Poliției nr. 473 din 27 noiembrie 2017 au fost aprobate standardele comune de organizare, funcționare și dotare a subdiviziunilor de investigații, urmărire penală și criminalistice ale Poliției (în continuare standarde comune). În sensul normei indicate, noțiunea de standarde comune reprezintă ansamblu de norme obligatorii și executorii referitoare la organizarea activității de investigații, urmărire penală și criminalistică ale Poliției și în subdiviziunile subordonate, precum și reguli cu privire la interacțiunea subdiviziunilor împuternicite cu atribuții de prevenire, constatare, investigare și urmărire a infracțiunilor. Aceste standarde stabilesc sistemul organizatoric al organelor de investigații și de urmărire penală, inclusiv al subdiviziunilor cu activitate criminalistică, competența

lor funcțională, interacțiunea și coordonarea, dotarea și formarea profesională în domeniul investigare infracțiuni, urmărire penală, precum și în domeniul criminalistic [6];

– prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova nr. 165 din 14 mai 2018, au fost aprobate standarde ocupaționale în domeniile de specialitate „urmărire penală” și „investigații infracțiuni”. Aceste standarde prevăd descrierea ocupației, competențele generale și specifice pentru ofițerul de investigații și pentru ofițerul de urmărire penală, aplicate de către toate autoritățile administrative și instituțiile vizate din subordinea MAI [7].

După obținerea statutului de ofițer de investigații, funcționarul urmează a fi instruit obligatoriu în cadrul formării profesionale inițiale pentru a primi calificarea în domeniul efectuării ASI, iar cei care au obținut această calificare își vor continua instruirea profesională, perfecționându-și sistematic cunoștințele în acest domeniu. Instruirea ofițerilor de investigații se efectuează în subdiviziunea specializată în care activează, în instituțiile specializate de învățământ și/sau în cadrul instruirilor planificate naționale ori internaționale.

Activitatea ofițerului de investigații este distinctă, determinată prin acte normative, iar atribuțiile ce-i revin sunt specifice și interdependente de atribuțiile organului de urmărire penală în realizarea scopului procesului penal.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în acest an, a marcat 20 de ani de la intrarea în vigoare, perioadă în care modificările și completările CPP efectuate pe parcurs au avut diferite efecte care pot fi apreciate corespunzător de către organele de aplicare a CPP și de către societatea civilă, în măsura asigurării și realizării scopului procesului penal.

În concluzie, ofițerul de investigație în calitate de parte care participă la procesul penal va avea atribuții determinate prin prevederile art. 57² CPP, care va intra în vigoare odată cu publicarea Legii nr. 286 din 05 octombrie 2023 pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații) [8], iar acest fapt va distinge activitatea acestuia în cadrul procesului penal.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, publicat la 07.06.2003 în Monitorul Oficial nr. 104-110, art. 447 și republicat în MO 2013, nr. 248-251, art. 699.

Codul de procedură penală aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961 (Vestile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1961, nr.10, art.42), abrogat la 07.06.2003.

2. Legea Republicii Moldova nr. 45 din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații, publicată la 30.05.1994 în Monitorul Parlamentului nr. 11-13 art.38, abrogată la 29.03.2012 prin LP59, MO113-118/08.06.12 art. 373.

3. Legea Republicii Moldova nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, publicată la 08.06.2012 în Monitorul Oficial nr. 113-118 art.373.

4. GLAVAN Boris, Activitatea specială de investigații și procesul penal: aspecte comune și delimitări. Studiu monografic. Chișinău 2022, CZU 343.1 G 61, ISBN 978-9975-135-63-4.

5. Legea Republicii Moldova nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat. Publicată în Monitorul Oficial, 27.02.2009, nr. 45-46, art. 123.

6. Ordinul Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova nr. 473 din 27 noiembrie 2017 „Cu privire la aprobarea standardelor comune de organizare, funcționare și dotare a subdiviziunilor de investigații, urmărire penală și criminalistice ale Poliției”.

7. Ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova nr. 165 din 14 mai 2018 „Cu privire la validarea standardelor ocupaționale în domeniile de specialitate „Urmărire penală” și „Investigații infracțiuni”.

8. Legea nr. 286 din 05 octombrie 2023 pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații), *la data de 03.11.2023, nepublicată oficial.*

CZU 343.132

CORAPORTUL PROCESULUI SPECIAL DE INVESTIGAȚII CU PROCESUL PENAL. AVANTAJE ȘI DEZAVANTAJE

Alexandru PARENIUC,

doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-6642-4610

Vadim PARENIUC,

student, anul IV, Facultatea „DAOSP”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0000-4495-3338

Rezumat

Articolul cuprinde o analiză succintă a coraportului procesului special de investigații cu procesul penal, execuțional penal desfășurat de către ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate și vocația acestora în alegerea tacticii de efectuare, prin prisma activității speciale de investigații. Totodată, se trec în revistă noțiunile acestor procese, coraportul, avantaje și dezavantaje acestora. Concluziile cu care intervin autorii prin această cercetare vor completa arsenalul de idei investigative ale ofițerului de investigații în realizarea sarcinilor, etapelor și fazelor procesului special de investigații.

Cuvinte-cheie: *activitate specială de investigații, proces special de investigații, proces penal, proces execuțional-penal, investigații infracțiuni, ofițer de investigații, probe, combaterea criminalității.*

Summary

The article includes a brief analysis of the correlation of the special investigation process with the criminal, criminal enforcement process carried out by the investigation officers of the specialized subdivisions and their vocation in choosing the execution tactics, through the prism of the special investigation activity. At the same time, the notions of these processes, their correlation, advantages and disadvantages are reviewed. The conclusions, with which the authors intervene through the modest research, will complete the arsenal of investigative ideas of the investigating officer in carrying out the

tasks, stages and phases of the special investigation process.

Keywords: *the special investigation activity, the special investigation process, the criminal process, the execution-criminal process, criminal investigations, the investigation officer, evidence, crime fighting.*

Introducere. Conștientizând faptul că prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor este imposibilă fără efectuarea consecventă a acțiunilor de urmărire penală și speciale de investigații, o atenție primordială trebuie să se acorde perfecționării acestor activități ambigue ale subdiviziunilor competente. În această ordine de idei este oportun să se pună în discuție atât teoriile etimologice cu privire la fenomenul de criminalitate, cât și cele mai reprezentative direcții, procese și orientări coerente de activitatea de diagnoză, predicție și evaluare a creșterii fenomenului în condițiile Republicii Moldova.

Analiza datelor statistice [1] privind starea și dinamica infracțiunilor la nivel național ne permite să concluzionăm că, în linii generale, criminalitatea are tendința de stabilizare. Actuala dinamică, din păcate, apreciază unele deficiențe în activitatea diverselor structuri ale statului, subdiviziunilor specializate din cadrul ori subordonate autorităților acestuia. Modificarea în sens pozitiv a condițiilor specifice interne, precum și intensificare cooperării funcționarilor cu statut special în limitele procesului penal și special de investigații desfășurat pot să influențeze decisiv această tendință în evoluția sa pe termen lung. Desăvârșirea organizării și tacticii muncii informative de prevenire/investigare în sfera luptei cu criminalitatea apare ca o condiție de mărire a eficacității procesului penal și special de investigații.

În cele ce urmează ne propunem să abordăm linia de comportament al ofițerului de investigații și vocația sa privind coraportul procesului special de investigații cu procesul penal, execuțional penal în vederea aprecierii modului în care acesta poate fi utilizat în procesul investigării/ „... cercetării infracțiunilor presupuse sau săvârșite...” [2, art.1, alin.(2)].

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestei publicații a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. Cercetarea actualului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică, specifice teoriei activității speciale de investigații: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Cercetarea și analiza cadrului normativ intern, jurisprudenței și doctrinei privind coraportul procesului special de in-

investigații cu procesul penal, execuțional penal și efectul acestuia efectuat „...în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor” [3, art.1]. Cele menționate prezintă, în opinia noastră, direcțiile cele mai semnificative de dezvoltare a cooperării ofițerilor de investigații cu ofițerii de urmărire penală care „sunt obligate să activeze în așa mod încât nicio persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nicio persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere ori să nu fie victima încălcării altor drepturi fundamentale” [2, art.1, alin.(3)].

Rezultate obținute și discuții. În primul rând, remarcăm faptul că activitatea specială de investigații (în continuare ASI) este, pe de o parte, ciclică, iar pe de altă parte, de natură procedurală. Această viziune asupra ASI ne permite să o considerăm sub forma unui sistem specific de elemente interconectate și interdependente (acțiuni, măsuri, metode, evenimente, operațiuni etc.), vizând atingerea unui scop comun prin implementarea obiectivelor sale comune. De regulă, procedurile ASI sunt formalizate în reglementări la nivel de lege sau de acte/instrucțiuni departamentale (în special, aceste din urmă „descriu/reglementează” ordinea organizării și tactica ASI și definesc etapele unei astfel de organizări). Cu toate acestea, nu ar trebui identificată oficial ASI (art.1 Legea nr.59/2012) cu procesul special de investigații. Deci, atunci când interpretăm prima în sensul „larg” al cuvântului diferențele sale cu procesul special de investigație sunt atât de clare, încât nu există o dificultate crescută în a le distinge (să reamintim că în acest caz există două tipuri principale în ASI – procesul pe care îl avem în vedere și activitatea de verificare investigativă/urmărire informativă, cu ulterioara lor valorificare). Cu toate acestea, anumite clarificări sunt necesare atunci când studiem ASI în sensul „îngust” al cuvântului, ca activitate de protejare a persoanelor/obiectelor/obiectivelor exclusiv contra atentatelor criminale, pentru a o deosebi de procesul special de investigații. Caracteristica principală a procesului special de investigații este că acesta este o parte a muncii investigative ale subiecților ASI, că apare inevitabil prin etape interdependente și implică un rezultat semnificativ din punct de vedere juridic în legătură cu permisiunea pornirii/gestionării dosarului special pe o situație legată de săvârșirea (probabila săvârșire) a unei infracțiuni.

Coraportul procesului special de investigații cu procesul penal și execuțional penal. De un interes deosebit este clarificarea coraportului lor în legătură cu prezența unui singur scop pentru toate cele trei complexe procedurale. Acestea servesc la implementarea normelor de

drept penal. Prin normele legale ale unui anumit proces, de regulă, sunt implementate diverse norme (părți ale normelor) legii penale și a dreptului penal, dar acest tip de specificitate nu face decât să sublinieze unitatea lor în principal – menite să protejeze omul și societatea de faptele/atacuri ilegale/criminale.

Literatura „foarte bogată” în acest domeniu este însă foarte departe de a ne oferi o sistematizare a conceptelor și definițiilor propuse. Actualmente este evidentă necesitate reconsiderării problemei coraportului „procesul penal – procesul special de investigații” din perspectiva conceptelor și a termenilor utilizați în teorie și practică întru definitivarea activităților din sfera supusă analizei.

După ce le-am analizat relația în ansamblu, putem trage anumite concluzii. Nu trebuie să presupunem că: a) ASI (procesul special de investigații) – aceasta este exclusiv activitatea în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia; b) este de natură exclusiv auxiliară și servește ca unul dintre mijloacele „improvizate” doar pentru procesul penal, care „are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată” [2, art.1, alin.(2)].

Prin proces special de investigații „se subînțelege activitatea subiecților activității speciale de investigații cu privire la desfășurarea măsurilor speciale de investigații și a metodelor investigativ-operative, la aplicarea mijloacelor speciale și adoptarea diferitor decizii în acest context în vederea realizării sarcinilor activității speciale de investigații, precum și asigurarea procesului penal” [4, p. 229].

Noțiunea dată prevede sarcinile procesului special de investigații care sunt alcătuite din sarcini generale și particulare ale activității speciale de investigații, și anume:

- prevenirea infracțiunilor grave prin activități speciale de investigații;
- colectarea informațiilor privind faptele ilicite;
- căutarea persoanelor care au comis infracțiuni și se eschivează de la urmărirea penală;
- căutarea persoanelor dispărute fără urmă, identificarea persoanelor și cadavrelor cu identitatea necunoscută;
- contribuirea la efectuarea procesului penal etc.

În esență sa procesul special de investigații constituie anumite relații juridice cu caracter investigativ-operativ, care i-au naștere în proce-

sul executării de către subiecții a ASI. Totodată, aceste relații constituie coerența între subiecții ASI în vederea depistării faptelor infracționale (acțiuni sau inacțiuni), care se caracterizează prin posesia drepturilor și obligațiilor, fiind garantate de forța coercitivă (de constrângere) a statului.

Procesul special de investigații se află în legătură strânsă cu unele prevederi ale procesului penal, însă după „caracterul” de identitate diferă. Procesul special de investigații în mare măsură se deosebește de obiectivele procesual-penale prin [4, p. 231]:

a) faptul că procesul special de investigații este destinat să asigure procesul penal;

b) orientarea colectării datelor faptice corespunzător obiectului probațiunii (ceea ce trebuie să fie dovedit);

c) fundamentarea procesului special de investigații și a procesului penal pe principiul „prezumției nevinovăției”;

d) admisibilitatea utilizării unor rezultate ale activității speciale de investigații în procesul penal;

e) comunitatea scopurilor finale ale ambelor procese etc.

Totodată, fiind subordonat procesului penal, procesul special de investigații posedă trăsăturile sale specifice care-l deosebesc de primul. ASI se efectuează de către autorități ale căror subdiviziuni specializate efectuează activitatea specială de investigații enumerate în art.6 al Legii nr.59/2012 „privind ASI”, iar procesul penal – exclusiv de subiecții, nominalizați în CPP al R. Moldova. ASI, de regulă, se efectuează în ordinea prevăzută de actele normative departamentale secrete/strict secrete, iar procesul penal – în ordinea reglementată de CPP al R. Moldova. Exercițând ASI sunt utilizate forțele și mijloacele confidentiale, pe când folosirea lor în procesul penal nu se presupune și chiar nu se admite.

Analizând în complex coraportul acestor două procese putem concluziona că: procesul special de investigații, de obicei, începe precedând pornirea acțiunilor procesuale, fiind continuat cu începerea procesului penal [2, art.1, alin.(1)]. Procesul special de investigații nu numai că continuă paralel cu cel penal, dar și se prelungește după încetarea lui. Astfel, la început el însoțește unele proceduri execuțional-penale, iar în continuare – se realizează de sine stătător.

Caracterul de sine stătător al procesului special de investigații reflectă esența lui dublă: dintr-o parte el se prezintă ca un „ajutor” al procesului penal și execuțional-penal în atingerea scopului lor unic – realizarea normelor juridico-penale, din altă parte – procesul special de investigații se manifestă în rolul „concurentului” lor, mobilizând activitatea care se înfăptuiește în limitele procesului penal.

Totodată, trebuie menționat faptul că soluțiile naționale în problema

luptei cu criminalitatea nu depind doar de acuratețea concepției teoretice, de structurile, programele și metodele prin care se înfăptuiește strategia de luptă împotriva criminalității [5], ci și de eficacitatea proceselor (penal/ special de investigații) pe care organele de urmărire penală pot să le ofere acestui scop. În consecință, coraportul și eficacitatea soluțiilor adoptate pentru prevenirea și combaterea criminalității depind de dezvoltarea proceselor analizate, de puterea reală a acestora și, nu în ultimul rând, de aplicarea realizărilor „muncii” investigative și de urmărire penală. Eforturile întreprinse în comun (realizate prin ambele procese) pentru actuala societate modernă și prosperă vor avea succese și acest obiectiv va fi realizat.

În concluzie. Într-adevăr, procesul special de investigații începe, de regulă, până la începerea procesului penal. Cu toate acestea, nu se termină cu pornirea acestuia din urmă. Procesul special de investigații nu numai că continuă în paralel cu procesul penal, dar continuă și după încheierea acestuia din urmă. Astfel, inițial însoțește procedurile penale, iar apoi procedează din nou independent. În special, etapa finală a procesului special de investigații constă în monitorizarea persoanelor care au executat o pedeapsă penală și probabil se pregătesc să comită infracțiuni. Cu alte cuvinte, vorbim despre stadiul de prevenire a recidivei activității infracționale sau, în esență, din nou despre revenirea procesului special de investigații la stadiul inițial – căutarea infracțiunilor latente și activități conexe în legătură cu depistarea intențiilor „goale” ale indivizilor. Natura independentă a procesului special de investigații reflectă esența sa dublă: pe de o parte, este „asistent” al procesului penal și al procesului execuțional-penal în atingerea unui obiectiv comun pentru toți – implementarea normelor de drept penal, iar pe de altă parte, procesul special de investigații acționează ca „concurrent” al acestora, mobilizând și „împingând” activitățile care se desfășoară în cadrul procesului penal.

Referințe bibliografice

1. <https://mai.gov.md/ro/date-statistice>.
2. Codul procesual penal al RM, art.1, alin.(2). Publicat: 07.06.2003 în Monitorul Oficial nr. 104-110 art. nr: 447.
3. Legea RM nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În: Monitorul Oficial nr.113-118 art. 373.
4. PARENİUC Al., PUNGĂ A., VASILÎȘIN N. Activitatea specială de investigații. Partea Generală. Manual. Ediția a II-a. Chișinău, 2023. CZU: 343.132(075.8), ISBN 978-9975-135-69-6. 333 p.
5. Hotărârea Guvernului RM nr. 948 din 28.12.2022 cu privire la aprobarea Programului de prevenire și combatere a criminalității pentru anii 2022-2025. În: Monitorul Oficial nr.35-38 art.78.

CZU 340.6:343.1

PROCEDURA DE INTERNARE A BĂNUITULUI ÎN SCOPUL EFECTUĂRII EXPERTIZEI PSIHIATRICE

Serghei DERENEV,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
asistent universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-7380-3328*

Rezumat

Statul poate fi considerat democratic doar atunci când drepturile și libertățile fundamentale și individuale ale omului au prioritate față de alte valori sociale. Pentru fiecare cetățean aceste valori sociale au o mare importanță îndeosebi în prezența riscului de a fi privat de aceste drepturi.

Aceste drepturi fundamentale și valori care reprezintă baza societății sunt consfințite în legislația națională și internațională, cum ar fi Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului, Constituția Republicii Moldova, Codul de procedură penală, precum și alte legi.

Datorită caracterului și impactului asupra drepturilor și libertăților fundamentale a participanților la procesul penal, asupra acestor norme se va impune un control riguros în vederea neadmiterii unor acțiuni care voluntar sau involuntar ar putea leza în vreun fel aceste valori fundamentale.

Unul dintre factorii de risc care duce la situația că persoana poate fi privată de drepturile și libertățile sale reprezintă internarea ilegală a persoanei în instituția medicală în vederea efectuării expertizei psihiatrice.

Internarea persoanei în instituția medicală în vederea efectuării expertizei judiciare este o formă de privare de libertate și, respectiv, aceasta urmează a avea loc doar în baza unei autorizații judecătorești.

Cuvinte-cheie: *bănuیت, expertiză psihiatrică, judecător de instrucție, încheiere, drept fundamental.*

Summary

The state can be considered democratic only when fundamental and individual human rights and freedoms have priority over other social values. For every citizen, these social values are of great importance, especially in the presence of the risk of being deprived of these rights.

These fundamental rights and values that represent the basis of society are enshrined in national legislation such as the Constitutions of the Republic of Moldova, the code of criminal procedure, as well as in the European Convention on Human Rights.

Due to the character and the impact on the inviolability of the life of all participants in the criminal process, a rigorous control will be imposed on these rules in order to disallow any actions that could voluntarily or involuntarily harm these fundamental values in any way.

One of the risk factors that leads to the situation that the person may be deprived of his rights and freedoms is the hospitalization of the person in the medical institution in order to carry out the judicial expertise.

The admission of the person to the medical institution in order to carry out the judicial expertise is a form of deprivation of liberty and, respectively, this is to take place only on the basis of a court authorization.

Keywords: suspect, psychiatric expertise, investigating judge, conclusion, and fundamental law.

Introducere. Societatea actuală întâmpină și se ciocnește cu problema existenței unui spectru larg al garanțiilor privind respectarea drepturilor omului, însă în practica judiciară au loc frecvente ingerințe în adresa respectării acestor drepturi.

„Sănătatea mintală reprezintă o componentă fundamentală a sănătății individuale și este o parte esențială a vieții noastre, desemnând generic modul în care oamenii se înțeleg și se integrează în familie, la serviciu sau în comunitate cu semenii lor. Sănătatea psihică poate fi definită în termeni generali drept capacitatea individului de a menține echilibrul între funcțiile intelectuale și afective și de a se integra cu suplețe în viața socială” [11].

Responsabilitatea penală constituie capacitatea persoanei de a înțelege caracterul ilegal al faptei comise, în consecință de cauză fiind pasibilă de răspundere penală. La celălalt capăt al responsabilității penale avem de asemenea și instituția iresponsabilității care absolvă persoana de răspundere în fața legii în legătură cu anumite circumstanțe.

În cazul existenței celei mai mici bănueli privind existența unei devianțe de ordin psihic este necesară o intervenție medicală pentru a elucida starea psihică a persoanei stabilind posibilitatea tragerii la răspundere penală. În cadrul urmăririi penale această sarcină se realizează cu aportul activ al organului de urmărire penală și a judecătorului de instrucție [3].

În jurisprudența sa, Curtea Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului a stabilit că autoritățile naționale, pentru a determina dacă per-

soana prezintă o tulburare mintală reală, impun realizarea unei expertize medicale obiective. De asemenea, tulburarea trebuie să aibă un caracter sau o amploare care să justifice internarea, însă aceasta din urmă nu poate fi prelungită dincolo de prezența acestor tulburări [2].

Conform dispozițiilor art. 152 alin. (1) CPP, dacă pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice apare necesitatea unei supravegheri îndelungate, bănuitul poate fi internat într-o instituție medicală. Despre aceasta se consemnează în ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară.

Prin urmare, la faza urmăririi penale, în cazul în care pentru efectuarea expertizei judiciare (medico-legală sau psihiatrică) medicii legiști sau cei psihiatrici au nevoie de mai mult timp pentru supravegherea bănuitului sau a învinuitului, ca într-un final să dea concluzii obiective asupra obiectului expertizei, organul de urmărire penală este obligat să indice acest fapt în ordonanța de dispunere a expertizei [13].

Internarea bănuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor indicate supra, se admite cu autorizarea judecătorului de instrucție, în baza demersului procurorului, în conformitate cu art. 305 CPP.

Făcând referire la modalitatea de dispunere a expertizei psihiatrice cu internarea persoanei în instituția medicală, identificăm prezența unei neclarități, și anume în art. 152 (1) legiuitorul indică faptul că despre internarea bănuitul se consemnează în ordonanța sau încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară.

Curtea Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului în art. 5 ne relevă faptul că persoana poate fi obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale doar în cazul când instanța emite o hotărâre în acest sens [12].

Dat fiind că internarea bănuitului în instituția medicală pentru efectuarea expertizei psihiatrice presupune privarea acesteia de libertate pentru un anumit interval de timp, prezența ordonanței în contextul respectiv este neclară, iar ordinea corectă ne-o dă însăși Codul de procedură penală al Republicii Moldova, și anume la demersul procurorului prin încheierea judecătorului de instrucție sau de către instanța de judecată din oficiu.

Făcând o analiză la cele menționate supra, involuntar ajungem la ideea că norma respectivă contravine prevederilor articolului 5 al CtEDO, iar referitor la prevederile art. 152 alin. (1) este necesar de a face o claritate, în acest context „Claritatea este condiția indispensabilă a predictibilității, întrucât pentru a prevedea anumite situații incerte trebuie să fie asigurat accesul la informații suficiente și comprehensibile” [10].

Totodată Curtea Europeană a Drepturilor Omului a precizat în acest sens că „legea trebuie să accesibilă justițiabilului și previzibilă în ceea ce privește efectele sale” [5].

Adițional, din Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 01.10.2018 pe marginea sesizării nr. 94g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 328 alin. (3) lit. d) din Codul penal, notăm că la punctul 38 este stipulat: „...pentru ca legea să îndeplinească cerința de previzibilitate, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit” [9].

Revenind la procedura de examinare, demersurile referitoare la aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical presupune faptul că ședința de judecată se va desfășura cu ușile închise și vor participa persoana internată în instituția medicală, dacă starea sănătății îi permite, apărătorul, reprezentanții legali și reprezentanții persoanelor menționate, iar despre aceasta se va întocmi un proces-verbal.

Ulterior, judecătorul de instrucție va deschide ședința de judecată și va anunța care demers va fi examinat și va verifica împruternicirile participanților la proces.

Procurorul care a înaintat demersul argumentează motivele și răspunde la întrebările judecătorului de instrucție și ale participanților la proces, iar dacă la ședință participă persoanele interesele cărora sunt vizate în demers sau apărătorii și reprezentanții lor, acestora li se va oferi posibilitatea de a da explicații și de a lua cunoștință de toate materialele prezentate la examinarea demersului.

Demersul procurorului de solicitare a internării într-o instituție medicală pentru efectuarea expertizei sau cererile părților ori ale expertului depuse în acest sens trebuie să cuprindă, după caz, mențiuni cu privire la fapta pentru care se efectuează urmărirea penală, încadrarea juridică a faptei; faptele și împrejurările din care rezultă îndoiala asupra stării de responsabilitate a bănuیتului, învinuitului sau inculpatului, motivarea necesității de luare a măsurii de internare și motivarea proporționalității acesteia cu scopul urmărit.

După efectuarea controlului temeiniciei demersului, judecătorul de instrucție, prin încheiere autorizează aplicarea măsurilor procesuale de constrângere sau respinge demersul procurorului [4].

În cazul în care se autorizează aplicarea măsurii de constrângere, încheierea judecătorului de instrucție se va indica numele și prenumele persoanei care urmează a fi internată, denumirea instituției medicale.

Ordonatorul expertizei, la a cărui decizie a fost internată persoana în instituția medicală pentru efectuarea expertizei, este obligat, în termen de 24 de ore, să anunțe despre aceasta membrii familiei persoanei internate, rudele ei sau alte persoane indicate de ea, iar în cazul lipsei acestora – organul de poliție de la locul de trai [6].

Încheierea judecătorului de instrucție privind autorizarea internării poate fi atacată cu recurs în condițiile art. 313 CPP.

Încheierea judecătorului privind autorizarea sau respingerea internării forțate a persoanei în instituția medicală poate fi contestată în termen de 3 zile de la data adoptării cu recurs în instanța ierarhic superioară – Curtea de Apel [4].

Aceste prevederi dau posibilitate părților la un recurs efectiv, prezentând argumentele și probele în instanța ierarhic superioară pentru a cere respingerea demersului procurorului. Este de menționat faptul că art. 311 alin. (1) CPP nu prevede în mod expres dreptul de a contesta cu recurs încheierea judecătorului de instrucție privind internarea forțată în instituția medicală. Deși bănuitul poate fi internat forțat în instituția medicală pe o perioadă de cel mult 10 zile, acesta este lipsit de acest drept. Din aceste considerente optăm pentru modificarea și completarea art. 311 alin. (1) CPP, astfel încât dispozițiile respective să indice și dreptul bănuitului la contestare [13]. Totodată, considerăm oportun că la examinarea recursului privind internarea persoanei în instituția medicală să fie invitat și audiat în calitate de specialist un medic de specialitate care nu are tangență cu prezenta cauză, în vederea explicării detaliate a circumstanțelor care au servit ca motiv al dispunerii prezentei expertize, în vederea stabilirii concrete asupra necesității internării, lucru de care instanța de judecată nu ar avea de unde să știe.

În procesul dispunerii expertizei psihiatrice, bănuitul are dreptul de a cunoaște de către cine va fi efectuată cercetarea, este în drept să cunoască și întrebările la care urmează să răspundă expertul judiciar, dar totodată nu i se permite de a recuza expertul.

Din prevederile art. 64 alin. (2) pct. 14 al CPP reiese că bănuitului nu i se oferă dreptul de a cere recuzarea expertului judiciar, astfel afectând dreptul la apărare al acestuia. Dreptul la apărare constă din toate prerogativele și posibilitățile de care beneficiază persoana, potrivit legii, în vederea apărării intereselor ei [1].

Conform art. 69 alin. (3), apărătorul va participa obligatoriu în cazul supunerii bănuitului expertizei judiciare psihiatrice în condiții de staționar, iar dreptul la recuzarea expertului fiind exercitat în totalitate de către apărător, care conform art. 68 alin. (6) are dreptul să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, a judecătorului, procurorului, expertului, interpretului, traducătorului, grefierului [4]. Prin urmare în vederea asigurării dreptului la apărare prin prisma celor menționate supra, considerăm aportul de a include în norma art. 64 alin. (2) pct. 14 „recuzarea expertului și de către bănuît”.

Prin absența „bănuitului” din norma art. 64 alin. (2) pct. 14, [7] se

prezumă că „persoana nu are posibilitatea de a-și prezenta probele și de a-și demonstra nevinovăția, ea nu poate utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa, așa cum garantează articolul 26 din Constituție” [8].

În acest context, Curtea Constituțională notează că o problemă distinctă în contextul asigurării dreptului la apărare al acuzatului ține de accesul acestuia la toate probele care au legătură cu dosarul pentru a-și realiza dreptul la apărare, însă în unele situații statul ar avea dreptul de a nu divulga unele elemente, garantând astfel respectarea altui drept fundamental, de ex: dreptul la viața privată.

În această ordine de idei concluzionăm că în cazul depistării celei mai mici bănuieli privind existența unei devianțe de ordin psihic, este necesară o intervenție medicală pentru a elucida starea psihică a persoanei stabilind posibilitatea tragerii la răspundere penală.

În cadrul urmăririi penale această sarcină se realizează cu aportul activ al organului de urmărire penală, a judecătorului de instrucție și a expertului judiciar.

Judecătorul de instrucție reprezintă un garant al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, de altfel acest subiect este abilitat să vegheze legalitatea acțiunilor procesuale în cadrul procesului penal deținând pârghiile necesare stabilirii necesității și proporționalității acțiunii admisibile în raport cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale a persoanei concrete în cauza distinctă.

Ținând cont că persoana a fost restrânsă în anumite drepturi odată cu internarea ei forțată în instituția medicală trebuie să ne asigurăm că procesul penal se va desfășura conform prevederilor constituționale, legislative, principiilor dreptului internațional în privința drepturilor omului, deoarece importanța acestora reprezintă și obligația statului de a-și proteja cetățenii față de abuzuri și ingerințe asupra drepturilor și libertăților acestora, dat fiind faptul că normele de procedură penală nu cuprind și nu clarifică toate situațiile ce pot apărea cu privire la internarea forțată a persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare.

Referințe bibliografice

1. PILAT Artiom. Teza de doctor în drept. [Citat la 02.10.2023]. Disponibil: [procedura%20internarii%20in%20institutia%20medicala%20pentru%20efectuarea%20expertizei/pilat-teza.pdf](#).
2. BÎRSAN C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol. I. Drepturi și libertăți. București: All Beck, 2005. 1252 p.
3. CĂRAJELEASCOV C. Garanțiile procesuale asigurate de că-

tre judecătorul de instrucție la internarea persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizei psihiatrice în cadrul urmăririi penale. În: „Revista Națională de Drept”, 2017, nr. 6, p. 36.

4. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.

5. Decizia Curții Constituționale a României nr. 589 din 14 iulie 2020. În: Monitorul Oficial nr. 710 din 07 august 2020 [Citat 05.11.2023]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/228715>.

6. DOLEA Ig. Cod de procedură penală. Comentariu aplicativ. Chișinău: Ed. „Carte Juridică”, 2016. p. 416.

7. HCC a RM nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi a art. 226¹⁶ alin. (11) din Codul Fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24 aprilie 1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă). [Citat la 29.10.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122834&lang=ro.

8. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind excepția de neconstituționalitate a art. 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală. [Citat la 04.11.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf.

9. Predictibilitatea legii în procesul penal. [Citat la 05.11.2023]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/15599/claritatea-si-predictibilitatea-legii-in-dreptul-penal.html> accesat la 04.11.2023.

10. Promovarea sănătății. [Citat la 05.11.2023]. Disponibil: https://msmps.gov.md/sites/default/files/promovarea_sanatatii.pdf.

11. Drepturile omului. [Citat la 06.11.2023]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Prisoners_rights_ROM

12. OSOIANU T., OSTAVCIUC D. Dispunerea internării persoanei în instituția medicală pentru efectuarea expertizelor judiciare în procesul penal.

SECȚIUNEA II
JUDECAREA CAUZELOR PENALE

CZU 343.114(156.23)

GARANTAREA ACCESULUI LIBER LA JUSTIȚIE PRIN INTERMEDIUL CĂILOR ORDINARE DE ATAC

Tudor OSOIANU,

doctor în drept, avocat,

profesor universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0003-1506-4501

Dumitru CALENDARI,

doctor în drept, procuror,

lector universitar,

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

ORCID: 0000-0002-8668-3345

Rezumat

În prezentul articol a fost efectuată o analiză a normelor legale și a practicii judiciare cu privire la necesitatea *garantării accesului liber la justiție prin intermediul căilor de atac*. Articolul 20 din Constituția Republicii Moldova [1] și art. 6 CEDO [2] garantează oricărei persoane dreptul la *satisfacție eficientă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime*. Curtea Constituțională a Republicii Moldova reiterează că „*articolul 20 din Constituție, care reglementează dreptul de acces liber la justiție, își găsește corespondența în dispozițiile art. 6 § 1 din Convenție*”[3, pct.23].

Cuvinte-cheie: *justiție, acces, garanție, cale de atac, proces penal.*

Abstract

In the article, an analysis of legal norms and judicial practice was carried out regarding the need to guarantee free access to justice through appeals. The article 20 of the Constitution of the Republic of Moldova [1] and article 6 of the ECHR [2] guarantees everyone the right to effective satisfaction against acts that violate rights, his liberties and legitimate interests from the competent courts. The Constitutional Court of the Republic of Moldova reiterates that „article 20 of the Constitution, which regulates the right of free access to justice finds its correspondence in the provisions of article 6 § 1 of the ECHR” [3, par.23].

Keywords: *justice, access to justice, guarantee, appeal, the criminal process.*

Introducere. Necesitatea verificării unei hotărâri judecătorești a existat și există, fiind una obiectivă, și este o metodă necesară în vederea corectării erorilor. Căile de atac sunt institute procesuale create de legiuitor pentru depistarea la timp și eficientă a erorilor judiciare și corectarea lor. Analiza legislației arată că scopul instanței de apel/recurs este depistarea și înlăturarea erorilor admise la judecarea cauzei în fond, pentru ca hotărârea judecătorească care va rămâne definitivă să fie una legală, motivată și întemeiată.

Căile de atac sunt definite de Tanoviceanu I.: „căile sau mijloacele de atac sunt instituțiuni procedurale create pentru a asigura o mai desăvârșită împărțire a justiției în genere. Aceste instituțiuni se sprijină pe ideea că justiția omenească nefiind infailibilă, legea nu trebuie să închidă drumul către o nouă judecată atunci când anumite condițiuni îndrituiesc a se crede că această nouă judecată ar folosi bunei împărțiri a dreptății” [21, p. 400].

„Accesul liber la justiție în materie penală constituie o garanție fundamentală a unui proces echitabil, care presupune că fiecare individ are dreptul la examinarea acuzațiilor în materie penală îndreptate împotriva sa de către un magistrat investit de lege cu atribuții speciale în acest sens. Dreptul individului de acces la justiție constituie un aspect fundamental al dreptului la tribunal, alteori denumit ca fiind dreptul la judecător” [4, p. 23].

Conform art. 115 din Constituție RM, art. 29 alin. (1) Codul de procedură penală a RM [5], justiția în cauzele penale se desfășurează de Curtea Supremă de Justiție, Curțile de Apel și judecători conform competenței date de Codul de procedură penală.

Art. 6 pct. 16) CPP RM definește instanța judecătorească ca fiind „*orice instanță, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanță, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum și care soluționează plângeri împotriva acțiunilor și actelor organelor de urmărire penală și ale organelor de executare a hotărârilor judecătorești și sancționează efectuarea unor acțiuni procedurale*”.

„Atunci când s-au produs vicii de procedură sau erori de fapt și de drept, exercitarea căii de atac creează posibilitatea desființării hotărârilor care le cuprind, situație în care calea de atac devine un mijloc distructiv de desființare a hotărârii contrare legii și adevărului, lipsind hotărârea de efecte juridice” [6, p. 260].

„...*Colegiul penal atestă că faza judecării cauzei, în conformitate cu prevederile din Codul de procedură penală, include toate instanțele ordinare de judecată, adică atât prima instanță, cât și instanța de apel și cea de recurs ordinar*” [7].

Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție a RM în același context

„.....amintește că rațiunea instituirii căilor de atac rezidă în preîntâmpinarea și înlăturarea erorilor comise de instanțele ierarhic inferioare. Controlul judecătoresc, pe care orice cale de atac îl declanșează, are un rol preventiv și reparatoriu preponderent în favoarea persoanei a cărei drepturi sau obligații au fost afectate de hotărârea judecătorească atacată” [8].

„Deciziile judecătorilor nu pot face obiectul vreunei reanalizări, în afara procedurilor de atac sau de redeschidere a cauzei, așa cum sunt ele prevăzute de lege” [9, pct.16].

Folosirea căilor de atac are reglementare constituțională, ceea ce arată importanță pentru înfăptuirea justiției. Astfel, art.119 din Constituția Republicii Moldova prevede cu titlu de principiu că **„împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii”** [1, art.119].

Totodată, art.13 din CEDO garantează „un recurs efectiv în fața instanței naționale” oricărei persoane ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate.

În același context, Protocolul nr.7 adițional la CEDO în art. 2 par. 1, că *„orice persoană declarată vinovată de o infracțiune de către un tribunal are dreptul să ceară examinarea declarației de vinovăție sau a condamnării de către o jurisdicție superioară. Exercitarea acestui drept, inclusiv motivele pentru care acesta poate fi exercitat, sunt reglementate de lege”* [10].

Dintre principiile generale ale sistemului jurisdicțional, Curtea Constituțională a RM pune accent pe „accesul liber la justiție (art.20 din Constituție RM); realizarea justiției exclusiv de către autoritățile prevăzute în Constituție și în legile speciale (art. 72 alin. (3) lit. e), art. 114 și 115 din Constituție RM), garantarea exercitării căilor de atac în condițiile legii (principiul dublului grad de jurisdicție – art. 119 din Constituție RM) [11].

Astfel, Codul de procedură penală al RM prevede că persoana are dreptul de a beneficia (atunci când se examinează fondul cauzei) atât de o judecată în primă instanță, cât și de căile ordinare de atac: apelul (art. 400-419¹) și recursul (art. 420-451).

„...Curtea menționează că nicio prevedere din Constituție și nici din Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu reglementează dreptul la exercitarea căilor de atac în orice cauză. Sub acest aspect, articolul 119 din Constituție stabilește că împotriva hotărârilor judecătorești părțile interesate pot exercita căile de atac „în condițiile legii” [12, pct.38].

În jurisprudența națională prin *judecarea cauzei penale* se înțelege examinarea și soluționarea prin hotărâre în fond a cauzei penale de către judecătorii, Curțile de Apel și Curtea Supremă de Justiție. *„...dreptul de a declara recurs în anulare, poate fi exercitat numai în privința hotărârilor judecătorești prin care a fost judecată cauza penală în fond, (s.a.) adică ho-*

tărârile irevocabile de condamnare, de achitare sau de încetare a procesului penal, după epuizarea căilor ordinare de atac, reglementate de Capitolul IV, Secțiunea I și Secțiunea II ale Codului de procedură penală – adică calea apelului și recursului ordinar” [13].

Curtea Constituțională a RM menționează că „potrivit articolului 115 alin. (1) din Constituție, justiția se desfășurează prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii, iar în conformitate cu articolul 1 alin. (2) din Legea nr. 789 din 26 martie 1996, Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă care asigură aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești”.

„În acest sens, Curtea Europeană a recunoscut, în cauza Baydar c. Olandei, 24 aprilie 2018, § 47, faptul că asigurarea aplicării uniforme și a interpretării corecte a legilor de către instanțele supreme ale unui stat reprezintă un scop legitim compatibil cu Convenția” [14, pct.34; 15, pct.34; 16, pct.26].

„Curțile de Apel și Curtea Supremă de Justiție asigură controlul judiciar al hotărârilor pronunțate de instanțele de fond, prin intermediul căilor de atac – apelul și recursul, modalitatea exercitării cărora este descrisă în codurile de procedură civilă și penală” [17, pct.45].

„Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul de acces la un tribunal, nu obligă statele contractante să instituie tribunale de apel sau de recurs. Totuși, acolo unde există asemenea tribunale, garanțiile articolului 6 trebuie respectate, persoanelor garantându-li-se un drept efectiv de acces la un tribunal (Gheorghiu c. Republicii Moldova, 2 iulie 2019, § 25, Albuquerque Fernandes v. Portugalia, 12 ianuarie 2021, § 67)” [18, pct.60].

Potrivit CtEDO, dreptul de acces la o instanță acoperă și dreptul de a introduce apel sau recurs, în măsura în care astfel de căi de atac sunt reglementate de legislația națională (Delcourt c. Belgiei, Hotărâre din 17 ianuarie 1970, nr.2689/65 §. 25) [19].

Curtea Constituțională definește **căile de atac** drept mijloacele procesuale care permit un nou examen al procesului în care s-a pronunțat o hotărâre judecătorească (sau chiar două uneori), în vederea desființării, totale sau parțiale, a acestora atunci când sunt greșite, în fapt sau în drept. „Astfel, modul în care este reglementat controlul judiciar efectuat de către instanțele de apel și de recurs creează condiții pentru repararea greșelilor comise de prima instanță, rămânând în autoritatea lucrului judecat doar hotărârile legale și întemeiate” [20, pct.48].

„Căile de atac reprezintă mijloace procedurale, prin intermediul cărora părțile interesate au posibilitatea de a solicita și obține casarea hotărârilor judecătorești neîntemeiate sau ilegale” [16, pct.47].

Legea procesual-penală instituie două căi ordinare de atac pentru a asigura îndeplinirea unui control judecătoresc diferențiat, potrivit variatelor exigențe practice.

Astfel, în articolul 6 alin. (1) pct. 7) CPP RM legislatorul realizează interpretarea a noțiunilor – căile ordinare de atac și căile extraordinare de atac:

„**Cale ordinară de atac** (s.a.) este o cale prevăzută de lege pentru atacarea hotărârilor judecătorești nedefinitive (**apelul**) (s.a.) sau, după caz, care nu sunt irevocabile (**recursul**)”.

Ca regulă generală, CPP RM reglementează triplul grad de jurisdicție în materie penală, prin care s-a trecut la sistemul de două căi de atac ordinare, apelul și recursul; astfel, persoana trimisă în judecată prin reținerii procurorului sub acuzația de a fi săvârșit o infracțiune are posibilitatea de a beneficia atât de o judecată în primă instanță, cât și de judecată în căile ordinare de atac – apelul și recursul.

„O triplă ierarhizare a instanțelor judecătorești, în cadrul căreia hotărârea primei instanțe poate fi atacată mai întâi cu apel în fața unei instanțe superioare, iar apoi cu recurs în instanța de recurs, cu excepția hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul, ci doar recursul, oferă părților o mai puternică garanție a unei judecăți corecte” [22, p. 446].

Cele mai multe dintre reglementările acestor două căi ordinare de atac sunt comune, deosebiri existând în legătură cu domeniul de aplicare a fiecăreia dintre aceste căi de atac, în legătură cu motivele de apel și de recurs, cu desfășurarea ședinței de judecată, precum și cu soluțiile ce se pot pronunța. Ca excepție, însă, anumite cauze pot fi judecate, conform art. 436 CPP, numai în două grade de jurisdicție. Trebuie subliniat că nu există însă nicio situație în care procesul penal să se desfășoare în fața unui singur grad de jurisdicție, nefiind admisă în niciun caz pronunțarea unei hotărâri în materie penală în primă și ultimă instanță.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78/140, 29.03.2016.

2. Convenția Europeană de la Roma pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (accesat la 28.10.2023).

3. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.68g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 43 alin. (1) din Codul de procedură penală (conexarea cauzelor penale). Nr. 55 din 11.06.2018. În: Monitorul Oficial

al Republicii Moldova, nr.400-409 (134), 26.10.2018.

4. Poalelungi Mihai, Sîrcu Diana. Accesul la justiție. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 1192 p.

5. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14.03.2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251(699), 05.11.2013.

6. Păvăleanu Vasile. Drept procesual penal. Partea specială. Iași: Editura Lumen, 2022, 655 p.

7. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 12.09.2017. Dosarul nr. 1ra-1115/17. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9429 (accesat la 28.10.2023).

8. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 29.10.2014. Dosarul nr. 1ra-1239/14. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=3076 (accesat la 28.10.2023).

9. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 3 din 15 februarie 2013 referitoare la comisia de anchetă în cazul „Pădurea Domnească” (competența comisiilor parlamentare de anchetă). Nr. 29 din 23.09.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 249-255(33), 22.08.2014.

10. Protocolul nr. 7 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, Strasbourg, 22.11.1984. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 54-55(503), 21.08.1997.

11. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității art.302 alin.1 pct.4) din Codul de procedură civilă și art.327 alin.1 pct.5) din Codul de procedură penală. Nr. 33 din 23.11.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-83(35), 11.12.1997.*

12. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin.(6) și 453 alin.(1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție). Nr. 32 din 25.03.2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.100-103(61), 16.04.2021.*

13. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 16.12.2020. Dosarul nr. 1re-130/20. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17655 (accesat la 28.10.2023).

14. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova privind sistarea procesului privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 352¹ alin.(1) din Codul penal (falsul în declarații) (sesizarea nr. 34g/2018). Nr. 46 din 22.05.2018. În: *Monitorul Oficial al Re-*

publicii Moldova nr. 267-275(123), 22.05.2018.

15. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 173g/2017 și nr. 37g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 220 din Codul penal și a articolului 89 din Codul contravențional (proxenetismul și practicarea prostituției). Nr. 36 din 19.04.2018. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.195-209(104), 15.06.2018.*

16. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 134g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a tezei I de la articolul 33 alin. (3), a tezei a II-a de la articolul 460 alin. (1) și a articolului 463 alin. (1) din Codul de procedură penală (incompatibilitatea judecătorului la judecarea succesivă a aceleiași cauze penale). Nr. 106 din 07.10.2019. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.320-325(200), 01.11.2019.*

17. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova pentru controlul constituționalității art. XI pct.16 din Legea nr.29 din 6 martie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Nr. 16 din 25.06.2013. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 177-181(24), 16.08.2013.*

18. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 422 din Codul de procedură penală (data de la care începe să curgă termenul de declarare a recursului ordinar). Nr. 23 din 05.08.2021. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.192-195(157), 13.08.2021.*

19. Hotărârea Curții Europene pentru Drepturile Omului în cauza Delcourt c. Belgiei. Nr. 2689/65 din 17.01.1970. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57467> (accesat la 07.09.2021).

20. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional (examinarea recursului în procedura contravențională). Nr. 10 din 12.05.2015. *În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.241-246(18), 28.08.2015.*

21. Tanoviceanu Ion. *Tratat de drept și procedură penală*. Edițiunea a doua a cursului de drept și procedură penală. Revăzut și completat. Volumul 5. București: Tipografia Curierul judiciar, 1927, 859 p.

22. Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu. *Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: – Ch.: Arc, 2012. 576 p.*

23. OSOIANU, Tudor. *CALENDARI Dumitru. Apelul penal. Monografie*. București 2023. 224 p.

CZU 343.148

AUDIAREA EXPERTULUI ÎN CONTEXTUL NOILOR MODIFICĂRI A CODULUI DE PROCEDURĂ PENALĂ

Artiom PILAT,

doctor în drept, lector universitar,

Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-6606-1952

Piotr DIUVENJI,

asistent universitar,

Catedra „Instruire militară și intervenții profesionale”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0009-0002-7871-4153

Rezumat

Datorită progresului considerabil al societății în diferite domenii ale științei, tehnicii și, nu în ultimul rând, în sfera informațională, posibilitățile procedeele probatorii care erau folosite tradițional de organele de drept, cum ar fi audierea bănuțitului, experimentul în procedura de urmărire penală, cercetarea la fața locului, în unele cazuri nu ar putea oferi o gamă mai largă, obiectivă și mai multiaspectuală a tuturor circumstanțelor cauzei.

În cadrul urmăririi penale, organul de urmărire are un rol activ, caracterizat prin obligația acestuia de a lua toate măsurile necesare pentru a cerceta circumstanțele cauzei sub toate aspectele, complete și obiective.

Cuvinte-cheie: *audiere, expert judiciar, probă, mijloc de probă, raport de expertiză.*

Summary

Due to the considerable progress of society in various fields of science, technology and, last but not least, the informational one, the possibilities of those evidentiary procedures that were traditionally used by law enforcement bodies, such as the hearing of the suspect, the experiment in the criminal investigation procedure, even on-site research, in some cases, already could not provide a wider, objective and multifaceted range of all the circumstances of the case.

In the framework of the criminal investigation, the criminal investiga-

tion body has an active role, which is characterized by its obligation to take all the necessary measures to investigate all aspects, complete and objective, of all the circumstances of the case.

Keywords: *hearing, judicial expert, means of evidence, proof, expert report.*

Introducere. Expertiza judiciară ca procedeu probatoriu în cadrul procesului penal reprezintă activitatea științifico-practică care este caracterizată prin efectuarea unor cercetări metodice cu aplicarea cunoștințelor speciale și a procedeele tehnico-științifice pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite circumstanțe, obiecte etc.

Pentru a poseda o pondere probatorie în cadrul procesului penal, nu este suficientă doar dezvoltarea tehnico-științifică a acestei instituții. Un aspect nu mai puțin important îi aparține reglementării juridice a acestei instituții, care să ofere garanții suficiente participanților la procesul penal în vederea realizării poziției sale procesuale.

Rezultatele cercetării realizate în procesul efectuării expertizei judiciare sunt materializate în raportul de expertiză judiciară. Raportul de expertiză judiciară reprezintă un mijloc de probă în cadrul procesului penal, dar obține valoare probatorie nu doar datorită conținutului cercetării, ci și datorită respectării aspectelor legale cu privire la dispunerea, efectuarea, și aprecierea acestuia de către organele împuternicite prin lege.

În procesul dispunerii expertizei judiciare, informarea părților reprezintă una dintre garanțiile fundamentale privind realizarea dreptului la apărare, care în ansamblul său include atât dreptul de a desemna un expert care va efectua cercetarea, cât și înaintarea întrebărilor expertului, recuzarea acestuia etc.

De asemenea, în rezultatul efectuării expertizei judiciare, părțile vor fi informate despre rezultatele acesteia. Informarea părților reprezintă o obligație a ordonatorului expertizei judiciare. Drept urmare, părților li se oferă posibilitatea de a solicita efectuarea unei expertize repetate, suplimentare sau, în unele cazuri, audierea expertului judiciar.

Se purcede la audierea expertului judiciar în situațiile în care raportul de expertiză judiciară nu este suficient de clar și apare necesitatea ca aceste neclarități să fie explicate fără necesitatea efectuării unei expertize judiciare suplimentare sau repetate.

În aceeași ordine de idei, nu este clar dacă declarațiile expertului judiciar constituie un mijloc de probă în procesul penal: reieșind din prevederile art. 93 CPP, declarațiile expertului nu reprezintă un mijloc de probă, nefiind incluse în categoria mijloacelor de probă, însă instanțele naționale admit ca expertul judiciar să fie audiat.

Dacă concluziile expertului sunt neclare, contradictorii, neîntemeiate, dacă există îndoieli în privința veridicității lor și dacă aceste deficiențe nu pot fi înlăturate prin audierea expertului sau dacă a fost încălcată ordinea procesuală de efectuare a expertizei judiciare, poate fi dispusă efectuarea unei expertize judiciare repetate de către un alt expert sau o altă comisie de experți [4].

Audierea expertului, în vederea soluționării unor neclarități din raportul de expertiză judiciară, ar contribui la respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale, deoarece dispunerea și efectuarea expertizei judiciare suplimentare necesită un timp mai îndelungat în comparație cu audierea expertului.

În literatura de specialitate a fost analizată poziția procesuală a expertului judiciar și a martorului în cadrul procesului penal, care este complet diferită. În pofida faptului că competența funcțională a acestor participanți la proces diferă, legiuitorul prevede că expertul judiciar este audiat în condițiile de audiere a martorului.

Nu susținem poziția legiuitorului cu privire la faptul că expertul este audiat în condițiile de audiere a martorului. Art. 153 CPP prevede că „în cazul când raportul expertului nu este clar sau are unele deficiențe, pentru înlăturarea cărora nu sunt necesare investigații suplimentare, ori a apărut necesitatea de a preciza metodele aplicate de către expert sau unele noțiuni, organul de urmărire penală sau procurorul este în drept să audieze expertul judiciar, în condițiile de audiere a martorului” [4].

În acest caz, aspecte procesuale ale audierii expertului sunt identice cu cele ale audierii martorului, fapt care nu corespunde cu esența și specificul acestei acțiuni de urmărire penală. Prin urmare, opinăm că legiuitorul este obligat să reglementeze procedura de audiere a expertului judiciar separat de cea a audierii martorului, oferind astfel posibilitatea participării a părților la audierea expertului judiciar, unde fiecare este în drept să înainteze întrebări în scopul clarificării unor circumstanțe, astfel asigurând garanțiile procesuale ale participanților la proces.

Examinând art. 93 alin. (2) al CPP, legiuitorul prevede lista mijloacelor de probă în cadrul procesului penal. Declarațiile martorului reprezintă un mijloc de probă în cadrul procesului penal, la fel și declarațiile expertului, în urma modificării CPP, au fost introduse în categoria mijloacelor de probă.

Art. 100 al CPP al RM prevede expres că „Administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă în procesul penal, care presupune strângerea...”, așadar probele pot fi administrate numai prin intermediul mijloacelor de probă prevăzute de legea procesual-penală.

De asemenea, cu privire la acest subiect s-a expus și Curtea Constituțională a României, și anume: „Curtea reține că informațiile furnizate

de probe, prin conținutul lor, nu pot fi folosite în procesul penal decât prin modalități expres prevăzute în Codul de procedură penală. Acestea reprezintă mijloacele de probă” [6].

În unele circumstanțe, audierea expertului judiciar este una necesară, numai expertul care a efectuat cercetarea poate explica metodele alese de el sau să prezinte alte informații referitoare la raportul de expertiză judiciară. Dar, pentru a reda caracterul legal al acestei acțiuni, introducerea declarațiilor expertului în categoria mijloacelor de probă este argumentată și binevenită [7].

Includerea declarațiilor expertului în categoria mijloacelor de probă este salutară, dar nu este una suficientă. Art. 57 al CPP prevede că ofițerul de urmărire penală „citează și audiază persoana în calitate de bănuit, partea vătămată și martor”, dar nu și de expert. La rândul său, art. 153 oferă posibilitatea ofițerului de urmărire penală să audieze expertul judiciar. Astfel, pentru a evita marja de interpretare a normelor de procedură penală, susținem opinia că art. 57 al CPP urmează a fi modificat și să ofere posibilitatea ofițerului de urmărire penală să audieze expertul judiciar.

Părțile la proces, în urma efectuării expertizei judiciare, fac cunoștință cu raportul de expertiză judiciară și în cazul unor neclarități pot solicita audierea expertului judiciar. Legislația nu le oferă posibilitatea părților să participe la această acțiune, chiar dacă expertiza judiciară a fost efectuată și dispusă la cererea și/sau din contul părților la proces.

Legiuitorul oferă posibilitatea părților să înainteze cererile privind audierea expertului judiciar sau de dispunere a expertizei judiciare, în cadrul ședinței preliminare, însă din punct de vedere tactic considerăm că cererile privind audierea expertului judiciar sau dispunerea expertizei judiciare este oportun de a fi înaintate în cadrul cercetării judecătorești.

Pentru a admite sau respinge cererea părților privind dispunerea expertizei judiciare, este necesar ca instanța de judecată să cerceteze toate probele admisibile, dar, în cadrul ședinței preliminare, instanța de judecată nu poate să se pronunțe cu privire la admisibilitatea anumitor probe. Curtea Constituțională observă că „examinarea probelor în condiții de contradictorialitate este rezervată pentru etapa cercetării judecătorești. La această etapă, părțile pot solicita, inter alia, examinarea corpurilor delictive a documentelor și a proceselor-verbale ale acțiunilor procesuale. În acest sens, dacă la etapa ședinței preliminare instanța de judecată decide care dintre probele prezentate instanței pentru soluționarea cauzei sunt pertinente, la etapa cercetării judecătorești judecătorul trebuie să examineze în fond fiecare probă pe care a considerat-o pertinentă” [5].

Prin urmare, reieșind din decizia Curții Constituționale, probele prezentate de către părți sunt examinate în cadrul cercetării judecătorești, și în urma cercetării cărora se constată temeiul de fapt de dispunere

a expertizei judiciare, care servește drept bază pentru înaintarea cererii privind dispunerea expertizei judiciare. Și instanța de judecată este în posibilitate să examineze cererile înaintate de către părți cu privire la dispunerea expertizei judiciare doar după cercetarea unor probe prezentate de către părți.

Desemnarea de către părți a câte un expert recomandat, precum și înaintarea, modificarea sau completarea întrebărilor contribuie la respectarea dreptului la apărare, precum și la egalitatea armelor în procesul penal. Referitor la importanța raportului de expertiză judiciară s-a expus CtEDO în cauza Beraru c. României, „Curtea Europeană a arătat că reaudierea se impune atunci când observațiile instanței cu privire la conduita și credibilitatea unui martor pot avea consecințe importante pentru acuzat. Curtea a reiterat că mijloacele de probă esențiale în cauză nu sunt declarațiile martorilor, ci înscrisurile aflate la dosarul cauzei, sesizările și rapoartele organelor de urmărire penală sau ale altor instituții abilitate, rapoartele de constatare sau de expertiză” [1].

În practica CtEDO, persistă cazurile când declarațiile medicului legist intră în contradicție cu concluziile sale din raportul de expertiză judiciară medico-legală. În acest sens, menționăm cazul Ghimp și alții c. Republicii Moldova [2]. „Medicul I.C. a făcut parte din prima comisie de medici legiști care, după ce au examinat corpul victimei, au ajuns la o concluzie privind ora posibilă la care a fost cauzată vătămarea mortală. Doi ani mai târziu, din motive cunoscute doar de el, I.C. și-a exprimat în fața Curții de Apel o opinie care a înclinat în cu totul altă parte balanța acuzațiilor aduse împotriva celor trei polițiști. Noua sa opinie a fost admisă de Curtea de Apel fără a i se adresa întrebări despre motivele care au stat la baza deciziei medicului I.C. de a-și schimba opinia după o perioadă atât de lungă. În plus, judecătorii care au admis noua opinie a lui I.C. nu au considerat necesar să motiveze preferința lor față de noua opinie în detrimentul raportului de autopsie și opiniei comisiei de medici legiști care au avut sarcina să examineze corpul victimei. Ulterior, Curtea Supremă de Justiție a casat hotărârea judecătorească de achitare a inculpaților care era întemeiată pe opinia medicului I.C. și a dispus reexaminarea cauzei. Curtea Supremă de Justiție nu a atras atenția asupra problemelor fundamentale menționate mai sus, ci doar la o simplă tehnicitate, și anume că opinia unui singur medic era insuficientă pentru a combate constatările comisiei de medici din 31 mai 2006”.

De asemenea, în cauza recentă Tomac c. Republicii Moldova [3], „Curtea observă că declarațiile expertului judiciar intră în contradicție cu raportul de expertiză judiciară întocmit de către acesta, potrivit căruia I.T. ar fi putut el însuși să provoace leziunile stabilite după moartea sa. În acest sens, reamintește că regimul intern pentru expertiza medico-legală trebu-

ie să fie bazat pe suficiente garanții capabile să-și păstreze credibilitatea și eficacitatea, în special, prin cerința către experți să-și motiveze opiniile. Având în vedere considerațiile de mai sus, Curtea consideră că, în cazul de față, opinia expertului judiciar nu a fost suficient motivată și că din actele de la dosar nu reiese că existau suficiente garanții”.

În această ordine de idei, menționăm că includerea declarațiilor expertului în categoria mijloacelor de probă este una necesară, reieșind din practica judiciară. Instanțele în multe cazuri purced la audierea acestuia, însă nu este clar cum apreciau declarațiile lui dacă ele nu constituiau mijloc de probă. În acest sens, menționăm că prin Legea 245 din 31.07.2023 legiuitorul a dat un caracter legal declarațiilor expertului judiciară, deoarece probele pot fi constatate doar din mijloace de probă.

Referințe bibliografice:

1. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 38 din 14.03.2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (invocarea nulității probelor la ședința preliminară). Pct. 24 (Sesizarea nr. 50g/2019). [Citat la 25.10.2023] Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_38_2019_50g_2019_rou.pdf.

2. Cauza Ghimp și alții c. Republicii Moldova. Hotărârea din 30.10.2012. [Citat la 11.10.2023] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-124597>.

3. Cauza Beraru c. României. Hotărârea din 18.03.2014. [Citat la 02.11.2023]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141910>.

4. Cauza Tomac c. Republicii Moldova. Hotărârea din 16.03.2021. [Citat la 18.10.2023]. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208953>.

5. Cod de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

6. Decizia Curții Constituționale a României nr. 336 din 30 aprilie 2015 [Citat la 15.10.2023]. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/168078>.

7. Legea Republicii Moldova nr. 245 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (Modificarea Codului de procedură penală și Codului contravențional). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 325-327 art. 579 din 22.08.2023.

CZU 343.343.6

ASPECTE PROCESUAL-PENALE PRIVIND INVESTIGAREA ORGANIZĂRII MIGRAȚIEI ILEGALE

Elena SUCIU,

ofițer superior de urmărire penală

al Sectorului Poliției de Frontieră Aeroportul Internațional Chișinău

al Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al MAI al RM

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1536-8008>

Rezumat

Fenomenul migrației ilegale la frontiera de stat a Republicii Moldova a persistat dintotdeauna, însă, în contextul declanșării războiului în Ucraina, acest segment a luat amploare, fiind actualmente una din principalele amenințări la securitatea frontierei Republicii Moldova.

Schemele de migrație ilegală aplicate, în contextul crizei din Ucraina, au devenit o oportunitate și o resursă de îmbogățire a mediilor criminale ce implică metode de operare complexe începând de la recrutarea beneficiarilor infracțiunilor transfrontaliere până la organizarea logistică de transportare peste frontiera de stat, printre acestea fiind deținerea de bărci, mașini de teren, potențial uman care să asigure rolul de antemergător pentru a depista eventualele ambuscade ale organelor de aplicare a legii, sisteme de vedere pe timp de noapte, sisteme de comunicații radio, telefoane care pot fi interceptate cu dificultate.

Cuvinte-cheie: *migrație ilegală, criză, infracțiune transfrontalieră.*

Summary

The phenomenon of illegal migration at the state border of the Republic of Moldova has always persisted, but in the context of the outbreak of the war in Ukraine, this segment has gained momentum, currently being one of the main threats to the security of the border of the Republic of Moldova.

The applied illegal migration schemes, in the context of the crisis in Ukraine, have become an opportunity and a resource for the enrichment of criminal environments involving complex operating methods from the recruitment of the beneficiaries of cross-border crimes, to the logistical organization of transportation across the state border, among them being the possession of boats, all-terrain vehicles, human potential to ensure the role of

an antecedent to detect possible ambushes of law enforcement bodies, night vision systems, radio communication systems, telephones that can be intercepted with difficulty.

Keywords: *illegal migration, crisis, cross-border crime.*

Introducere. Odată cu declanșarea conflictului pe teritoriul Ucrainei și blocării spațiului aerian al acestei țări, una din modalitățile de a ajunge pe teritoriul Uniunii Europene rămâne a fi tranzitarea Republicii Moldova, fiind astfel un factor care influențează creșterea fenomenului migrației ilegale pe teritoriul țării noastre. Totodată, datorită politicii ușilor deschise pentru refugiații din Ucraina, acest fenomen ia amploare cu implicarea Republicii Moldova ca stat de tranzit în schema de deplasare ilegală în Uniunea Europeană.

Acțiunile de urmărire penală efectuate în cadrul cauzelor penale pornite pe infracțiunile de organizare a migrației ilegale, în urma cărora pot fi obținute probe concludente, utile și pertinente, sunt: cercetarea la fața locului, examinarea obiectelor și a documentelor, audierea, confruntarea, percheziția și ridicarea, prezentarea spre recunoaștere, dispunerea expertizelor, verificarea declarațiilor la locul comiterii infracțiunii. În același timp, este de menționat că măsurile speciale de investigații, în cazul respectiv, joacă un rol important. După cum arată practica, cele mai frecvente măsuri sunt: investigația sub acoperire, urmărirea vizuală, interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor, interceptarea convorbirilor telefonice, documentarea cu ajutorul metodelor și mijloacelor tehnice, localizarea sau urmărirea prin sistemul de poziționare globală (GPS) ori prin alte mijloace tehnice, precum și colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice.

Prin prisma prevederilor Codului de procedură penală, investigarea cazurilor de organizare a migrației ilegale se efectuează cercetarea la fața locului a mijlocului de transport cu ajutorul căruia a fost posibilă trecerea ilegală a străinului sau tranzitarea ilegală a acestuia peste frontiera Republicii Moldova [1].

Această acțiune are ca scop nu doar fixarea unor urme materiale sau ridicarea unor obiecte, ci și ridicarea mijlocului de transport propriu-zis, a diferitelor construcții în câmp, a caselor și apartamentelor unde ar trebuie să fie acordată o atenție deosebită la toate obiectele prezente în imobil. Însă, pentru ca această acțiune să fie mult mai eficientă, și, din punct de vedere organizatoric la cel mai înalt nivel, este necesar să fie implicați mai mulți colaboratori ai organelor de drept, unde fiecare participant să ajute ofițerul de urmărire penală.

Potrivit prevederilor Codului penal, victima migrației ilegale este absolvită de răspundere penală pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale [2].

Reieșind din aceste prevederi legale, victima migrației ilegale urmează să fie audiată în calitate de martor sau, după caz, în calitate de victimă sau parte vătămată. În cazul în care victimele migrației ilegale sunt cetățeni străini, audierea suplimentară a acestora practic este foarte dificilă, de aceea este foarte important ca această acțiune procesuală, dar și celelalte acțiuni de urmărire penală cu participarea lor, să fie planificată și efectuată complet și sub toate aspectele. Respectiv, se recomandă ca audierea victimelor migrației ilegale să se desfășoare ca o modalitate specială de audiere și bine planificată, deoarece de aceasta depinde volumul și calitatea informațiilor oferite de către ei. La audierea migrantilor care au trecut ilegal frontiera de stat, organul de urmărire penală trebuie să stabilească următoarele:

- a) care a fost motivul intrării ilegale în Republica Moldova;
- b) când, unde și în ce circumstanțe migrantul a traversat frontiera de stat;
- c) cine a organizat intrarea ilegală în Republica Moldova și care au fost acțiunile acestora, cu stabilirea următoarelor circumstanțe: cine a procurat biletele de călătorie; care persoană le-a înmănat actele sau documentele falsificate; cine le-a organizat și nemijlocit i-a transportat; cine le-a asigurat întâlnirea și însoțirea până la punctul de destinație;
- d) cât timp migrantul s-a aflat pe teritoriul Republicii Moldova;
- e) de câte ori acesta a vizitat Republica Moldova și în cazul în care fapta respectivă a avut loc, atunci trebuie să fie stabilit în ce mod acesta a intrat și ieșit din țară. În cazurile de cercetare a infracțiunilor legate de organizarea migrației ilegale, confruntarea se efectuează destul de des.

Este de menționat faptul că scopul confruntării este lichidarea divergențelor dintre depozițiile date anterior de către părți. Totuși, practica atestă cazuri când această acțiune procesuală se efectuează doar pentru întărirea probelor.

O altă acțiune la investigarea infracțiunii de organizare a migrației ilegale e percheziția, care este efectuată, de regulă, în scopul depistării și ridicării următoarelor lucruri: acte și bilete de călătorie, chitanțe, tichete de îmbarcare, tichete pentru bagaj, acte de identitate, acte de înregistrare a organizațiilor sau întreprinderilor, etc.

În același timp, în cadrul perchezițiilor se pot depista nu doar obiecte și documente importante pentru cauza penală, dar și alți migranți, pre-

cum și: blanchete ale actelor migraționale, pașapoarte, permise de ședere și de muncă a migrantului; specimene de ștampile pentru confecționarea acestor documente; acte de călătorie, bilete de avion, chitanțe, alte acte ce dovedesc operațiunile financiare; documente sau copii după ele ce confirmă după ele ce confirmă chiria unei locuințe în care au fost cazați migranții; ordine sau alte acte de angajare la muncă a migranților și altele. Atunci când există temeiuri de a presupune veridicitatea actelor depistate și ridicate, este necesar a fi dispuse expertizele corespunzătoare. În urma expertizelor, organul de urmărire penală va putea afla dacă actele ridicate sunt false, adică dacă specimenul ștampilei din aceste acte este fals, dacă documentul a avut careva modificări, precum și va putea identifica persoana, vârsta acesteia și alte aspecte importante pentru caz.

În cazul cercetării infracțiunii respective, o importanță deosebită o are examinarea documentelor. În aceste cazuri, organul de urmărire penală trebuie să acorde o atenție specială aspectului exterior și conținutului actelor și documentelor, deoarece acestea pot conține date denaturate, lucru specific pentru organizarea migrației ilegale. Aici poate fi vorba despre: certificate care confirmă angajarea în câmpul muncii, adeverințe cu privire la salariu, contracte fictive de muncă, documente false etc. Este principal ca examinarea în aceste cazuri să fie făcută cu atenție și în complex, astfel încât ulterioara analiză să poată scoate la iveală fărădelegile făptuitorilor.

Totodată, în timpul examinării actelor și a documentelor este necesar să se acorde atenție următoarelor aspecte: deteriorarea hârtiei pe care a fost întocmit actul; pierderea luciului în anumite locuri; exfolierea anumitor părți ale actelor; prezența petelor gri și galbene și a microcrăpăturilor; prezența decolorărilor în text; dispunerea neobișnuită a înscrisurilor și deosebirile caligrafice; rugozitatea rândurilor și îngroșarea hârtiei în anumite locuri; necorespunderea ștampilei de pe act cu cea pe fotografie și a semnelor de imprimare a ștampilelor și altele.

În urma unei analize efectuate de către Direcția urmărire penală a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră, urmare examinării Deciziei Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului Republicii Moldova cu privire la rezultatele audierii raportului privind dinamica procesului migrațional și gestionarea fluxului de refugiați (CSN 10 nr.254 din 21.06.2022) privind gestionarea situației de criză nominalizată supra, și anume sub aspectul vulnerabilităților, riscurilor și problematicei întâmpinate în procesul prevenirii, combaterii și cercetării infracțiunilor transfrontaliere a fost constatat că de la începutul conflictului militar pe teritoriul Ucrainei la segmentul frontierei de stat moldo-ucrainean s-at înregistrat o majorare esențială a incidentelor transfrontaliere

în comparație cu perioada anilor precedenți.

O problemă actuală cu privire la fenomenul migrației ilegale și la problematica identificării și investigării cazurilor de organizare a migrației ilegale o constituie războiul din Ucraina. Astfel, putem menționa că fenomenul migrației ilegale la frontiera de stat a Republicii Moldova a persistat dintotdeauna, însă în contextul declanșării războiului în Ucraina acest segment a luat amploare, fiind actualmente una din principalele amenințări la securitatea frontierei.

Începând cu luna februarie 2022 și până în prezent, întreaga perioadă a fost marcată prin escaladarea conflictului militar din Ucraina și provocarea crizei refugiaților pe plan național și internațional, ceea ce denotă dinamici negative în fenomenul migrației ilegale pe teritoriul Republicii Moldova.

Potrivit datelor statistice, în anul 2023 de către subdiviziunile Poliției de Frontieră au fost identificate și înregistrate 4.884 de cazuri de tentative/trecere ilegală a frontierei de stat pe segmentul de frontieră moldo-ucrainean cu scop de migrare.

Fenomenul creșterii exponențiale a trecerilor ilegale a generat și creșterea cazurilor de organizare a migrației ilegale, iar grupurile criminale organizate și-au reprofilat activitatea, ceea ce reprezintă o amenințare și pentru potențiale victime ale traficului. Acest fapt se datorează: aspectului transfrontalier al acțiunilor comise; continuității traseului migrațional al refugiaților; numărului major de persoane care refuză solicitarea unei forme de protecție umanitare pe teritoriul RM, și ca urmare lipsa confirmării de la Inspectoratul General al Poliției de Frontieră privind acordarea statutului de refugiat; întocmirii necalitative a actelor de constatare de către angajații Poliției de Frontieră.

Potrivit datelor statistice, în anul 2023 de către subdiviziunile PF au fost identificate și înregistrate 342 de cazuri de organizare a migrației ilegale pe segmentul de frontieră moldo-ucrainean. Astfel, extinderea treptată a conflictului militar din Ucraina a provocat criza refugiaților pe plan național și internațional, ce denotă dinamici negative în aplicarea activităților de organizarea migrației ilegale (în special bărbați cu vârstă de 18-60 ani care pot fi încadrați în forțele armate, în contextul legii marțiale aprobate pe teritoriul UA), inclusiv de către exponenți ai grupărilor de crimă organizată [8].

Schemele de migrație ilegală aplicate în contextul crizei din Ucraina au devenit o oportunitate și o resursă de îmbogățire a mediilor criminale, care implică metode de operare complexe de la recrutarea beneficiarilor infracțiunilor transfrontaliere, până la organizarea logistică de transportare peste frontiera de stat; aici vorbim despre deținerea de bărci, mașini

de teren, potențial uman care să asigure rolul de antemergător pentru a depista eventualele ambuscade a organelor de aplicare a legii, sisteme de vedere pe timp de noapte, sisteme de comunicații radio, telefoane care pot fi interceptate cu dificultate. Segmentul de frontieră moldo-ucrainean deține ponderea absolută a încălcărilor frontierei de stat cu scop de migrare ilegală.

Astfel, problematica identificării și investigării cazurilor de organizare a migrației ilegale poate fi delimitată în felul următor:

1. *Capacitatea rapidă de adaptare a grupărilor criminale la condiții noi*, datorită flexibilității lor, rețelele de trafic de migranți reușesc identificarea vulnerabilităților la toate etape, iar răspunsul autorităților, în termenii de promptitudine și volum nu sunt întotdeauna pe măsura riscului identificat.

Adoptarea rapidă a tehnologiilor noi și utilizarea formelor noi de comunicații pentru coordonarea activității infracționale între grupurile criminale permit accesarea ușoară și comunicarea cu un public mult mai larg în țară și peste hotarele ei. De asemenea, tehnologiile noi permit utilizarea noilor modalități de facilitare a plăților care se referă mai mult la o piață virtuală, fapt care face mai dificilă urmărirea acestora sau colectarea probelor.

2. *Reorganizarea rapidă a grupului de migranți* demonstrează încă o dată că traseele alese de aceștia nu reprezintă o constantă rigidă, ci un factor adaptabil. În contextul crizei din Ucraina, grupurile criminale au pus în aplicare noi scheme ilegale de migrație care au devenit o oportunitate și o sursă de îmbogățire ilicită în mediul criminal. Acestea, implică metode de operare complexe.

3. *Imposibilitatea verificării actelor emise de autoritățile competente ucrainene* (invitații) oferite cetățenilor străini, în baza cărora aceștia tranzitează teritoriul RM către țara de destinație – Ucraina.

4. *Lipsa controlului la frontiera de est a țării* (regiunea transnistreană), care urmează a fi efectuat de către autoritățile legale ale RM, reprezintă un impediment în procesul de combatere și prevenire a migrației.

5. *Aspectul transfrontalier al crimelor comise* (continuitatea traseului migrațional al victimelor, ceea ce uneori împiedică documentarea rapidă a crimelor date; persoane implicate în acțiuni infracționale în mare parte fiind cetățenii Ucrainei aflați pe teritoriul acesteia; imposibilitatea formării grupelor comune de investigație, precum și expedierii în adresa autorităților competente din Ucraina a comisiilor rogatorii în vederea acordării asistenței juridice internaționale, motivul de bază fiind acțiunile militare pe teritoriul Ucrainei).

6. *Implicarea elementelor polițienești în activitatea infracțională* ce ține de organizarea migrației ilegale a cetățenilor Ucrainei (potrivit date-

lor IGPF în 22 cauze penale cercetate de către organele de drept, în perioada 2022-2023 au avut statut de bănuț/învinuit 24 de funcționari publici cu statut special din cadrul PF).

7. *Existența unui risc sporit la asigurarea securității frontierei pe segmentul Giurgiulești – Port fluvial (portuar)* care poate genera apariția unui nou traseu migrațional cu utilizarea transportului maritim-naval. Inspectoratul General al Poliției de Frontieră a întreprins mai multe activități în vederea asigurării securității acestui obiectiv strategic și diminuării riscurilor existente.

Reieșind din cele expuse, toate aceste aspecte pot genera un impact negativ asupra securității statului. În scopul minimalizării acestui impact și întru îmbunătățirea procesului de intervenție și documentare a incidentelor de frontieră/cazurilor infracționale, se propune monitorizarea permanentă a situației operative din zonele de responsabilitate pentru a releva incidentele de frontieră/infracțiunile transfrontaliere întru asigurarea intervenției prompte la documentarea acestora, dar și la asigurarea nivelului corespunzător de conlucrare între subdiviziuni și cu organele Procuraturii/SIS/BMA/SV/IGP, în vederea reacționării prompte la cercetarea cazurilor de organizare a migrației ilegale.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 248-251.

2. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.

3. Legea cu privire la poliția de frontieră nr. 283 din 28 decembrie 2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 76-80, cu modificări și completări.

4. DIMITRIȘIN M. Probleme actuale privind combaterea criminalității transfrontaliere. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 26 iunie 2018, p.329-337.

5. OSTAVCIUC D. Recomandări metodologice privind efectuarea unor acțiuni de urmărire penală în cadrul cercetării migrației ilegale, potrivit legislației Republicii Moldova.

6. Legea nr. 200 din 16.07.2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova.

7. OSTAVCIUC D. ș.a. Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate. Chișinău: Ed. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2016.

8. Notă analitică pe situația de criză din Ucraina a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră din 07.09.2023.

**CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ
AL REPUBLICII MOLDOVA
– 20 DE ANI DE LA INTRAREA ÎN VIGOARE**

Materialele Conferinței științifice naționale din 09 noiembrie 2023

Culegere și paginare computerizată.
Bun de tipar 02.01.2024. Formatul 70x100/16. Tipar offset.
Coli conv. de tipar 10.91. Coli de autor 8.77.
Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
mun. Chișinău, str. Gh. Asachi 21
MD-2009, Republica Moldova
www.academy.police.md